

Prešovská univerzita v Prešove
Filozofická fakulta
Inštitút politológie

**Reforma Organizácie spojených národov –
možnosti a realita**

Diplomová práca

Matúš Štofko

Prešov 2009

Prešovská univerzita v Prešove
Filozofická fakulta
Inštitút politológie
Katedra teórie politiky

**Reforma Organizácie spojených národov –
možnosti a realita**

Diplomová práca

Matúš Štofko

Školiteľ: PhDr. Tomáš Koziak, M.A., Ph.D.

Prešov 2009

Abstrakt práce:

ŠTOFKO, Matúš: Reforma Organizácie spojených národov – možnosti a realita. [Diplomová práca] / Matúš Štofko. – Prešovská univerzita v Prešove. Filozofická fakulta; Inštitút politológie. – Školiteľ: PhDr. Tomáš Koziak, M.A., Ph.D. Prešov: FF PU, 2009. 123 s.

Predmetom tejto diplomovej práce je analýza reformného procesu prebiehajúceho na pôde OSN. V práci rozoberáme dôvody na reformu OSN, teoreticko-historické východiská vzniku a reformy OSN, charakterizujeme samotný proces, predmet, ciele a rozsah tejto reformy. V práci sa ďalej zaoberáme vplyvom financovania OSN na jej činnosť a reformu. Práca prezentuje analýzu a komparáciu jednotlivých modelov reformy OSN, ako aj postojov politikov a autorov, ktorý sa tejto problematike venujú a súčasne systematizuje ich výsledky a prínos. V závere tiež hodnotíme postoj Slovenskej republiky k otázke reformy OSN a jej vzťah k tejto organizácii ako takej. Záver tvorí sumarizácia zistených výsledkov.

Kľúčové slová: reforma OSN, Bezpečnostná rada OSN, Valné zhromaždenie OSN, multilateralizmus, právo veta, globálne problémy

Abstract:

ŠTOFKO, Matúš: The reform of United Nations Organization- possibilities and its reality. [Diploma Thesis] / Matúš Štofko. – University of Prešov in Prešov. Faculty of Arts; Institute of Political Sciences. – Supervisor: PhDr. Tomáš Koziak, M.A., Ph.D. Prešov: FF PU, 2009. 123 pp.

The topic of the diploma thesis is analysis of the reformation process which is taking place in U. N. In thesis we discuss the reasons for the reform of U.N., theoretical, historical basis of creation and reform of U.N., we characterize the process itself, its object, goals and the extent of the reform. Furthermore, the thesis deals with the influence of financing U.N. for its activities and the reform. The thesis presents analysis and comparison of individual models of the reform U.N., as well as politician's and author's attitudes who devote themselves to this problem and at the same time systematize their results and contributions. In conclusion we also assess the attitude of the Slovak republic to the issue of the U.N. reform and its relationship to this organization as itself. The conclusion consists of summary results.

Key words: reform of U.N., The Security Council of U.N., The General Assembly of U.N., right of veto, multilateral system, global problems

Obsah

Úvod.....	7
1 Ciele a zásady OSN	11
1.1 Charta OSN a jej úpravy.....	11
1.2 Ciele a zásady OSN podľa charty	13
1.3 Ciele OSN do roku 2015.....	14
2 Úvod do problematiky reforiem OSN	16
2.1 Stručná analýza doterajšej situácie a dôvody na reformu	16
2.2 Teoreticko-historické východiská vzniku a reformy OSN.....	22
2.2.1 Spoločnosť národov.....	22
2.2.2 Vznik OSN	26
2.3 Potreba reformy OSN.....	29
2.4 Všeobecné aspekty nazerania na reformný proces.....	35
3 Význam financovania OSN pre jej činnosť a reformu	39
3.1 Vplyv podpory členských štátov OSN na jej reformu.....	41
4 Modely reforiem OSN	46
4.1 BR OSN, cieľ väčšiny modelov reformy	46
4.2 Možní záujemcovia o nové miesta v BR OSN	52
4.3 Taliansky model reformy OSN.....	56
4.4 Postoj vybraných stálych členov BR OSN k reforme BR OSN	57
4.4.1 Postoj USA k záujemcom o členstvo v BR OSN a k jej reforme	59
4.4.2 Postoj Veľkej Británie k reforme BR OSN	59

4.4.3 Francúzsky postoj k reforme BR OSN	60
4.5 Pokus o zmenu v podaní Butrusa Butrusa Ghálího	63
4.6 Razaliho koncepcia reformy OSN	65
4.7 Komplexná reforma OSN podľa Koffiho Annana	68
4.7.1 Annanove modely reformy BR OSN a zhrnutie jeho reformných opatrení.....	80
4.8 Reforma OSN v ponímaní Ban Ki-Moona.....	87
4.9 Model reformy BR OSN podľa našich predstáv.....	89
5 Najvýznamnejší úspech reformy OSN: Vznik nových orgánov OSN a posilnenie ľudských práv	95
5.1 Posilnenie Úradu vysokého komisára OSN pre ľudské práva	95
5.2 Komisia pre budovanie mieru	96
5.3 Rada pre ľudské práva	99
6 Slovensko a OSN	101
6.1 Postoj Slovenskej republiky k otázke reformy OSN.....	104
6.2 SR a reforma Sekretariátu a manažmentu OSN	106
Záver	108
Bibliografia	114
Prílohy	122

Úvod

Generálny tajomník Organizácie spojených národov Pan Ki-Moon pred príchodom medzinárodného dňa mieru povedal, že: „Mier je možný, ak všetci spolu pracujeme na jeho realizácii“.¹

Organizácia spojených národov (ďalej OSN) je medzinárodná inštitúcia, ktorá si vďaka svojmu významu vo svete zasluhuje osobitnú pozornosť. Dohliada na kolektívnu bezpečnosť a je považovaná za garanta svetového mieru. Jej úloha je rozvíjať spoluprácu medzi štátmi a národmi, bojovať proti chudobe a chorobám, chrániť životné prostredie, podporovať vzdelanie a pod. OSN však funguje už od roku 1945 a odvtedy prešla len malými zmenami. Systém jej fungovania už nevyhovuje súčasným geopolitickým, ekonomickým a organizačno-technickým požiadavkám, ktoré sú dnes úplne odlišné ako po druhej svetovej vojne. V čase vzniku mala OSN päťdesiatjeden členov, odvtedy k nej pristúpilo ďalších viac ako stoštyridsať členských štátov, čo je skutočnosť, ktorá má zásadný vplyv na jej fungovanie. OSN si vyžaduje zásadné zmeny v štruktúre a systéme fungovania a preto sme si ako tému diplomovej práce vybrali reformu OSN.

Reforma OSN je v medzinárodnej politike aktuálna a relevantná téma, pretože sa jedná o snahu renovovať organizáciu, ktorá má obrovský význam pre celé medzinárodné spoločenstvo a stabilitu vo svete už viac ako šesťdesiat rokov.

¹ Generálny tajomník OSN Pan Ki-mun: Odkaz k 100 dňom pred príchodom Medzinárodného dňa mieru. UNIS/SGSM/050 13. júna 2008. Dostupné na internete: <http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/pressrels/2008/unissgsm050.html> [06-11-2008].

Cieľom našej diplomovej práce je analyzovať doterajšie snahy o reformu OSN. Našou snahou bude posúdiť stav, v ktorom sa súčasná OSN nachádza, doterajšie zmeny v jej fungovaní a perspektívu reformy.

V úvode práce sa venujeme Charte OSN a rozoberieme doterajšie zmeny Charty OSN, ktorá je pre reformu OSN nevyhnutná. Budeme sa tiež zaoberať zásadami Charty OSN a cieľmi OSN do roku 2015.

Druhá kapitola je zameraná na historicko-teoretickými predpokladmi vzniku OSN. Rovnako sa chceme priblížiť k postaveniu OSN v sieti medzinárodných vzťahov. Budeme sa snažiť zhodnotiť dôvody na reformu OSN a postavíme ju do konfrontácie s jej vlastnými vnútornými problémami rôzneho charakteru.

Tretia kapitola práce je venovaná významu finančných príspevkov členských štátov na činnosť a reformu OSN. Rovnako sa venuje aj súvislosti medzi financovaním reformy OSN a podobou jej reformy.

V štvrtej kapitole sa zameriame na analýzu aspektov reformy OSN a jednotlivých modelov reformy BR OSN, pretože reforma BR OSN predstavuje kľúčový bod v reforme OSN. V poslednej podkapitole predstavíme svoj vlastný model reformy OSN, v ktorom sa venujeme reforme BR OSN a návrhu vytvoriť personálno-organizačnú zložku vojenského charakteru pod záštitou OSN.

V piatej kapitole zhodnotíme a zhrnieme doterajší výsledok reformy OSN, aký významný úspech dosiahla a ktorým smerom by sa mal reformný proces uberať.

Záverečnú kapitolu venujeme hodnoteniu vzťahu Slovenska a OSN a jeho postojom k reforme OSN. Rozoberieme tiež postavenie Slovenska v štruktúrach OSN a prínos pre jej reformu.

Od úspešnosti reformy OSN závisí jej akcieschopnosť a schopnosť reagovať na aktuálne bezpečnostné a globálne problémy, čo podľa nás zvyšuje dôležitosť otázky reformy OSN. Od reformy OSN teda závisí celkový charakter, fungovanie, pôsobenie a význam tejto organizácie v 3. tisícročí. Je dôležité povedať, že reformu OSN chápeme ako proces, nie udalosť.

Preto sa budeme snažiť podať celkový obraz o procese reformných snáh, ktorých predmetom je OSN. Zistené výsledky a poznatky sa budeme snažiť zhromaždiť, analyzovať a syntetizovať tak, aby výsledkom práce bol vlastný originálny prínos, prehľadná sumarizácia a viaceré možnosti nového, komplexného nazerania na problematiku reformy OSN.

V práci sme vychádzali najmä z primárnych zdrojov, akými sú predovšetkým oficiálne dokumenty OSN (správy generálnych tajomníkov, oficiálne stanoviská a rezolúcie jednotlivých inštitúcií OSN), prístupné na oficiálnych stránkach tejto organizácie, ako aj z prác autorov, ktorí sa tejto problematike odborne venujú.

Práca od Ramescha Thakura, odborníka na OSN a medzinárodnú politiku bola jednou z publikácií, z ktorých sme čerpali a ktoré nám pomohli lepšie sa v problematike zorientovať a pristúpiť k problému s komplexným pohľadom na jeho príčiny a súvislosti. Tiež sme vychádzali z práce Paula Kennedyho

a zaujal nás aj článok o reforme OSN od Daniela Doma, ktorý bol publikovaný v Panoráme bezpečnostného prostredia 2005-2006.

V práci vychádzame z predpokladu, že činnosť OSN bez úspešnej a efektívnej realizácie reforiem v jej vnútorných štruktúrach, je v súčasnosti obmedzovaná zastaranou schémou jej fungovania. V dôsledku toho nie je dostatočne akcieschopná, nedokáže plnohodnotne reflektovať potreby a naplňovať očakávania medzinárodného spoločenstva. Úspech reformy OSN je však na druhej strane v rukách medzinárodného spoločenstva. Preto sú práve samotné členské štáty OSN zodpovedné za jej podobu a činnosť.

Z hľadiska metodológie v našej práci využijeme metódu systémovej analýzy, pomocou ktorej odborný problém rozoberieme podľa rôznych kritérií, čo nám pri systematickom informačno-teoretickom skúmaní pomôže získať nové poznatky o reálnom fungovaní a charaktere pravidiel a zákonov, ktorými sa riadi zložitý systém medzinárodného spoločenstva, akým je OSN.

Pomocou metódy systémovej analýzy budeme pozorovať, skúmať a analyzovať vývoj medzinárodnopolitickej a bezpečnostnej situácie vo vzťahu k reforme OSN, čo nám pomôže vytvoriť východiskové interpretácie v teoretických súvislostiach skúmaného odborného problému. Túto metódu použijeme aj na analýzu všetkých modelov a návrhov na reformu OSN.

So zámerom kvalitnejšieho spracovania danej problematiky v práci na skúmanie odborného problému aplikujeme aj historicko-deskriptívnu metódu, ktorej použitie nám umožní hlbšie pochopiť a opísať historicko-teoretické východiská vzniku OSN a súvislosti jej reformy.

V práci použijeme aj iné teoretické aspekty vedy ako metódu komparácie a metódy špecifikácie a generalizácie.

1 Ciele a zásady OSN

K analýze pôsobenia OSN v kontexte jej reformy, je potrebné zhrnúť základné priority a ciele tejto organizácie, ktoré predstavujú základný pilier pre jej fungovanie a činnosť. O ciele OSN je potrebné opierať sa pri analýze každého reformného návrhu, nakoľko každý model reformy OSN sleduje to, aby bola OSN schopná realizovať svoje ciele (deklarované v Charte OSN a iných dokumentoch) čo najefektívnejšie.

1.1 Charta OSN a jej úpravy

Charta OSN je základným, najvýznamnejším a najdôležitejším dokumentom OSN. Podpísali ju v San Franciscu koncom júna v roku 1945. Do platnosti vstúpila 24. 10. 1945 a tento októbrový deň je zároveň medzinárodným dňom OSN. Pre realizáciu reformy OSN je potrebné zmeniť a doplniť Chartu OSN. To však vôbec nie je jednoduché, pretože na jej zmenu je potrebná zložitá a zdĺhavá procedúra.

Chartu Organizácie spojených národov je možné pozmeniť hlasovaním VZ OSN, ak sa za to vysloví 2/3 väčšina členov a zmenu ratifikujú 2/3 členských štátov OSN, vrátane piatich stálych členov BR OSN. Doteraz boli

zaznamenané len zmeny štyroch článkov Charty OSN, jeden z nich bol zmenený dokonca dvakrát.²

Charta OSN neprešla žiadnou rozsiahlou zmenou, ani obsahovou aktualizáciou, no niektoré malé formálne úpravy boli schválené a prijaté VZ OSN. Aby sme boli dôslední, uvádzame dodatky prijaté k jednotlivým článkom Charty OSN: 31. 8. 1965 vstúpili do platnosti dodatky k článkom 23, 27 a 61. VZ OSN 20. 12. 1965 prijalo aj dodatok k článku 109, ktorý vstúpil do platnosti 12. 6. 1968. Dodatok k čl. 23 predstavuje spomedzi týchto najvážnejší zásah do Charty, pretože sa ním upravuje počet členov BR OSN z 11 na 15 členov. Čl. 27 ošetruje procedurálne otázky prijímania rozhodnutí v BR ako napr. zvýšenie počtu hlasov potrebných na prijatie rozhodnutí bol zvýšený zo 7 na 9, vrátane hlasov všetkých 5 stálych členov pri rozhodovaní o všetkých podstatných otázkach a okrem toho zvyšuje počet členov Hospodárskeho a sociálneho výboru z 18 na 27 (v roku 1965) a dodatok k čl. 61 (v roku 1973) až na 54 členov. Posledný dodatok ku čl. 109 upravuje usporiadanie Generálnej konferencie členských štátov za účelom preskúmania Charty a stanovuje minimálny počet hlasov členských štátov tak vo VZ ako aj v BR OSN na uskutočnenie tejto konferencie.³ Počet hlasov v BR potrebných na zvolanie tejto všeobecnej konferencie na revíziu Charty zvyšuje zo 7 na 9.⁴

2 Dodatky k Charte. Dostupné na internete: <http://www.osn.cz/system-osn/o-osn/?sub=179> [21-10-2008].

3 Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora: Úvod. Dostupné na internete: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf> [10-10-2008].

4 Dodatky k Charte, Ref. 2.

1.2 Ciele a zásady OSN podľa charty

Charta OSN jasne stanovuje a formuluje ciele a zásady, ktoré majú tvoriť akýsi model, resp. portfólio fungovania pre členské štáty OSN a celé medzinárodné spoločenstvo. Spoločným menovateľom týchto cieľov je svetový mier, vyhýbanie sa konfliktom, ústretovosť, vzájomná tolerancia, spolupráca a pod.

Koľko krát bol však medzinárodný mier vo svete, ako cieľ signatárov Charty OSN a všetkých členských štátov OSN, ohrozený? Takú situáciu priniesla napr. Kórejská kríza, neskôr Kubánska kríza, keď podľa niektorých dystopických teórií mohla nastať tretia svetová vojna s katastrofálnymi dôsledkami pre celý svet. Neskôr konflikt vo Vietname a napätie počas obdobia studenej vojny. Kto by to po prekonaní nešťastných udalostí počas 2. svetovej vojny a po odhodlaní zakladateľov OSN na ustanovujúcom zhromaždení tejto organizácie predpokladal? Vyhýbanie sa konfliktom medzi štátmi a trvalý svetový mier bolo vo viacerých prípadoch viac menej len ideálom, ku ktorému je veľmi náročné priblížiť sa. Ako príklad môžeme uviesť situáciu okolo štátu Izrael, ktorý už od svojho vzniku má neustále konflikty s islamským svetom. OSN mala a má byť centrom pre koordináciu činností štátov v postupe za realizáciou cieľov deklarovaných v Charte OSN.

Preto by mali členské štáty OSN čo najskôr podporiť taký model reformy OSN, ktorý prinesie zefektívnenie jej fungovania. Prioritným záujmom medzinárodného spoločenstva by podľa nášho názoru malo byť posilnenie

mierovej agendy, bezpečnosti vo svete a napĺňanie cieľov deklarovanych v Charte OSN, nie len hlásenie sa k nim.

Ciele a zásady OSN boli podľa nás mnohokrát nerešpektované a porušované. Je teda OSN nepotrebná organizácia? Je azda jej existencia v 21. storočí neopodstatnená? Na tieto otázky podľa nás nie je možné z objektívneho hľadiska odpovedať kladne, pretože opak je pravdou. OSN svet⁵ potrebuje tak, ako ešte nikdy predtým, no je pravdou, že aj ona potrebuje svet a jeho pomoc tak, ako ešte nikdy doteraz.

Realizácia cieľov Charty OSN si vyžaduje optimálne fungujúcu OSN a preto by sme sa chceli pokúsiť o vytýčenie toho správneho smeru vývoja OSN, a to najmä prostredníctvom nevyhnutnej reformy tohto strážcu medzinárodného mieru a bezpečnosti.

1.3 Ciele OSN do roku 2015

Členské štáty OSN sa na spoločnom summite koncom roku 2000 dohodli na prioritách, ktoré si kladú za cieľ do roku 2015 dosiahnuť. Sú zhrnuté v dokumente s názvom Miléniová deklarácia. Ide o súhrn priorít, ktoré už predtým boli prediskutované a vytýčené na viacerých odborných konferenciách, a ktoré sa týkajú sociálnych, ekonomických, ako aj environmentálnych problémov. Ide o snahu znížiť chudobu vo svete, znížiť

⁵ Svet v tomto prípade chápeme ako členské štáty OSN, pretože len široká dohoda členov OSN môže priniesť prijatie a realizáciu potrebného modelu reformy tejto organizácie.

detskú úmrtnosť v rozvojových štátoch, zvýšiť dostupnosť vzdelania a odstraňovať obchodné bariéry vo svetovom hospodárstve.

V tejto súvislosti by sme chceli upozorniť a pripomenúť, že členské štáty OSN sa po istej diskusii bez problémov dokázali zhodnúť na pomenovaní problémov, hrozieb a výziev, ktorým musia čeliť v 21. storočí. Podobne je to s rôznymi dokumentmi a rezolúciami, ktoré boli na pôde rôznych orgánov OSN v minulosti prijaté. Podľa nášho názoru je však na tejto úrovni omnoho zložitejšia realizácia takýchto cieľov a zámerov. Po stručnom pohľade na základný dokument OSN, a to Chartu OSN, ktorej princípy boli deklarované v roku 1945 (a ktoré do svojho právneho poriadku implementovalo takmer celé medzinárodné spoločenstvo), môžeme vyjadriť názor, že omnoho ťažšie je prijaté ciele, zásady a záväzky naplňovať, ako ich „len“ definovať a zhodnúť sa na nich.

Prijať rozsahovo a obsahovo široký dokument, akým je Miléniová deklarácia, je len prvý krok na veľmi dlhej ceste za ich úspešným realizovaním. Záväzky, ktoré boli v minulosti tak ako ciele Charty OSN globálne prijaté, boli od tej doby nesporne mnohokrát porušované a nerešpektované. Aj to je dôvod, prečo sme v prípade možnosti realizácie rýchlej a efektívnej reformy OSN trochu skeptickí. Neobviňujeme z toho však OSN, ale jej členské štáty, ktoré pri kľúčových rokovaniach uprednostňujú svoje záujmy pred riešením podstatnejších otázok globálneho charakteru, ktorých efektívne riešenie je možné len v dlhodobom horizonte.

2 Úvod do problematiky reforiem OSN

2.1 Stručná analýza doterajšej situácie a dôvody na reformu

V budúcnosti zastihnú OSN bez zmien v jej fungovaní problémy v rozhodovacích i kompetenčných záležitostiach, čo sa začína prejavovať už dnes. Podľa nášho názoru sa v problematike reformy OSN dostáva do „začarovaného kruhu“, pretože sú na ňu zo strany členských štátov kladené privysoké požiadavky. Na druhej strane však práve členské štáty OSN majú v rukách prostriedky na vyriešenie akútnych problémov, za ktoré OSN sami často kritizujú. OSN je tak podľa niektorých kritikov niekedy využívaná ako prostriedok na získanie legitimacy pri zahranično-politických rozhodnutiach, ako aj zásahoch veľmocí na získanie súhlasu ostatných členských štátov OSN s cieľom ochrániť si čistý štít. Pôda OSN teda mnohokrát slúži nie len ako fórum pre riešenie globálnych problémov, ale aj ako fórum pre vybavovanie si účtov pred obecnstvom medzinárodného spoločenstva zo strany znepriatelených štátov.

Podľa nás existuje problém nazerania na OSN ako takú. Ten súvisí so samotným vnímaním reformy OSN, pretože nestačí sa zhodnúť v potrebe reformy, ale je potrebné vynaložiť čo najväčšie úsilie pri jej prijímaní. Niektorí OSN vnímajú ako celok a iní zas vnímajú viac častí, z ktorých tento celok pozostáva. Tieto časti predstavujú jednotlivé členské štáty OSN, ktoré túto medzinárodnú organizáciu vytvárajú. OSN je autonómna organizácia s vlastným systémom fungovania a organizačno-personálnym aparátom.

Rovnako však ide o medzivládnu organizáciu bez vlastnej suverenity, ktorú tvoria jednotlivé národy a štáty, ktoré sa ako nositelia medzinárodno-právnej suverenity podieľajú na jej jedinečnosti, podobe a činnosti.

V súčasnosti sa podľa nás OSN javí ako organizácia, ktorá nevyhovuje dnešnej geopolitickej štruktúre a požiadavkám medzinárodného spoločenstva. Po skončení druhej svetovej vojny si víťazné veľmoci rozdelili miesta v BR OSN a tým si na dlhý čas zabezpečili väčší vplyv na fungovanie a pôsobenie tejto organizácie, čo viacerí kritici chápu v rozpore s pravidlom formálnej rovnosti všetkých členov. S postupnou zmenou geopolitického usporiadania sveta, po páde bipolárneho sveta a po procese dekolonizácie, sa OSN začala rozrastať o stále nových členov, ktorých počet každoročne stúpala. V porovnaní s tým, systém fungovania OSN sa takmer nezmenil a to samozrejme prináša isté problémy s jej ďalším fungovaním. To je podľa nás tiež jeden z dôležitých dôvodov, prečo si OSN vyžaduje reformu.

OSN má príliš pomalé reakcie, málo reálnej moci, málo flexibility. Existuje v nej príliš zložitý proces prijímania rozhodnutí, má príliš málo kompetencií, ktoré jej nie sú členské štáty ochotné delegovať prostredníctvom vzdania sa určitých práv, ktoré sú vlastné výlučne suverénnym subjektom medzinárodnej politiky. Preto tu podľa nás existuje akútna potreba reformovať OSN tak, aby bola schopná optimálne naplňovať ideály svojich tvorcov a očakávania, ktoré do nej vkladá celý, do globálnych problémov namočený svet. To však bez úsilia a ochoty členských štátov OSN nie je možné.

„OSN je organizácia z dvadsiateho storočia, ktorá čelí výzvam dvadsiateho prvého storočia. Je inštitúciou s významnými úspechmi, ale

taktiež s veľkými neúspechmi; organizáciou, ktorá odzrkadľuje nie len nádeje celého sveta, ale i jeho nezrovnalosti a nezhody. A v neposlednom rade, čo je najdôležitejšie, je organizáciou, ktorá prekonala zmenu, je však nevyhnutné, aby sa zmenila ešte viac“.⁶

Od deväťdesiatich rokov minulého storočia sa otázky a návrhy reformy OSN stali pravidelnou súčasťou takmer každého zasadania VZ OSN a témou mnohých odborných diskusií. Fakt, že po takmer dvadsiatich rokoch od zintenzívnenia požiadaviek na reformu má OSN veľkú časť týchto reforiem ešte stále pred sebou, vypovedá o tom, že ich realizácia v praxi nie je vôbec jednoduchá. Členské štáty OSN sa síce spoločne zhodnú v nevyhnutnosti reformy OSN, ale chýba im spoločná vôľa dosiahnuť konsenzus, ktorý by pomohol konkrétny návrh reformy OSN uviesť do reality. Rozdeľujú ich odlišné národno-štátne záujmy, obavy zo straty určitých právomocí a odlišné predstavy o podobe reformy OSN. Preto je veľmi náročné nájsť potrebný konsenzus, bez ktorého žiadna reforma OSN realizovaná byť nemôže. V praxi sú rokovania o návrhoch reformy OSN zdĺhavé, vo väčšine prípadov bezvýsledné a debaty ako by sa dostávali do „začarovaného kruhu“.⁷

Realizáciu reformy komplikuje fakt, že reformné návrhy vyžadujú zmenu Charty OSN, pre ktorú je potrebné získať súhlas dvoch tretín členov VZ OSN

6 Shashi Tharoor: Co Spojené národy potrebují ? Dostupné na internete: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1178> [06-11-2008].

7 Zavičáková, L.: Komise OSN pro budování míru - byla skutečně krokem k reformě OSN? Dostupné na internete: <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-1-2008/clanky/komise-osn-pro-budovani-miru-byla-skutecne-krokem-k-reforme-osn.html> [09-12-2008].

potvrdený ratifikáciou rovnako v dvoch tretinách všetkých členských štátov OSN, vrátane všetkých stálych členov BR OSN.⁸

Systém prijímania rozhodnutí v najsilnejšom orgáne OSN, v BR OSN, je podľa nás príliš zložitý a nespravodlivý, pretože jedno veto stáleho člena BR OSN dokáže zablokovať celý proces rozhodovania a tak sa kvôli tomu prirodzene v medzinárodných vzťahoch často prechádza od politickej kooperácie do konfrontácie.⁹ Už len otázka samotnej existencie práva veta a toho, kto by ho mal mať, je pre mnohých dostatočným argumentom hovoriacim v prospech reformy OSN. Právo veta, ktorým disponujú len stáli členovia BR OSN, je často kritizované a označované za privilégium, ktoré rozdeľuje členské štáty BR OSN na rovné a „rovnejšie“. Iní zas tvrdia, že inštitúcia práva veta je nevyhnutná, no reformu OSN podporujú kvôli novému systému fungovania BR OSN, konkrétne kvôli zodpovedajúcemu rozdeleniu a počtu miest všetkých členov BR OSN. Problém prijatia reformy BR OSN je konflikt medzi snahou zvýšiť reprezentatívnosť BR OSN a snahou zabezpečiť jej procedurálnu funkčnosť po prijatí nových členov.

Na základe pozorovania vývoja situácie na poli medzinárodnej politiky sa dá usúdiť, že požiadavky na BR OSN, Sekretariát OSN a ostatné orgány OSN zo strany členských štátov neustále rastú a tým aj systém fungovania týchto orgánov je čoraz komplikovanejší. Podľa nás to tiež súvisí so zvýšením počtu členských štátov OSN a teda so zložitejším systémom vzťahov a prijímania rozhodnutí medzi aktérmi svetovej politiky.

8 Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora: kapitola IXIII, čl. 103, Ref. 3.

9 Máme na mysli predovšetkým prijímanie a uplatňovanie rezolúcií a sankcií BR OSN.

Existujúce medzinárodné právo nezohľadňuje problematiku zmien povahy súčasných hrozieb dostatočne a vyzýva na zmenu tohto stavu v súvislosti s týmito hrozbami. Vyjadruje tak neodkladnú potrebu zmeniť nie len štruktúru OSN, ale aj jej vzťah ku globálnym hrozbám dnešného sveta.¹⁰

Hlasy volajúce po zmene OSN zaznievajú už nie len sporadicky, ale stále častejšie a hlasnejšie. OSN si vyžaduje zásadné zmeny vo vnútorných štruktúrach najdôležitejších orgánov (najmä BR OSN), ako aj v ich kompetenčných záležitostiach a rozhodovacích procedúrach. Efektívnu reformu si však OSN vyžaduje tiež v oblasti funkčnosti, efektivity a optimalizácie informačného toku medzi agentúrami a inštitúciami, ktoré zastrešuje.

V štúdií výskumného centra Slovenského centra pre zahraničnú politiku sa uvádza, že „škandály, ktoré sa v posledných rokoch objavili v súvislosti s OSN, (napr. korupcia pri programe Ropa za potraviny) ako i neefektívne vynakladanie prostriedkov pri iných aktivitách, (často spôsobené nedostatkom komunikácie medzi jednotlivými agentúrami a inštitúciami OSN) len podčiarkli nevyhnutnosť prehľadnejšieho používania prostriedkov a informovanejšieho rozhodovania“.¹¹ Neefektívne vynakladanie s finančnými prostriedkami OSN pri niektorých jej aktivitách teda vyžaduje urýchlené zvýšenie transparentnosti jej rozhodovania a prehľadnejšie používanie finančných prostriedkov. Preto to považujeme za jeden z ďalších dôvodov na realizáciu reformy OSN.

10 Thakur, R.: The United Nations, Peace and Security. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 291.

11 Samson, I.; Najšlová, L.: Členstvo SR v Bezpečnostnej rade OSN. Východiská, agenda a návrh priorit. Bratislava: Výskumné centrum SFPA, 2005, s. 8.

Pokúsime sa teda zhrnúť základné problémy, ktorým OSN čelí a za čo ju kritici najviac kritizujú. Problémy OSN v kontexte predmetu našej práce považujeme za dôvody na jej reformu. Súčasné problémy OSN spočívajú najmä:

1. v nepostačujúcej reprezentatívности BR OSN
2. v prívysokých očakávaniach jej členov
3. v neplnení si finančných záväzkov voči rozpočtu OSN zo strany jej členov
4. v nezvládnutí niektorých mierových misií (Rwanda, Kongo, Somálsko)
5. verejnosti známe korupčné škandály, napr. program Ropa za potraviny
6. zložitý systém prijímania rozhodnutí na pôde BR OSN (najmä kvôli právu veta stálych členov), ako aj vo VZ OSN kvôli zvyšujúcemu sa počtu členov
7. nedostatočná reflexia nových geopolitických skutočností a nepostačujúca schéma fungovania orgánov OSN

Myslíme si však, že prínos OSN je rovnako nesporný ako jej nedostatky, dokonca nedostatky mnohonásobne prevyšuje. OSN jednoznačne zvládla dohľad a kontrolu nad citlivým procesom dekolonizácie, ako aj rôzne mierové a humanitné operácie, ktoré napomohli riešeniu základných problémov štátov, no predovšetkým ich civilného obyvateľstva. Rovnako sa OSN niekoľkokrát vyznamenala v boji s hladom, chudobou, či rôznymi chorobami počas niektorých humanitárnych akcií.

Mnohokrát bol mier v jednotlivých štátoch nastolený s pomocou OSN. Obyvatelia Sierra Leone a Nepálu mohli voliť v demokratických voľbách, aby po rokoch konfliktu mohli slobodne rozhodnúť o ďalšom smerovaní ich štátu.

V Južnom Sudáne po uzavretí mierovej dohody v roku 2005 bola obnovená školská dochádzka a možnosť sa vzdelávať pre státisíce detí. Znovu boli obnovené spoločnosti a občiansky život v Burundi, Haiti, Libérii, Sierra Leone, Východnom Timore a v bývalej Juhoslávii. Podľa generálneho tajomníka Pan Ki-Muna nám tieto skúsenosti dokazujú, že reálny mier je možný, ak všetci spolu pracujeme na tom, aby sa uskutočnil.¹² Tým podľa nás jasne poukázal na skutočný význam činnosti OSN pre súčasný svet.

2.2 Teoreticko-historické východiská vzniku a reformy OSN

2.2.1 Spoločnosť národov

Požiadavky na reformu OSN zaznievajú už niekoľko desaťročí. Na sile a intenzite nabrali hlavne v osemdesiatych rokoch 20. storočia, kedy celú organizáciu trápil nedostatok finančných prostriedkov a finančná kríza.

Deväťdesiate roky aj napriek očakávaniam po páde železnej opory nepriniesli riešenie, ale naopak, prehĺbenie problémov a rozšírenie krízy. V súvislosti s tým začala otvorená kritika OSN zo strany medzinárodného spoločenstva, ako i z radov politikov a odborníkov na medzinárodnú politiku.

Kvôli lepšiemu pochopeniu postavenia OSN vo svete a pre efektívnejšiu analýzu jej fungovania a potreby reformovať OSN, je podľa nás dôležité

¹² Generálny tajomník OSN Pan Ki-mun: Ref. 1.

uviesť aj to, čo predchádzalo vzniku tejto organizácie. V posledných fázach 2. svetovej vojny a po jej ukončení v roku 1945 sa položili inštitucionálne a zmluvné základy Organizácie spojených národov, medzivládnej organizácie, ktorej prvoradou úlohou bolo strážiť svetový mier a rozvíjať priateľstvo a spoluprácu medzi národmi a štátmi. Avšak myšlienka založenia takéhoto typu organizácie je staršia, keďže pochádza ešte z obdobia 1. svetovej vojny.

Oficiálne sa takáto myšlienka prvýkrát objavila v posolstve amerického prezidenta Woodrova Wilsona, keď začiatkom januára 1918 kongresu USA predniesol prejav, neskôr známy ako štrnásť bodový program prezidenta Wilsona. Vo svojom programe Wilson prezentoval svoje názory na povojnové usporiadanie sveta a stabilizáciu medzinárodno-politických pomerov. Základ jeho programu bol založený na princípe sebaurčenia národov (ktorého uskutočňovanie sa na tú dobu ukázalo ako utopické, čo v praxi ukázali udalosti v tridsiatych rokoch 20. storočia) a vytýčení etnických hraníc. Jeho hlavná myšlienka však vychádzala zo smelého plánu vytvoriť univerzálnu medzinárodnú organizáciu, ktorá bude schopná zabrániť opakovaniu takejto situácie, akou je svetová vojna. Touto organizáciou bola Spoločnosť národov (ďalej len SN), ktorá to mala dokázať prostredníctvom dohliadnutia na dodržiavanie noriem medzinárodného práva. Vznik SN je jedným z najdôležitejších výsledkov 1. svetovej vojny, jej vznik predstavuje novú možnosť ochrany mieru – kolektívnu bezpečnosť¹³. Dovtedy bola garancia mierových záruk založená na komplikovanom systéme aliancií

13 Bola založená na presvedčení, že štáty na základe spoločného konsenzu dohliadnu na mier odsúdením, odzbrojením, či potrestaním možného agresora. Táto myšlienka vychádza z idealistického presvedčenia, že štáty a národy sa z vojny poučia a navždy sa jej ako prostriedku riešenia vzájomných sporov zrieknu.

a spojeneckých blokov (známi princíp rovnováhy síl), ktoré mali veľmi nestály charakter (spojenci sa stali súčasťou aliancie len z vlastných pohnútok a politicko-hospodárskych záujmov). SN sa podobala OSN v štruktúre, orgánoch, princípoch a v tom, že rovnako mala globálny charakter. Najdôležitejšími orgánmi SN boli Rada SN, Zhromaždenie, Sekretariát a pomocné technicko-hospodárske orgány. Sídлом SN bola Ženeva.

Za vznik SN je považovaný jún 1919, keď bola podpísaná Versailleská mierová zmluva (počet členov sa menil od 35 do 70, ČSR bolo členom po celú dobu jej existencie). Paradoxne, Senát USA odmietol ratifikovať zakladajúci pakt SN, čo znamenalo, že USA, ktoré sa najvyššou mierou postarali o vznik SN sa jej členom nestali. Základným dokumentom SN bol Pakt Spoločnosti národov. Obsahoval záväzky ako dodržovanie medzinárodných noriem, odmietanie vojny ako riešenia konfliktu, dodržiavanie medzinárodných zmlúv, rozvíjanie rozmanitej spolupráce medzi národmi a pod. SN mala mnohé trhliny a problémy už od počiatku. Od začiatku svojej existencie v nej mali prevahu Veľká Británia a Francúzsko. Napriek deklarovaným cieľom nedokázala zabrániť agresívnym incidentom a konfliktom ako napr. Talianska v Etiópii, nacistického Nemecka a fašistického Talianska v Španielsku, či japonských akciách v Mandžusku. SN prestala fungovať de facto už v roku 1940 (hneď po úvode 2. svetovej vojny), no formálne bola zrušená až v apríli 1946.¹⁴ Tieto príklady ukazujú ako boli porušované práva menších, ako aj SN „garantovaný“ princíp sebaurčenia národov. Aj keď SN mala byť spravodlivou a zásadovou medzinárodnou organizáciou hlásiacou sa k princípom udržania mieru a spolupráce, v praktickom pôsobení bola nútená ustupovať mocensko-

¹⁴ Žaloudek, K.: Encyklopédia politiky. Praha: Libri, 2004, s. 439.

politickým záujmom jednotlivých štátov a tak porušovala princípy a zásady, na ktorých stáli jej základy. Teda môžeme skonštatovať, že Spoločnosť národov ako predobraz OSN nebola taká úspešná, ako sa to od jej vzniku očakávalo. Aj keď tento projekt vytvorenia, resp. fungovania garanta spoločnej bezpečnosti bol sklamaním, myšlienka na vytvorenie inštitúcie, ktorá by bola schopná sa s touto úlohou vyrovnáť ostala živá a ako ukázala budúcnosť aj žiadúca a potrebná.

Ako ďalšiu príčinu zlyhania SN je možné uviesť nedostatočnú dôveru v jej politiku, význam a agendu a to najmä kvôli nevstúpeniu USA do jej štruktúr. „Ako sa ukázalo, bez účasti USA na aktivitách Spoločnosti národov, nebolo možné teoreticky ani prakticky skoncovať s politikou rovnováhy síl. Okrem USA, ktoré sa na aktivitách členských štátoch od začiatku nezúčastňovali, Japonsko a Nemecko z organizácie vystúpili v momente, keď im členstvo v spoločnosti začalo prekážať v príprave a dosahovaní ich agresívnych cieľov. ZSSR pôsobil v Spoločnosti národov iba v rokoch 1934-1940“.¹⁵ Myšlienka na vytvorenie fungujúcej medzinárodnej organizácie, schopnej efektívne naplňať odvážne zásady a záväzky svojej predchodkyne však ostala živá. Pozitívum SN vidíme v tom, že po prvý krát v histórii vznikla snaha reálne dosiahnuť dlhodobé mierové spolužitie národov, ktoré je prakticky možné len prostredníctvom multilaterálnej spolupráce a nie rôznych nestabilných, parciálnych a málo spoľahlivých spojenectiev a partnerstiev. Spoločnosť národov nechala svoje skúsenosti a odkaz do budúcnosti, pretože svet ešte naňho nebol dostatočne pripravený.

15 Králik, J.: Letokruhy diplomacie. Bratislava: Iura Edition, 2003, s. 232.

Stručná analýza príčin neúspechu Spoločnosti náborov neukázala, ako by mala spolupráca medzinárodného spoločenstva v ceste za stabilným mierom vyzeráť, ale ukázala cestu, ktorou by sa štáty za napĺňaním jej ideálov mali uberať.

2.2.2 Vznik OSN

Ako sme už spomenuli, myšlienka globálnej medzinárodnej organizácie založenej na princípe multilaterálnej spolupráce a kolektívnej bezpečnosti nezmizla s neúspechom SN.¹⁶ Táto ambiciózna myšlienka sa stala aktuálnou znovu počas 2. svetovej vojny, keď americký prezident Franklin Roosevelt a ministerský predseda Veľkej Británie podpísali Atlantickú chartu (august 1941), ktorá okrem iných dôležitých bodov (najmä princípy povojnového usporiadania sveta) obsahovala aj iniciatívu na vybudovanie systému širšej spolupráce medzi národmi a štátmi, čo v konečnom dôsledku znamenalo nepriame plány na vybudovanie novej globálnej organizácie, nástupkyne SN. Dokument Atlantickéj charty obsahoval tieto hlavné zásady:

1. zrieknutie sa akýchkoľvek územných ziskov
2. odmietnutie takých územných zmien, ktoré nie sú v súlade so želaním obyvateľstva týchto území
3. podpora práva národov pri slobodnom výbere formy vlády
4. demilitarizácia, odzbrojenie agresorov
5. záruka slobodnej plavby na mori

¹⁶ Spoločnosť národov mnohí chápu ako prvý, nevydarený pokus vytvoriť fungujúcu globálnu organizáciu strážiacu mier vo svete.

6. uvoľnenie obchodných obmedzení.¹⁷

Tieto zásady nápadne pripomínajú základné ciele a princípy (k mnohým z nich sa hlásila aj SN), podľa ktorých bol koncipovaný zakladajúci dokument Organizácie spojených národov, Charta OSN. Aj keď sa v Atlantickej charte nehovorí priamo o vytvorení konkrétnej organizácie, boli v nej ustanovenia týkajúce sa medzinárodnej spolupráce v oblasti politiky, bezpečnosti, hospodársko-ekonomickej i sociálnej oblasti a pod. To všetko nasvedčovalo vytvoreniu inštitúcie, ktorá by to zastrešovala, pretože riešiť medzinárodnú spoluprácu v takých rozmeroch vylučuje, aby sa to dosiahlo dvojstranným prístupom štátov, prostredníctvom bilaterálnych zmlúv. Atlantická charta teda prináša ducha multilateralizmu, ktorý bol základom celej myšlienky vzniku a pôsobenia neskoršej OSN. Tá teda vyrástla doslova na troskách SN.

Už počas Moskovskej konferencie v októbri 1943, došlo k uskutočneniu rozhodujúceho kroku k vzniku novej organizácie spoločnej bezpečnosti, neskoršej OSN. Už počas konferencie sa rozhodlo o postavení veľmocí v plánovanej organizácii (mali zaujať popredné miesta), pretože oni najviac zodpovedajú za mier a bezpečnosť vo svete.¹⁸ Na tejto konferencii sa zúčastnili ministri zahraničných vecí hlavných protihitlerovských veľmocí a síce USA, Veľkej Británie a ZSSR. Výstupom konferencie bola deklarácia veľmocí o všeobecnej bezpečnosti, ktorej obsahom bol plán vytvoriť medzinárodnú organizáciu univerzálneho charakteru s otvoreným členstvom (založenom na princípe rovnosti) pre všetky mierumilovné štáty, ktorá by

¹⁷ Žaloudek, K.: Ref. 14, s. 28.

¹⁸ Táto skutočnosť bola vzatá do úvahy pri koncipovaní Charty OSN, keď sa tiež tvoril medzinárodno-právny základ pre zloženie BR OSN.

chránila svetovú bezpečnosť a mierové spolunažívanie medzi národmi. K záverom konferencie sa pridala aj Čína.¹⁹

Cesta ku vzniku OSN teda viedla od trosiek SN, cez Atlantickú chartu, Deklaráciu Spojených národov v roku 1942 (keď k Atlantickej charte pristúpili ďalšie štáty protifašistického bloku) až ku Jaltskej konferencii v roku 1945, ktorá takpovediac spečatila vznik OSN, keďže posledný bod záverečného dokumentu prijatého na tejto konferencii už priamo hovorí o dohode zainteresovaných štátov zvolať ustanovujúcu konferenciu do San Francisca, kde sa má rozhodnúť o podmienkach členstva, o konkrétnom členstve Ukrajiny a Bieloruska, ako aj o dnes najdiskutabilnejšom práve veta veľmocí v BR OSN.²⁰

Jedným z posledných krokov, ktoré viedli k vytvoreniu OSN teda bol záverečný dokument prijatý na Jaltskej konferencii. Na záver konferencie podali vodcovia a predstavitelia zúčastnených štátov oficiálne vyhlásenie, v ktorom svet informujú o zámere vytvoriť univerzálnu medzinárodnú organizáciu strážiacu svetový mier. Text vyhlásenia je nasledovný: „Sme rozhodnutí, len čo to bude možné, spolu s našimi spojencami ustanoviť univerzálnu, všeobecnú, medzinárodnú organizáciu s cieľom zachovania mieru a bezpečnosti. Veríme, že je to v záujme predchádzania agresíam podstatné a prostredníctvom úzkej a trvalej spolupráce všetkých mierumilovných ľudí s cieľom vylúčenia politických, ekonomických a sociálnych príčin rozpútania vojen aj nevyhnutné“.²¹

19 Azud, J.: Třicet let OSN. Praha: Horizont, 1976, s. 18.

20 Žaloudek, K.: Ref. 14, s. 173 a s. 330.

21 Králik, J.: Ref. 15, s. 289.

24.októbra 1945 bola nakoniec ratifikovaná Charta OSN, ktorú podpísalo 51 zakladajúcich štátov a formálne tak vznikla Organizácia spojených národov, do existencie ktorej sa kládli vysoké nádeje.

2.3 Potreba reformy OSN

Pri otázke, či je OSN potrebné reformovať je dôležité sa tiež opýtať, či je samotná Organizácia spojených národov pre svet potrebná. OSN je v súčasnosti podľa nás potrebnšia ako kedykoľvek predtým, pretože len táto organizácia pôsobí v celosvetovom meradle. V dnešnom svete, v ktorom je čoraz významnejší silnejúci fenomén globalizácie a v ktorom je možné globálnym problémom čeliť len spoločne, je prínos a význam OSN nenahraditeľný. Stotožňujeme sa s názorom, že práve preto, že je OSN pre svet veľmi dôležitá, je rovnako dôležitá aj potreba reformovať ju tak, aby proti stupňujúcim sa globálnym problémom mohla v budúcnosti bojovať čo najefektívnejšie. Už len fakt, že OSN prešla počas svojej histórie minimálnymi zmenami sám o sebe potvrdzuje potrebu, ba až nutnosť reorganizácie jej štruktúry a fungovania.

Už v dobe krátko po vzniku OSN sa začalo ukazovať, že ciele ako svetový mier, zásadu zabrániť a vyhýbať sa ozbrojeným konfliktom ako prostriedku riešenia vzájomných sporov a pod., nebude jednoduché uplatňovať v praxi. Problém nastal už relatívne skoro po ukončení druhej svetovej vojny, keď sa bývalí spojenci, na jednej strane ZSSR a na strane druhej USA a západné štáty, nepohodli. OSN nato doplatila a v tej dobe niekedy vyzerala skôr ako

druh arbitrážnej inštitúcie, ktorá na iné záležitosti ako na súdenie ideologických nepriateľov jednoducho nemala čas, priestor a ani prostriedky. Keďže je OSN medzivládny orgánom, už v jej samotnej podstate je nevyhnutná medzinárodná spolupráca a teda multilateralizmus. V čase studenej vojny bol však multilateralizmus nahradený bipolárnym systémom medzinárodnej politiky, ktorý proti sebe postavil dve protikladné ideológie. Aj preto pôda OSN vyzerala občas ako akési fórum pre vybavovanie si účtov medzi dvomi odlišnými svetmi. V tejto súvislosti však treba poznamenať, že OSN nebola vinníkom tejto situácie, ale jej priamou „obeťou“. S mechanizmom fungovania OSN, ktorý od roku 1945 podstúpil len zopár minimálnych zmien, s narastajúcim počtom jej členov a s obmedzenými finančnými zdrojmi už OSN nie je naďalej schopná efektívne plniť úlohy, ktoré jej zveruje Charta OSN. Aktívne odpovedať na výzvy súčasného sveta, plného globálnych problémov je pre OSN stále zložitejšie. Potreba reformy OSN je preto stále vyššia.

Charta OSN pasuje Organizáciu spojených národov do roly garanta a strážcu svetovej morálky i medzinárodného mieru, ktorý má multilaterálnou spoluprácou všetkých členov budovať spoločnú bezpečnosť, ako aj riešiť iné dôležité problémy svetovej politiky (boj proti chudobe, hladu, chorobám, znečisťovaniu, klimatickým zmenám a pod.). Tu nachádzame diametrálny rozdiel medzi ideálnym normatívom zakotveným Chartou OSN a realistickými očakávaniami možných negatívnych dopadov a kríz, ktorým môže OSN teoreticky čeliť v čase veľkých, potenciálnych globálnych kríz (napr. bipolárne rozdelenie sveta v čase studenej vojny). Ukazuje sa, že svet bude musieť čeliť novým hrozbám a výzvam, najmä riešeniu globálnych problémov (ako je

napr. súčasná globálna finančná a hospodárska kríza, klimatické zmeny), ktoré tak, ako nikdy predtým, ohrozujú budúcnosť ľudstva. Aj preto by bolo podľa nášho názoru potrebné hľadať takú podobu reformy OSN, po realizácii ktorej by mala väčšie kompetencie a vyššiu reálnu moc.²² Len takýmto spôsobom bude podľa nás schopná problémom tohto charakteru úspešne čeliť. „Bezproblémové“ fungovanie OSN v súčasnosti predpokladá multilateralizmus. OSN je organizácia, ktorá dokáže prispieť k riešeniu globálnych problémov vo svete, ako aj k riešeniu problémov jednotlivých štátov. Preto je v dnešnom globalizovanom svete potrebná jej reforma, aby svoje úlohy a ciele mohla plniť čo najlepšie.

Ukázalo sa však, že OSN nedokáže efektívne fungovať a riešiť svetové problémy v takých náročných politicko-ideologických podmienkach, za aké môžeme považovať napr. bipolárne rozdelenie sveta v minulosti. V tejto súvislosti sme chceli vyjadriť náš názor, že bipolárny svet predstavoval takmer neprekonateľnú kontraindikáciu pre fungovanie OSN, pre riešenie svetových problémov na nevyhnutnej multilaterálnej úrovni, čo je rovnako relevantný dôvod na jej reformu. OSN by mala byť schopná fungovať aj v čase rôznych veľkých globálnych kríz, pretože vznikla, aby im predchádzala a bojovala proti nim.

Problém je tiež v konfliktnom vzťahu medzi očakávaniami medzinárodného spoločenstva a reálnymi možnosťami a prostriedkami OSN.

²² Aj keď práve zvýšenie reálnej moci OSN prekáža niektorým jej členom pri diskusiách o jej reforme, pretože sa obávajú vmiešavania do ich vnútorných záležitostí. Pováčšine ide o členské štáty OSN, ktoré často majú autoritatívne a nedemokratické politické režimy.

Možno je tu čas opýtať sa nie „čo môže OSN urobiť pre nás, ale čo my môžeme urobiť pre OSN“.²³

Výzvu, aby OSN plnila ideály svojich zakladateľov a presadzovala také reformy, ktoré jej umožnia vyrovnať sa s jej vlastnými úlohami v modernom svete a tak jej pomôžu lepšie uskutočňovať svoje poslanie, funkcie a ciele, priniesol bývalý americký prezident George Bush ml. Na konferencii viac ako 170 svetových predstaviteľov v New Yorku sa v súvislosti s budúcnosťou OSN vyjadril, že: „OSN musí byť silná a efektívna, bez korupcie a zodpovedajúca sa ľuďom, ktorým slúži. Vyslovil sa aj za odstránenie obchodných bariér, čím by sa podľa neho stámilióny ľudí vymanili z biedy, ako aj za zdrvivúci úder terorizmu“.²⁴ Aby bola OSN silná a efektívna a tak mohla naplňovať požiadavky medzinárodného spoločenstva, je potrebné zamyslieť sa nad optimálnou podobou reformy systému fungovania niektorých jej orgánov.

Jonathan Marcuse pokladá dokument o rozsiahlej reforme OSN prijatý na samite v New Yorku o budúcnosti OSN, ktorý po niekoľkých týždňoch tvrdých vyjednávani predtým veľvyslanci pri OSN schválili, za kompromisnú verziu pôvodného návrhu, ktorá sa nezmieňuje o kontroverzných bodoch, akým je napríklad odzbrojenie²⁵, čím je podľa nášho názoru de facto nedôsledná, nesystémová a preto má skôr charakter modus vivendi dohody. Postupné odzbrojovanie je základným predpokladom udržiavania mieru, pretože kým budú rozšírené zbrane, vždy budú hroziť potenciálne ozbrojené konflikty, kde hlavné slovo bude mať vojenská sila a až následne diplomatické prostriedky.

23 Samozrejme v kontexte reformy OSN, od úspechu ktorej záleží aj úspešnosť mierových operácií a udržiavanie mieru vo svete. V súvislosti s tým aj reálne naplňovanie cieľov, zásad a záväzkov vyplývajúcich z Charty OSN.

24 Návrhy reforiem OSN podľa G. Busha. Dostupné na internete: http://www.bbc.co.uk/slovak/news/story/2005/09/050914_un_reformnew.shtml [28-11-2008].

25 Návrhy reforiem OSN podľa G. Busha: Ref. 24.

Podľa nášho názoru je menej náročné svetový mier udržiavať, ako ho od základov budovať.

Problematika reformy OSN podľa nás úzko súvisí aj so vzťahom OSN ku globálnym problémom a cieľom, ako je napr. boj proti chudobe a svetovému hladu, trvalo udržateľný rozvoj, boj proti terorizmu, prosperita, klimatické zmeny a pod. Ak sa má OSN úspešne zapojiť do boja s globálnymi problémami, zákonite musí prísť zmena v podobe a v systéme jej rozhodovania.

Pokus reformovať OSN predstavuje dlhodobé úsilie členských štátov OSN prekonať silne obmedzovanú činnosť organizácie, ktorá je limitovaná dvoma skupinami faktorov:

1. určitou organizačnou bezvládnosťou a neefektívnosťou, ktorá odradzuje členské štáty OSN plne sa angažovať a
2. byrokratická povaha organizácie, ktorá spolu s veľkým počtom členských štátov OSN znemožňuje jej včasné a náležité konanie.²⁶

Potrebu reformy OSN dokazujú aj najnovšie odhalenia o nekalom manažmente a korupcii v programe ropa za potraviny. Kvôli tvrdému dopadu sankcií BR OSN na civilné obyvateľstvo Iraku v čase režimu diktátora Saddama Husseina, povolila BR OSN predaj, resp. výmenu časti objemu ropy na nákup potravín pre obyvateľstvo. Hussein však tieto prostriedky využíval na podplácanie politikov mimo Iraku. Do kauzy bol zapletený aj Ben Sevan,

26 Novotný, A.: Reforma OSN. Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-organizacie/osn/analyzy-studie/reforma-osn> [08-12-2008].

spolupracovník K. Annana i Annanov syn Kojo.²⁷ To je podľa nás možné považovať za nepriamy dôkaz o existencii problémov v transparentnom fungovaní OSN, ktorá má celosvetovú pôsobnosť a vznikla, aby bojovala práve proti podobným neuduhom ako je hlad, ktoré trápia ľudí na celom svete.

V súvislosti s touto medializovanou kauzou, ktorá zdvihla vlnu opodstatnenej kritiky na nedostatky v OSN sa nechal počuť aj Richard Lugar, bývalý predseda Senátneho výboru amerického kongresu pre medzinárodné záležitosti, keď sa vyjadril, že: „pokiaľ OSN nedokáže riadiť humanitárny program, ako jej máme dôverovať pri mierových misiách, zbrojných inšpekciách či rozvojových programoch“?²⁸

OSN bola kritizovaná aj za prehliadanie genocídy v Rwande (kde nezhody a nevraživosť medzi kultúrami prerástli do otvoreného ozbrojeného konfliktu) alebo za zlyhanie pri doručovaní humanitárnej pomoci pre obyvateľov Somálska. O sexuálnom zneužívaní detí humanitárnymi pracovníkmi OSN napr. v Kongu ani nehovoriac.²⁹ Argumentom proti takejto kritike OSN môže byť fakt, že v spomínaných prípadoch išlo prevažne o individuálne zlyhanie personálnych zložiek OSN a nie systémový problém.

27 Organizácia spojených národov. Kritika OSN. Korupcia a OSN. Dostupné na internete: http://sk.wikipedia.org/wiki/Organiz%C3%A1cia_Spojen%C3%BDch_n%C3%A1rodov [15-11-2008].

28 Beránová, L.: Korupční aféra môže stáť Annana funkci. Dostupné na internete: http://ihned.cz/1--15288800-000000_print-4b [25-09-2008].

29 Organizácia spojených národov. Kritika OSN: Ref. 27.

2.4 Všeobecné aspekty nazerania na reformný proces

V prvom rade je potrebné rozlišovať rozsah, obsah a predmet navrhovanej reformy OSN. Existuje veľké množstvo názorov nato, čoho všetkého by sa mala reforma OSN dotýkať.

Niektoré správy a reformné návrhy generálnych tajomníkov OSN si kladú za cieľ komplexnú reformu tejto organizácie. Základné rozlíšenie návrhov reformy OSN vidíme najmä v tom, či je cieľom reformy rozsiahla transformácia OSN, alebo sú snahou reformného návrhu len menšie úpravy v jej vnútorných štruktúrach. Teda, či je cieľom reformy radikálna alebo len „kozmetická“ úprava celej štruktúry OSN.

Takéto rozlíšenie zmien a postoj k reforme (úplné a čiastkové) je možné aplikovať aj na modely reforiem, ktorých predmetom je len jeden orgán OSN. To je druhý pohľad na reformu OSN. Buď je predmetom reformy viac menej celá štruktúra orgánov OSN, alebo je predmet reformy zameraný predovšetkým na jeden orgán, prevažne BR OSN. Niektoré reformné snahy hovoria o nevyhnutnosti „radikálneho“ zásahu do systému fungovania konkrétneho orgánu OSN, iné sledujú len jeho „povrchové“, čiastočné úpravy.

Na mieste je teda otázka či je nutné komplexne reformovať celú Organizáciu spojených národov, alebo je skôr potrebné pristúpiť k parciálnej reforme organizácie. Prikláňame sa však k názoru, že optimálne bude, ak sa pokúsime o efektívnu zmenu a racionálnu reorganizáciu jedného orgánu, a to

priamo BR OSN. Predpokladáme, že zmena systému v BR OSN by mala zabezpečiť naštartovanie komplexnej reformy OSN a optimalizáciu jej fungovania.

K reforme OSN na rôznej úrovni, k jednotlivým aspektom jej fungovania a k dopadom jej činností sa vyjadrujú predstavitelia členských štátov OSN, medzinárodné organizácie a agentúry, ako i popredné politické, kultúrne a náboženské authority sveta. Niektorí okrem kritiky prinášajú aj konkrétne návrhy a modely reformy OSN. Existuje široké spektrum modelov, ktoré sú diferencované v hĺbke, kvalite a realizovateľnosti.

Z politologického hľadiska je veľmi náročné, ak nie priam nemožné pokúsiť sa o absolútne presnú typológiu a objektívnu analýzu všetkých, teda aj dokonalých „spásonosných“ modelov, ktoré prinesú okamžité riešenie kríz, konfliktov a trvalý mier na svete.

„Mimoriadne zložitý reformný proces prebiehajúci na pôde OSN považujem za najdôležitejšiu výzvu svetovej politiky na začiatku 21. storočia. Ešte stále málo ľudí si uvedomuje, že v tomto prípade nejde len nejaké zmeny v nejakej organizácii,“³⁰ uviedol v článku Začarovaný kruh reformy OSN Eduard Chmelár. Pri každej snahe o zmenu v štruktúre OSN či pri analyzovaní jednotlivých koncepcií reforiem tejto organizácie, je potrebné zdefinovať cieľ a „priechodnosť“, teda prípadnú možnosť realizácie daného modelu reformy OSN. Reformu OSN robí zložitou nie neschopnosť nájsť

30 Chmelár, E.: Začarovaný kruh reformy OSN. Dostupné na internete: <http://www.blisty.cz/art/23373.html> [01-12-2008].

správny model reformy, ale neschopnosť nájsť spoločnú dohodu, ktorá by umožnila jeho realizáciu.

Väčšina analyzovaných modelov si ako predmet reformy stanovuje významné štrukturálne zmeny v Bezpečnostnej rade OSN, ktorá ako orgán s najväčšími rozhodovacími právomocami čelí najväčšiemu tlaku a vlnám kritiky tak zo strany expertov na túto problematiku, ako aj zo strany členských štátov OSN. Kritici argumentujú najmä zastaranou schémou fungovania BR OSN, nedostatočnou akcieschopnosťou, problematickou a nevyhovujúcou procedúrou prijímania rezolúcií a pod.

Existujú aj hlasy za posilnenie pozície a právomocí generálneho tajomníka, ktorý je významným personálnym reprezentantom OSN a diplomatickou inštitúciou, ktorá má vo svete vysoký kredit a teší sa prirodzenej autorite i popularite. Podľa G. Sorosa je žiaduce, aby VZ OSN mohlo vyššou mierou zasahovať do výberu generálneho tajomníka, čo umožní priamu delegáciu právomocí členskými štátmi OSN na osobu, ktorú si sami zvolia.³¹ V súčasnosti VZ volí generálneho tajomníka na návrh BR OSN.

Medzi podporovateľmi posilnenia právomoci generálneho tajomníka patril celkom pochopiteľne aj bývalý muž na tomto poste, Kofi Annan. Ten podľa Chmelára oprávnene požaduje posilnenie právomocí generálneho tajomníka OSN v oblasti riadení sekretariátu, ale aj pre svoju úlohu vyjednávať a rokovať. Za svojho pôsobenia vo funkcii generálneho tajomníka naliehal na členské štáty OSN, aby mu prideliť dodatočné zdroje (nielen finančné, ale aj personálne) na efektívne vykonávanie úradu generálneho tajomníka OSN.

31 Soros, G.: Ako sa dá dohovoriť na reforme OSN. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/2722469/Ako-sa-da-dohovorit-na-reforme-OSN.html> [22-10-2008].

Bolo by potrebné, aby generálny tajomník OSN zohrával úlohu globálneho lídra, a nie bezmocného úradníka, ktorého hlavnou agendou je vyčkávať a následne realizovať rozhodnutia prijaté na trase Washington – Brusel – Moskva – Peking.³²

To je podľa nás otvorené a presné zhodnotenie postavenia OSN vo svete, a teda tu ide o naznačenie reálneho status quo fungovania, rozhodovania a vplyvu OSN v porovnaní s postavením a vplyvom súčasných veľmocí a ostatných vojensky a hospodársko-politicky silných členských štátov OSN.

Objektívnym faktom pri analyzovaní rôznych modelov reformy OSN, ktorý si zasluhuje osobitnú pozornosť je odlišné politicko-hospodárske, mocensko-vojenské, ideologicko-geopolitické podmienky rozdelenia sveta na konci 2. svetovej vojny a po skončení studenej vojny, v porovnaní s diametrálne odlišnou atmosférou na súčasnej medzinárodnej scéne. Tieto skutočnosti by mal podľa nášho názoru zohľadňovať každý reformný návrh.

Cieľom absolútnej väčšiny modelov je tak pochopiteľne reorganizovať existujúci systém a štruktúru BR OSN. Jej zloženie by najviac odrážalo zmeny, ktoré vo svete za posledných šesťdesiat rokov nastali. Zmena počtu členov BR OSN (či už stálych nestálych) je pre väčšinu modelov takmer nevyhnutnou samozrejmosťou a predstavuje najpodstatnejšiu zmenu v existujúcom systéme jej fungovania a rozhodovania, preto návrhom na zmeny v BR OSN venujeme najväčšiu pozornosť.

Posledná relevantná zmena týkajúca sa BR OSN bola uskutočnená v polovici šesťdesiatych rokov, konkrétne v roku 1965, keď bol zvýšený počet nestálych členov BR OSN zo šiestich na desiatich.

32 Chmelár, E.: Ref. 30.

3 Význam financovania OSN pre jej činnosť

a reformu

V osemdesiatych rokoch čelila OSN finančnej kríze kvôli neplneniu si záväzkov členských štátov voči nej. Finančné príspevky do rozpočtu OSN neplatilo načas a v plnej výške stále viac členských štátov. To spôsobilo oslabenie aktivít a pozície OSN vo svete, kvôli čomu bola terčom kritiky. Aj taký rozmer na jej činnosť môže nadobudnúť financovanie OSN.

Číslo rozpočtu OSN len potvrdzuje globálny charakter a konkrétny význam OSN pre bezpečnostnú, kultúrno-sociálnu a ekonomicko-politickú situáciu vo svete. Hospodársky vyspelé členské štáty by mali finančne, materiálne a personálne podporiť OSN, aby bola schopná lepšie plniť očakávania medzinárodného spoločenstva.

Finančné a vojenské príspevky niektorých z piatich stálych členov BR OSN sú v porovnaní s ich osobitým štatútom veľmi skromné, nestáli členovia BR OSN zasa často neprinášajú odpovedajúci vklad do práce Organizácie spojených národov tak, ako to vyžaduje Charta OSN.³³ Preto otázka financovania OSN má značný vplyv na podobu reformy OSN, najmä BR OSN. Všeobecná kríza OSN v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch minulého storočia spôsobila mimo iného aj oslabenie dôvery v spoľahlivosť mierových operácií a časť členských štátov OSN preto začala obmedzovať niektoré zložky vojensko-politickej a materiálno-finančnej pomoci.³⁴

33 Novotný, A.: Ref. 26.

34 Thakur, R.: Ref. 10, s. 37.

Rozpočet OSN schvaľuje VZ OSN vždy na dvojročné obdobie. Rozpočet predkladá generálny tajomník na posúdenie Poradnému výboru pre administratívne a rozpočtové otázky. Programové hľadiská posudzuje Výbor pre program a koordináciu. Rozpočet schválený pre rozpočtové obdobie 2004-2005 predstavoval približne 3,16 miliardy amerických dolárov. Rozpočet OSN zahŕňa náklady na programy OSN pre politické záležitosti, medzinárodné právo, medzinárodnú spoluprácu pre rozvoj, poskytovanie informácií verejnosti, ľudské práva a humanitárne otázky. Hlavným zdrojom rozpočtu OSN sú príspevky členských štátov OSN. Príspevky sa stanovujú na základe stupnice schválenej VZ OSN na odporúčanie Príspevkového výboru. Základným kritériom stanovenia stupnice príspevkov je platobná schopnosť jednotlivých členských štátov OSN. Tá je určená posúdením relatívneho podielu na celkovom globálnom HDP s ohľadom na množstvo ďalších faktorov (napríklad príjem na obyvateľa). Každé tri roky výbor výšku príspevkov prehodnocuje s ohľadom na najnovšie štatistické údaje. K 1. júnu 2003 bol rozpočet schválený na ďalších 12 mesiacov necelých 2,2 miliardy amerických dolárov. Nedoplatky príspevkov na mierové operácie dosiahli na konci roku 2003 takmer 1,1 miliardy USD. Nezaplatenie vymeraných príspevkov spôsobilo v minulosti oneskorenie vyplácania náhrad štátom, ktoré v prospech mierových misií poskytli svoje bojové jednotky, vojenské vybavenie a logistickú pomoc, čo pre nich predstavovalo nespravodlivo vysokú záťaž.³⁵

35 O OSN. Rozpočet OSN. Dostupné na internete: <http://www.osn.cz/system-osn/o-osn/?i=204> [08-01-2009].

Súčasný rozpočet na roky 2008-2009 Organizácie spojených národov schválilo VZ OSN vo výške 4,17 miliardy amerických dolárov. Návrh rozpočtu podporilo celkom 141 členských štátov OSN, proti hlasovali napríklad USA. Tie nesúhlasili s finančnou podporou ďalšej svetovej konferencie proti rasizmu, pretože sa obávajú, že rovnako ako tá posledná v africkom Durbane skončí proti izraelskými proklamáciami.³⁶

3.1 Vplyv podpory členských štátov OSN na jej reformu

V problematike financovania Organizácie spojených národov je našou snahou poukázať na prepojenie témy financovania a podpory (politickej, materiálnej, personálnej) OSN zo strany členských štátov s problematikou komparácie možností OSN s očakávaniami svetového spoločenstva. Rovnako rozoberieme aj vplyv finančnej a materiálnej podpory členských štátov OSN na podobu reformy OSN a na ich príležitosť uchádzať sa o mandát v rôznych orgánoch tejto organizácie. Štát, ktorý presadzuje silnejšiu OSN, ale pri tom jeho konkrétna podpora v jej prospech je zanedbateľná (väčšinou sa jedná o neplnenie si finančných záväzkov voči OSN), nemá podľa nás morálne právo požadovať, aby OSN robila v jeho prospech neporovnateľne viac, ako je tento štát ochotný urobiť pre ňu. Podľa nás by vo vzťahu medzi členským štátom OSN a organizáciou samotnou mal byť aspoň do istej miery prítomný

36 Valné shromáždění schválilo rozpočet OSN, USA byly proti. Dostupné na internete: http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_3563 [07-01-2009].

princíp reciprocity. Tým však nechceme presadiť, že ak členský štát OSN bude mať finančné podlžnosti voči OSN, tak tá mu potom v prípade jeho problémov nebude ochotná pomôcť. Avšak v takom prípade, že členský štát by porušoval základné ľudské práva a slobody, by podľa nášho názoru nemal mať nárok na priamu finančnú pomoc medzinárodného spoločenstva alebo pôžičku od MMF.³⁷

Problematika financovania a podpory OSN môže vystúpiť do popredia pri otázke formálnej rovnosti všetkých členov, keď najväčší prispievatelia do rozpočtu OSN budú veľmi pravdepodobne porovnávať svoje príspevky do rozpočtu OSN so svojim postavením v rámci štruktúry tejto organizácie. Keby sa však dával do popredia len tento aspekt, podľa tabuľky, resp. zoznamu najväčších prispievateľov za posledné roky, mohli by vzniknúť isté rozpory o budúcej podobe BR OSN. Tie by sa týkali najmä počtu členov BR OSN (stálych aj nestálych), ako aj existencie a používania inštitúcie práva veta.

Na základe financovania a podpory OSN by mohlo mandát stáleho člena BR OSN požadovať napr. Japonsko a Nemecko, ktoré sú dlhodobo v prvej trojke najväčších prispievateľov do rozpočtových zdrojov OSN. Rovnako aj Taliansko, Kanada, Španielsko a Mexiko patria medzi štáty, ktoré do rozpočtu prispievajú najviac. Zo súčasných stálych členov BR OSN sú v prvej päťke najväčších finančných donorov okrem USA (prvé miesto v rebríčku) ešte Veľká Británia (štvrté miesto) a Francúzsko (piate miesto). Číne patrí až

37 V tomto prípade chápeme pod pojmom štát štátne inštitúcie a orgány vládnucej skupiny, ktorá porušovanie ľudských práv dopúšťa. Pomoc a podpora medzinárodného spoločenstva a OSN by mala byť sprostredkovaná priamo postihnutému obyvateľstvu prostredníctvom mierových a humanitárnych operácií s vynechaním účasti vlády konkrétneho štátu.

deviata priečka a Rusko sa do prvej desiatky ani nevmestilo. Vidíme tu jasný nepomer medzi príspevkami stálych členov BR OSN a niektorých ostatných členských štátov OSN. Tie sú na základe toho oprávnené požadovať prehodnotenie súčasnej podoby BR OSN a mandát stáleho zastúpenia v BR OSN. Poukázaním na finančné príspevky jednotlivých štátov do rozpočtu OSN je podľa nás možné poukázať na markantný vplyv otázok financovania OSN na podobu reformy OSN.

Japonsko pokrýva približne 16,6 % celkového rozpočtu OSN (údaj z roku 2008).³⁸ Podľa mienky Japonska by mal byť zavedený nestranný a regulárny systém objemu príspevkov financovania OSN. Objem príspevkov členských štátov OSN by mal byť spravodlivejší a primeranejší. Do úvahy by mal brať hospodársko-ekonomické možnosti členských štátov OSN, ich štatút, úlohy a povinnosti v rámci OSN. Vzhľadom na to Japonsko navrhlo zaviesť výšku minimálneho príspevku pre stálych členov BR OSN vo výške 3% alebo 5 %, v závislosti od vyššie spomenutých faktorov.³⁹ Na tomto príklade sa dá ilustrovať, ako môže členský štát OSN poukázať na nepomer medzi svojimi príspevkami do rozpočtu OSN a svojím postavením v rámci tejto organizácie, keď deklaratívne porovnáva svoj objem príspevkov so svojim štatútom a postavením v OSN. Japonsko tiež presadzuje prísnejšie kritéria prispievania do rozpočtu OSN pre stálych členov BR OSN.

V prípade že by sme otázku financovania OSN povýšili za najdôležitejší (alebo jediný) aspekt pri výbere nových stálych členov do BR OSN alebo túto

38 Veľvyslanectvo Japonska v SR: Japonsko - 60 rokov národnej snahy o mier. Dostupné na internete: http://www.sk.emb-japan.go.jp/japanese_foreign_policy_path_60years.html [15-04-2009].

39 Veľvyslanectvo Japonska v SR: Reforma OSN. Dostupné na internete: http://www.sk.emb-japan.go.jp/UN_Reform.html [03-03-2009].

otázku priamo prepojili s problematikou reformy OSN, mohli by sme podľa tejto tabuľky usúdiť, že najspravodlivejšími kandidátmi na mandát stáleho členstva v BR OSN (ktorá je de facto hlavným bodom reformy OSN) sú minimálne Japonsko a Nemecko. Problematiku financovania OSN pri analýze potreby a podoby reformy OSN za významovo opodstatnenú.

Relevantná otázka by mohla mať napr. podobu, či je pre budúcu podobu OSN dôležitejší historický aspekt (ktorý podľa názoru kritikov na veľmi dlhé obdobie zvýhodnil „klub veľkej päťky“, teda privilegovaných stálych členov BR OSN s právom veta. V BR OSN sú nestáli členovia s „obyčajným“ hlasovacím právom bez možnosti vetovať návrhy obmedzení a okrem toho je ich členstvo ohraničené na dobu dvoch rokov) alebo sa bude brať do úvahy aj dynamický proces vývoja medzinárodných vzťahov a dnešná hierarchia svetovej mocensko-politickej a hospodársko-ekonomickej štruktúry, ktorá by odrážala jednak konkrétnu finančnú a materiálnu podporu cieľov OSN a jednak súčasné postavenie jednotlivých členských štátov OSN v jej vnútorných štruktúrach. Nesmieme zabudnúť na nové geopolitické skutočnosti, ktoré tiež musia byť v otázke reformy OSN zohľadnené.

Zoznam štátov, ktoré najviac prispievajú do rozpočtu Organizácie spojených národov:

Štát	Finančné prostriedky v %	Finančné prostriedky v USD
USA	22,0	423 464 855
Japonsko	19,47	374 727 900
SRN	8,66	147 825 532
Veľká Británia	6,13	104 563 268
Francúzko	6,03	102 907 868
Taliansko	4,89	83 367 319
Kanada	2,81	48 006 605
Španielsko	2,52	43 006 274
Čína	2,05	35 036 460
Mexiko	1,88	32 135 243
G – 77	9,64	185 554 600
128 štátov, ktoré prispievajú najmenej	0,966	18 593 956

Zdroj: <http://www.unausa.org/site/pp.asp?c=fvKRI8MPJpF&b=1813833> (údaj aktuálny k mesiacu jún 2006) [15-10-2008].

4 Modely reforiem OSN

4.1 BR OSN, cieľ väčšiny modelov reformy

Stotožnili sme sa s tým, že nevyhnutné východisko pre revitalizáciu OSN a pre jej efektívne budúce fungovanie je rozhodne úspešná reforma jej vnútornej štruktúry. Predovšetkým však zdôrazňujeme potrebu reformy BR OSN, pretože je to najplyvnejší OSN, ktorý má vďaka svojim kompetenciám a postaveniu vyplývajúcemu z Charty OSN najvyššiu mieru zodpovednosti za udržanie mieru vo svete. Bývalý generálny tajomník Kofi Annan prehlásil, že „reforma OSN nebude dosiahnutá bez zmien v BR OSN“.⁴⁰

Viacero politických lídrov členských štátov OSN zastáva názor, že na posilnenie OSN je potrebné, aby bol systém jej fungovania založený na spolupráci, a nie na súperení medzi jej členskými štátmi. Požadujú tiež zohľadňovanie a uplatňovanie takých cieľov reformy OSN, ako je zvýšenie reprezentatívnosti BR OSN a rešpektovanie nových geopolitických skutočností. Prostriedkom k tomu je multilaterálna spolupráca vedúca ku dohode, ako bude OSN po uskutočnenej reforme vyzeráť.

Viaceré návrhy reforiem BR OSN preferujú kľúč, podľa ktorého je dosiahnutie širšej reprezentatívnosti BR OSN predovšetkým v rukách tých členských štátov OSN, ktoré sa v najvyššej miere podieľajú na jej činnosti a aktivitách (výška príspevkov do spoločného rozpočtu OSN, aktivita v oblasti

40 Dom, D.: Reforma OSN. In: Tarasovič V; et al.: Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2005-2006. Bratislava: Odbor bezpečnostnej a obrannej politiky MO SR, 2006. Dostupné na internete: <http://www.mod.gov.sk/data/files/98.pdf?PHPSESSID=ec6b6df77d363e9c24eb5659d899a5e> [03-03-2009], s. 56.

bezpečnosti, účasť na mierových a humanitárnych operáciách, podpora rozvojových aktivít v najchudobnejších regiónoch sveta, ochrana ľudských práv a pod.).

V roku 1993 bola pri OSN vytvorená časovo neobmedzená Pracovná skupina s úlohou navrhnúť riešenie dvoch problémov:

zvýšenie účinnosti – t.j. otázku veľkosti a zloženia budúcej podoby BR OSN po uskutočnení reformy (jej možné rozšírenie, právo veta stálych členov či jeho prípadné obmedzenie)

zvýšenie priehľadnosti – t.j. reformu pracovných metód (spolupráca s ostatnými orgánmi, transparentnosť a dostupnosť informácií z BR OSN a pod.)⁴¹

Tejto skupine odborníkov sa však nepodarilo okrem definovania problémov priniesť žiadne podstatné návrhy riešenia týchto problémov. Vďaka neúspechu tejto pracovnej skupiny sa podarilo poukázať na to, že nájsť optimálny návrh reformy BR OSN v novom historickom kontexte po rozpade bipolárneho systému bude veľmi zložitú. Tento okamih môžeme považovať za moment, v ktorom nastala intenzifikácia diskusií, snáh a hľadania riešení v otázkach reformy OSN.

Rozšírenie počtu členov BR OSN podľa prieskumov BBC v roku 2003 podporovala aj verejná mienka v štátoch stálych členov, kde sa myšlienka posilnenia a rozšírenia počtu BR OSN stretla s pozitívnym ohlasom.⁴²

41 Novotný, A.: Ref. 26.

Otázku reformy BR OSN je možné podľa toho, čo sleduje rozdeliť do dvoch smerov:

prvý smer je tvorený problematikou členstva a rozšírenia BR OSN (kandidáti na nových stálych členov BR OSN a podporovatelia rozšírenia BR OSN)
druhý smer je orientovaný na zlepšenie transparentnosti BR OSN a zachovanie procedurálneho a rozhodovacieho procesu na pôde BR OSN, t.j. právo veta a hlasovacie postupy (predovšetkým súčasný stáli členovia BR OSN, ktorí presadzujú zachovanie svojho práva veta a opatrné rozšírenie BR OSN)

Od najdôležitejšej a najproblematickejšej otázky reformy OSN, od reformy BR OSN sa podľa Novotného očakáva⁴³:

zvýšenie reprezentatívnosti BR OSN

zvýšenie autority BR OSN zohľadnením nového rozloženia politických a ekonomických síl vo svete po skončení studenej vojny a po rozpade dvoch ideologických blokov (po roku 1989/1990)

zlepšenie formálnej rovnosti zastúpenia v BR OSN vyrovnaním nepomeru v zastúpení rozvinutých a rozvojových krajín v situácii, kedy viac ako dve tretiny členských štátov patrí do tohto sveta

Dnešná podoba BR OSN je nekompatibilná so súčasnou podobou medzinárodnej geopolitickej štruktúry. Mnohým členským štátom OSN,

42 United Nations or not? Dostupné na internete:
http://www.bbc.co.uk/radio4/news/un/transcripts/clare_short.shtml [19-10-2008].

43 Novotný, A.: Ref. 26.

ktorých vplyv vo vojensko-politických a ekonomických otázkach má vzrastajúcu tendenciu, prekáža najmä taký mandát stáleho člena BR OSN, ktorý je spojený s právom veta, ktoré má podľa nich a iných kritikov až neprimerane veľkú silu. Pôvodní piati stáli členovia BR OSN majú podľa nich historickú výhodu. Argumentom pre reformu OSN je aj neprimerané rozdelenie miest v BR OSN podľa svetových regiónov. V tejto oblasti je nespokojný hlavne africký a ázijský kontinent.

Aj reforma BR OSN má však háčik. Pri reforme BR OSN je dôležité myslieť na kľúč, podľa ktorého by sa rozdeľovali miesta nových stálych členov BR OSN. Z hľadiska účelu by nebolo dobré, keby sa BR OSN rozrástla o nové, vojensky silné štáty, napr. ako India a Pakistan, čo sú dnes dve jadrové veľmoci z celkového počtu osem. V prípade, že by sa tak stalo, sú však dôsledky podľa nás nepredvídateľné. Vo svete existujú štáty, ktoré síce jadrové zbrane nevlastnia, ale sú schopné ich vyrobiť za relatívne krátky čas (Japonsko, Južná Kórea, Brazília, Argentína). Ak by sa členmi BR OSN mali stať India a Pakistan z pozície jadrových mocností, hrozilo by riziko, že ďalší adepti na členstvo v BR OSN by vyvíjali snahy na výrobu nukleárnych zbraní a preto vlastníctvo jadrových zbraní a iných zbraní hromadného ničenia podľa nášho názoru nikdy nesmie byť kritériom pre získanie členstva v BR OSN. BR OSN a OSN ako celok sú napriek faktu, že sú politicky a bezpečnostne sterilné, schopné poskytnúť mandát pre zamedzenie celosvetovej bezpečnostnej krízy.⁴⁴ Podľa nášho názoru je najprimeranejším kľúčom výberu nových stálych členov BR OSN finančná podpora a plnenie si rozpočtových záväzkov voči OSN. Otázka sily by v tejto súvislosti nikdy

44 NATO a OSN: Dostupné na internete: <http://nato.infovek.sk/lekcie/lekcia06/osn.html> [21-10-2008].

nemala vystúpiť do popredia. Nevieme si predstaviť, aby si Severná Kórea alebo Irán uplatňovali svoje zahranično-politické ambície cestou zbrojenia. Dôsledky pre svetový mier by boli prinajmenšom nepredvídateľné.

Čo sa týka reformy BR OSN, kritikom práva veta prihráva do karát aj fakt, že niektoré rozhodnutia BR OSN boli často považované za rozporuplné. Právo veta bolo viac krát využívané aj takým spôsobom, že stáli členovia BR OSN mnohokrát prostredníctvom tohto privilégia zablokovali zaradenie dôležitých otázok týkajúcich sa medzinárodnej bezpečnosti do programu rokovania.

Pri jednotlivých modeloch je potrebné všímať si aj to, kto daný model predkladá, kto ho podporuje a naopak, kto ho odmieta. V otázke reformy OSN, predovšetkým však pri reforme BR OSN, vystupujú do popredia odlišné zahranično-politické záujmy jednotlivých členov OSN. Je viacero skupín členských štátov, ktoré by sme podľa toho mohli rozdeliť do štyroch základných skupín:

stáli členovia BR OSN, ktorí si chcú zachovať svoj vplyv na svetovú politiku a svoje pozície aj prostredníctvom práva veta (nechcú sa ho vzdať, no nepodporujú vznik nových mandátov stálych členov s rovnakým právom. Argumentujú možným ohrozením rozhodovacej schopnosti BR OSN)

členské štáty OSN usilujúce získať mandát stáleho člena v BR OSN a posilniť svoje zahranično-politické pozície a vplyv (Nemecko, Japonsko, Brazília, India, JAR)

členské štáty OSN, ktoré požadujú zvýšenie reprezentatívnosti prostredníctvom rozšírenia BR OSN bez toho, aby sa sami usilovali o získanie stáleho člena BR OSN (väčšinou menšie a stredné štáty, ktoré usilujú „aspoň“ o možnosť stať sa nestálym členom BR OSN na obnoviteľné obdobie) Napr. Taliansko, Španielsko, Argentína, Poľsko atď.

členské štáty OSN, ktoré všeobecne odmietajú posilnenie orgánov OSN (najmä však BR OSN) kvôli obavám zo zasahovania do ich vnútorných záležitostí. (prevažne štáty s autoritatívnymi a nestabilnými politickými režimami)

Niekedy proti sebe stoja „veľmoci“, teda stáli členovia BR OSN a zvyšné členské štáty OSN, inokedy zase hospodársky a priemyselne vyspelé západné štáty a rozvojové štáty tretieho sveta. Z času na čas sa sporia jednotlivé svetové regióny a pod. Tých skupín by teda mohlo byť aj viac a to v závislosti od konkrétneho bodu, či návrhu reformy OSN. Nie je výnimočné, ak členské štáty OSN, ktoré sú v jednej otázke proti sebe, môžu byť v inej otázke jednotní. To robí otázku reformy OSN veľmi zložitou a málo prehľadnou. Vo väčšine prípadov členovia OSN sledujú najmä svoje vlastné záujmy.

Uvedieme ešte dve vplyvné strany, ktoré so sebou (paradoxne ako partneri v politickej, hospodárskej aj vojenskej oblasti) v niektorých (aj keď podľa nás menej podstatných) otázkach často nesúhlasia. Ide predovšetkým o niektoré členské štáty EÚ (okrem Veľkej Británie) a USA. Sporný je pohľad

napr. na status Izraela, financovanie rozvojovej pomoci či ochranu životného prostredia.⁴⁵

V súvislosti s možnosťou realizácie reformy BR OSN je podľa nášho názoru dôležité pripomenúť, že zmeny v jej zložení (kvôli pozmenení Charty OSN) si vyžadujú minimálne dvojtretinový súhlas VZ OSN (z toho ešte domácu ratifikáciu 2/3 z tých členov, ktorí zmenu odobrili) a všetkých stálych členov BR OSN.⁴⁶

4.2 Možní záujemcovia o nové miesta v BR OSN

O nové miesta stálych členov BR OSN sa už niekoľko rokov uchádzajú štáty ako Brazília, Nemecko, India a Japonsko. Vo svojej snahe získať miesto stáleho člena sa tieto členské štáty vzájomne podporujú, minulý rok dokonca vytvorili skupinu G4 (Group of four, teda skupinu štyroch najväčších záujemcov o miesto stáleho člena BR OSN). Záujem o miesto v BR OSN avizovali aj štáty ako Juhoafrická republika a Nigéria, ktoré sa snažia ku skupine G4 pridať. Kandidatúra Nemecka však nemá širšiu podporu a naráža na odpor aj v samej Európskej únii. Taliansko ju nie je ochotné podporiť. USA, ktoré sú najväčším poskytovateľom finančných zdrojov na chod OSN, otvorene podporili iba Japonsko.⁴⁷

V marci 2008 Nemecko a Cyprus predniesli nový návrh na reformu BR OSN. Podľa neho by sa BR OSN rozšíriť o siedmich členov, teda spolu na 22

45 Samson, I.; Najšlová, L.: Ref. 11, s. 8.

46 Slovák, K.: OSN čaká horúca jeseň. Dostupné na internete: <http://www.etrend.sk/ekonomika/svetova-ekonomika/osn-caka-horuca-jesen/47025.html> [19-11-2008].

47 Slovák, K.: Ref. 46.

štátov. Po dvoch kreslách by získali štáty z Ázie, Afriky a Európy. Doplňujúce miesto je podľa návrhu určené pre Latinskú Ameriku. Cieľom tohto modelu reformy je zvýšiť reprezentatívnosť BR OSN bez toho, aby sa obmedzila jej akcieschopnosť. Nemecko, podobne ako Japonsko, India a Brazília stále dúfajú, že im reforma BR OSN zabezpečí v rade stále členstvo.⁴⁸

Poslanci Európskeho parlamentu ešte v roku 2005 v pléne schválili návrh uznesenia, ktorým podporili reformu OSN tak, ako ju navrhol bývalý generálny tajomník tejto organizácie K. Annan. Vyzdvihujú predovšetkým realistický prístup jeho návrhu, ktorý zlučuje víziu reformy OSN s konkrétnymi praktickými krokmi za pokrokom. Európska únia by sa podľa Európskeho parlamentu mala usilovať o spoločné kreslo v BR OSN, a to hneď ako to bude právne možné. Do tej doby by mal nové miesto v rozšírenej BR OSN vyhradené Európskej Únii zastupovať vždy jeden z jej členských štátov (ako to navrhuje Annan), pričom by sa ich účasť na tomto poste striedala.⁴⁹

Z okruhu potenciálnych kandidátov na nové miesta stálych členov BR OSN nemožno podľa nášho názoru úplne vylúčiť ani štáty ako Pakistan, Irán či Severná Kórea (niežeby sme si nevedeli predstaviť budúcu podobu BR OSN bez nich, ale chceme poukázať na ich vlastné zahranično-politické ambície stať sa možným kandidátom na stále členstvo v BR OSN). Takýto mandát môže byť pre nich potenciálne lukratívny. Podľa zahranično-politickej agendy týchto štátov je možné usúdiť, že ich snaha po zviditeľnení sa na medzinárodnej scéne a po zvýšení svojho vplyvu na vojensko-politickej úrovni

48 Nová iniciatíva na reformu Bezpečnostnej rady OSN. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/3788540/Nova-iniciativa-na-reformu-Bezpecnostnej-rady-OSN.html> [24-03-2009].

49 Reforma OSN. Dostupné na internete: <http://www.vasaeuropa.sk/index.php?i=2556> [24-03-2009].

je enormná. Záujem o takéto významné miesta v inštitúcii akou je BR OSN, u týchto štátov k tomu neodlúčiteľne patrí a tak predpokladáme, že konkurencia a boj o tieto prestížne miesta bude veľký.

Boj o miesta v novej BR OSN ako aj celá reforma OSN môže byť veľmi zložitá, pretože reforma BR OSN si vyžaduje zmenu a doplnenie Charty OSN. Táto procedúra je tak zložitá, že každý štát usilujúci sa o stále kreslo člena BR OSN môže byť zablokovaný niektorým zo svojich susedov (samozrejme nie len jedným hlasom, okrem situácie, že by išlo o stáleho člena BR OSN). Kandidatúra Indie môže byť blokována Pakistanom, Japonsko a Čínou (tá ako stály člen môže zablokovať celý proces reformy BR OSN). Taliansko je striktne proti členstvu Nemecka, Argentína a Mexiko nesúhlasia s kreslom člena BR OSN pre Brazíliu. Najsilnejší africký kandidát na miesto v BR OSN, Juhoafrická republika, si bude musieť nakloniť svojich subsaharských susedov, ktorým sa nepáči jej narastajúci vplyv a hegemonia v regióne. Proti JAR sa teoreticky môže postaviť aj Nigéria, ktorej ambície podporuje Čína, a tiež Egypt, ktorý má podporu arabského sveta.⁵⁰

Preto sú faktory a okolnosti, ktoré budú rozhodovať pri rozdeľovaní miest do BR OSN veľmi zložené, nakoľko existuje viacero možných aspektov, podľa ktorých sa bude reforma BR OSN a rozdeľovanie nových miest stálych členov realizovať. Podľa nášho názoru to bude určite viacero prepojených okolností, no uvedieme aspoň základné z nich :

financovanie a podpora OSN (jednoducho väčší prispievateľ = vyššie šance na úspech)

50 Unmesh, K.: Existuje lepší model pro OSN? Dostupné na internete: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1044> [28-12-2008].

zahranično-politické postavenie, kredit a dobré diplomatické väzby na strategických partnerov ako sú veľmoci, (napr. skôr uspeje štát, ktorý má podporu USA, V.B. a Francúzka ako štát, ktorého podporuje Sýria, Egypt a Maroko)

silný vojensko-politický potenciál a kritéria súčasnej geopolitickej mapy sveta (napríklad vlastníctvo jadrových zbraní a iných zbraní hromadného ničenia)

geopolitické súvislosti (veľkosť a geografická poloha štátu)

iné dôvody ako lobbying, ekonomická sila, získanie veľkej podpory medzi štátmi vo vlastnom regióne alebo vo VZ OSN

Väčšina členov OSN požaduje takú reformu BR OSN, v rámci ktorej by sa počet jej členov zvýšil na vyše 20, aby čo najreprezentatívnejšie odrážala geopolitickú realitu súčasnosti, ako aj rastúci vplyv popredných rozvojových štátov (najmä s veľkým počtom obyvateľov). Japonsko, Nemecko, India, Brazília či JAR sa usilujú získať stále členstvo v BR OSN a sú tiež považované za najväčších favoritov na úspech. Problém prijatia reformy BR OSN podľa nás spočíva najmä v polemike, či BR OSN rozšíriť čo najviac, aby sa stala reprezentatívnejšou, alebo ju rozširovať opatrne kvôli obavám z možných komplikácií v procedurálnych otázkach a z narušenia efektívnej činnosti BR OSN. Rokovania o reforme BR OSN sa tak za uplynulých pätnásť rokov (od začatia reformných snáh K. Annana) veľmi ďaleko nedostali, pretože členské štáty OSN pri rokovaníh viaznu na počte kresiel (stálych aj nestálych) v novej BR OSN a na tom, či by noví (a možno aj starí) stáli členovia mali mať právo veta.

4.3 Taliansky model reformy OSN

Niektoré stredne veľké štáty pod vedením Talianska prišli s návrhom rozšíriť BR OSN v kategórii nestálych členov o desať miest. BR OSN by tak mala 25 členov (päť súčasných stálych členov, desať súčasných nestálych členov a desať nových mandátov nestáleho členstva). Výber by bol uskutočňovaný na základe systému regionálnych rotácií. Návrh predpokladal vytvorenie novej kategórie „polostálych“ členov BR OSN. Neboli by ani stálymi členmi s právom veta a nemali by byť ani klasickými nestálymi členmi, teda miesto obsadzované obmedzenou skupinou štátov vyhradenom pre určitý región cestou vnútornej nominácie.⁵¹ Podľa tohto modelu by išlo o zmenu mandátu nestálych členov BR OSN, kde by sa pravdepodobne predĺžilo funkčné obdobie týchto nových „polostálych“ členov a upravil by sa spôsob získavania tohto mandátu.

Podľa nášho názoru spočíva nevýhoda tohto modelu okrem iného aj v tom, že nerieši faktickú rovnosť všetkých členov OSN tak, ako sa pôvodne očakávalo, čiže aj takých, ktorí členmi BR OSN doteraz neboli. Taliansky návrh reformy BR OSN sa okrem toho nedotýka otázky práva veta. V tejto oblasti ho považujeme za málo odvážny a nedôsledný aj kvôli tomu, že neotvára otázku úpravy počtu stálych členov BR OSN. Tento model reformy BR OSN teda považujeme za nedostatočne dôrazný a nejasný aj kvôli

51 Novotný, A.: Ref. 26.

zámeru vytvoriť chaotickú kategóriu „polostáleho“ členstva BR OSN, ktorého charakter je málo konkrétny.

Na druhej strane výhodou tohto reformného návrhu je, že značne zvyšuje reprezentatívnosť a spravodlivé regionálne zastúpenie členských štátov OSN. Popri zvýšení reprezentatívnosti BR OSN zároveň neznižuje jej efektivitu a procedurálno-rozhodovacie schopnosti, čo je vzácné, pretože pri ostatných návrhoch reformy BR OSN to nie je samozrejmosťou. Podľa nás tento model reformy BR OSN napriek všetkému istú šancu na úspech má a to z toho dôvodu, že by po jeho realizácii malo dôjsť k istej stabilizácii pomerov v OSN a teda aj k relatívnej spokojnosti mnohých členských štátov OSN, čo je v porovnaní s krízami minulosti v konečnom dôsledku lepší stav. Okrem toho, u menších a stredne veľkých štátov má výraznú podporu aj kvôli tomu, že zvýši rovnováhu a reprezentatívnosť BR OSN.

4.4 Postoj vybraných stálych členov BR OSN

k reforme BR OSN

Kritizované a diskutabilné právo veta stálych členov BR OSN je takým významným faktorom pri otázkach reformy OSN, najmä však BR OSN, že súčasní stáli členovia sú schopní reformu BR OSN jednoducho zablokovať. Štáty kandidujúce na nové miesta stálych členov BR OSN sú preto ostražité a diplomaticky sa vyhýbajú priamym požiadavkám na zrušenie práva veta. Okrem toho žiadny model reformy BR OSN, ktorý má šancu na úspech,

neobsahuje zrušenie práva veta súčasných stálych členov BR OSN. Buď sa reformný návrh vyhýba zrušeniu práva veta, alebo pridelenia práva veta novým stálym členom BR OSN (väčšina modelov reformy BR OSN), alebo jednoducho neotvára ani otázku stáleho členstva v BR OSN (napr. taliansky model reformy BR OSN).

Uchádzači o nové miesta stálych členov BR OSN si jednoducho nemôžu dovoliť znepriateliť stálych členov BR OSN s týmto právom, pretože je najmä v rukách stálych členov BR OSN, či budú títo kandidáti úspešní. Môžu sa rozhodnúť medzi radikálnejším postojom a žiadať zrušenie práva veta a zostať bez mandátu stáleho členstva v novej BR OSN, alebo budú participovať na realizovateľnej reforme OSN a stanú sa súčasťou BR OSN, avšak „ochudobnení“ o právo veta.

Požiadavky na pridelenie práva veta novým stálym členom BR OSN však rovnako narážajú na nesúhlas súčasných stálych členov BR OSN, mnohých členských štátov OSN, významných svetových politických lídrov a odborníkov. Dôvodom je to, že na úkor transparentnosti a reprezentatívnosti BR OSN pôjde efektívne procedurálne fungovanie BR OSN. Ak môže v súčasnosti zablokovať rozhodovanie BR OSN veto jedného z jej piatich stálych členov, riziko problémového rozhodovania BR OSN stúpne v priamej úmere s počtom nových členov BR OSN. Takýto scenár si neželá nikto a preto právo veta ostane pravdepodobne aj naďalej nezmenené. Okrem toho, budú súčasní stáli členovia BR OSN podľa nás pri podpore uchádzačov o stále členstvo v rozšírenej BR OSN zohľadňovať aj vlastné zahranično-politické ciele a vzťahy s týmito uchádzačmi. Preto by odmietli princíp rovnocennosti, teda úplného zrušenia práva veta.

4.4.1 Postoj USA k záujemcom o členstvo v BR OSN a k jej reforme

Washington za administratívy bývalého prezidenta Georgea Busha ml. k návrhom reformy OSN vzhľadom k svojim starostiam s dlhotrvajúcou zložitou situáciou v Iraku zaujímal prevažne vyčkávacie stanovisko. Bývalý veľvyslanec USA pri OSN John Danforth vyjadril názor, že cieľom Spojených štátov amerických je, aby sa BR OSN stala rozhodne viac efektívnou. Obyčajné rozšírenie BR OSN túto požiadavku, resp. cieľ nemusí nevyhnutne naplniť, pretože väčší počet členov BR OSN môže rokovanie a činnosť BR OSN ešte viac predĺžiť a skomplikovať. USA by však podľa Danforthu mali vychádzať svojim spojencom viac v ústrety. „Pre mnoho štátov s ktorými spolupracujeme, je to dôležitá záležitosť,“ povedal jeden z vrcholných predstaviteľov ministerstva zahraničných vecí USA. „Aj keby to pre nás nebola prioritná záležitosť, pre našich zahraničných partnerov to môže byť veľmi dôležitá otázka. Preto sa tým budeme musieť zaoberať“.⁵²

4.4.2 Postoj Veľkej Británie k reforme BR OSN

⁵² Unmesh, K.: Ref. 50.

Podľa Veľkej Británie by stále miesta v BR OSN mali získať Južná Afrika, Japonsko, Brazília a India. Minister zahraničných vecí Veľkej Británie David Miliband v septembri 2007 povedal, že o kresle pre Európsku úniu sa zatiaľ neuvažuje, rovnako sa neuvažuje o tom, že by sa Veľká Británia svojho miesta stáleho člena BR OSN (a teda aj práva veta) vzdala. Podľa postoja Veľkej Británie majú spomínané štáty v súčasnosti nárok stať sa stálym členom BR OSN a ona ich v tomto úsilí podporí presadzovaním takej reformy OSN, ktorá im to umožní. Britský šéf diplomacie sa však vyhol otázke priamej podpory Nemecka na stále členstvo v BR OSN. Veľká Británia však podľa jeho hovorca podporuje členstvo v BR OSN pre takzvanú skupinu G-4: Japonsko, Nemecko, Brazíliu a Indiu a pre Južnú Afriku. Veľká Británia sa podľa Milibanda nebojí legitímne priznať, že je privilegovaným členom OSN, pretože to vyplýva z ich členstva v BR OSN.⁵³

4.4.3 Francúzsky postoj k reforme BR OSN

Francúzsky prezident N. Sarkozy je jedným z najvýznamnejších politikov, ktorí vyzývajú na reformu BR OSN. Francúzsko ako stály člen BR OSN hrá preto pri reforme tohto orgánu dôležitú úlohu. Sarkozy sa vyslovil za rýchlejšie tempo reformy BR OSN, aby spĺňala aj potreby vzrástajúcich sa štátov.

„Nech sa veľmoci dneška a veľmoci budúcnosti zjednotia a spoločne nesú na pleciach bremeno zodpovednosti, ktorá vychádza z ich vplyvu na svetové

53 Británia: Stálymi členmi BR OSN by sa mali stať ďalšie štyri krajiny. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/3505279/Britania-Stalymi-clenmi-BR-OSN-by-sa-mali-stat-dalsie-styri-krajiny.html> [25-03-2009].

záležitosti," vyhlásil. „Tým, ktorí ešte váhajú, chcem povedať, že rozširovanie BR OSN nie len vecou spravodlivosti, ale je to tiež podmienka nutná pre našu schopnosť konať účinne," dodal Sarkozy. "S rozširovaním BR OSN už nemôžeme dlhšie čakať," zdôraznil. Vo svojom prejave na VZ OSN v New Yorku v septembri 2008 poznamenal, že svet v 21. storočí stále riadia inštitúcie z predchádzajúceho storočia. VZ OSN za posledných 15 rokov praktizovalo tzv. proces s otvoreným koncom v reformovaní BR OSN. Myslí si, že Taliansko, ktoré na diplomatickom poli tvrdo bojuje s Nemeckom o kreslo stáleho člena BR OSN, navrhne ďalšiu reformu OSN tohto roku, počas summitu G8 v júli 2009.⁵⁴

Nicolas Sarkozy podporuje prijatie nových členov do BR OSN, aby v tomto vplyvnom orgáne mohlo byť zastúpených viac štátov. Sarkozy naznačil, že by podporil dočasné riešenie vytvoriť novú kategóriu kresiel v BR OSN, keď povedal, že ľutoval zastavenie vyjednávania o reforme BR OSN. „Viem si predstaviť dočasnú reformu, ktorá by umožnila vytvorenie novej kategórie členstva, kam by boli štáty volené na dlhšie obdobie, než v súčasnosti, a ktoré by bolo obnoviteľné," povedal francúzsky prezident. Na konci počiatkovej fázy by sa mohlo rozhodovať o tom, koho členstvo sa pretransformuje na stále," povedal. Zastavenie rozhovorov o reforme BR OSN nazval „hlboko nespravodlivým a neprijateľným“. Francúzsko podľa Sarkozyho podporuje doplnenie počtu stálych členov BR OSN Nemeckom, Japonskom, Brazíliou,

54 Sarkozy vyzval na rýchlejšie reformovanie BR OSN a G8. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/4090486/osn-sarkozy-vyzval-na-rychlejsie-reformovanie-br-osn-a-g8.html> [12-11-2008].

Indiou a dvoma bližšie nešpecifikovanými africkými štátmi.⁵⁵ Požiadavkám Sarkozyho vyhovuje najmä taliansky model, ktorého podstatou je práve vytvorenie novej kategórie členstva v BR OSN. Nepozdáva sa nám však, že si Francúzsko ústami svojho prezidenta vyhradzuje právo na posudzovanie toho, kto sa môže stať stálym členom BR OSN na základe toho, že sa úspešne osvedčil ako nestály člen. Potom je to ako záväzok, ktorý musí nestály člen BR OSN naplniť podľa očakávania stálych členov. Podľa nás je to v jasnom rozpore s princípom formálnej rovnosti členských štátov.

Na stretnutí predstaviteľov frankofónnych štátov v októbri 2008 v Quebecu francúzsky prezident N. Sarkozy vyhlásil, že nie je možné vyriešiť svetové (nie len hospodárske) problémy, pretože z afrického kontinentu, ktorý im čelí najviac, nie je ani jeden štát stálym členom BR OSN. Podľa Francúзка je globálna finančná a hospodárska kríza vhodnou príležitosťou na dôrazné riešenie týchto problémov. Francúzsky prezident však spochybnil možnosť efektívneho riešenia globálnych problémov bez účasti stáleho člena BR OSN z Afriky či Južnej Ameriky.⁵⁶

Podľa nášho názoru tak možno Francúzsko preferuje spoločné riešenie globálnych problémov, ktorému napomôže stále zastúpenie afrického štátu v BR OSN, alebo si chce touto podporou udržať strategický politický vplyv na frankofónne štáty. Francúzski navrhovatelia reformy BR OSN v konečnom dôsledku tvrdia, že BR OSN je potrebné zmeniť tak, aby odrážal ekonomické

55 Bezpečnostnú radu chcú Francúzi reformovať. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/3891617/Bezpecnostnu-radu-OSN-chcu-Francuzi-reformovat.html> [06-01-2009].

56 Podľa Sarkozyho v BR OSN chýba stály člen z Afriky. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/4131085/podla-sarkozyho-v-bezpecnostnej-rade-osn-chyba-staly-clen-z-afriky.html> [25-03-2009].

a politické zmeny, ku ktorým po celom svete dochádza. Otvorenou podporou afrického kontinentu na získanie stáleho mandátu v BR OSN však požadujú zohľadniť rovnako geopolitické aspekty reformy BR OSN, čo smeruje k zvýšeniu reprezentatívnosti tohto orgánu.

4.5 Pokus o zmenu v podaní Butrusa Butrusa Ghálího

V roku 1991 vystriedal na poste generálneho tajomníka OSN Egyptan Butrus Butrus Ghálí svojho peruánskeho predchodcu Javiera Péreza de Cuellara, ktorý na tomto poste pôsobil od roku 1982.⁵⁷ Ghálí sa snažil riešiť situáciu okolo reformy OSN, pretože predpokladal, že práve v čase, keď došlo k významným geopolitickým zmenám, najmä rozpadu východného bloku, prišiel ten najvhodnejší okamih na zmenu. „Pôvodný sľub OSN nebolo kvôli nepriateľskému obdobiu studenej vojny možné naplniť. Summit z januára 1992 preto nanovo deklaroval svoj záväzok na najvyššej politickej úrovni naplňovať ciele a princípy Charty OSN (malo sa to uskutočňovať prostredníctvom Ghálího Agendy pre mier - preventívna diplomacia a udržiavanie mieru)“.⁵⁸ Vo svojej Agende pre mier vlastne Ghálí presadzoval bezpečnostné otázky, ktoré považoval za potrebné pre udržiavanie a budovanie mieru vo svete. Jej podstata spočívala zhruba v týchto bodoch:

57 Žaloudek, K.: Ref. 14, s. 138.

58 Správa generálneho tajomníka A/47/277-S/24111: An Agenda for peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping, 17th June. 1992. Dostupné na internete: <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html> [07-12-2008].

diplomacia ako prostriedok predchádzania medzinárodným konfliktom a eskalácii napätia.

aktívna účasť pri budovaní mieru vo svete, byť sprostredkovateľom mieru pre znepriatelené strany.

1. aktívne predchádzanie situácií, ktoré by mohli potencionálne ohroziť mier vo svete.
2. udržiavanie mieru a podpora mierových rokovaní medzi znepriatelenými stranami.
3. riešenie zdrojov konfliktu ako napr. sociálna nespravodlivosť, ekonomická kríza, politická nesloboda, spoločenský útlak, tyrania.

Týkala sa teda najmä preventívnej diplomacie, presadzovala systém časného varovania a demilitarizovaných zón. Jej snahou bolo tiež zabezpečiť ochranu mierového personálu a logistiky, povojnové budovanie mieru v spolupráci s regionálnymi inštitúciami a pod.

O dva roky neskôr svoje myšlienky v rámci bezpečnostnej politiky OSN hlbšie rozpracoval v tzv. Agende pre rozvoj. Butrus Butrus Ghálí sa však kvôli tomuto dokumentu stretol s nevôľou USA. Podstatou dokumentu Agenda pre rozvoj bola jeho snaha o zmenu financovania OSN. Kvôli neplneniu si finančných záväzkov zo strany členských štátov OSN a hroziacemu bankrotu presadzoval zavedenie globálnych daní z predaja zbraní.⁵⁹ Narazil však na tvrdý nesúhlas USA, ktoré odmietli podporiť Ghálího kandidatúru na znovuzvolenie na post generálneho tajomníka. Znamená to, že BR OSN, ktorá má kompetenciu odporučiť meno kandidáta na tento post VZ OSN tak

⁵⁹ Správa generálneho tajomníka A/47/277-S/24111: An Agenda for peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping, 17th June 1992. Dostupné na internete: <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html> [07-12-2008].

urobiť nemohla, čo znemožnilo B. B. Ghálímu uchádzať sa o tento významný post po druhýkrát.

4.6 Razaliho koncepcia reformy OSN

Ucelený návrh reformy BR OSN predložil v roku 1997 uznávaný malajzijský diplomat Ismail Razali, ktorý v minulosti pôsobil ako emisár OSN a sprostredkovateľ OSN v Mjanmarsku. Jej základ tvorilo rozšírenie oboch kategórií členov BR OSN o deväť členov na celkový počet 24 (piati noví stáli členovia BR OSN a štyria nestáli členovia). Dve nové miesta stálych členov BR OSN by podľa tohto návrhu získalo Japonsko a Nemecko a po jednom mieste by sa prideliť rozvojovým štátom Afriky, Ázie a Latinskej Ameriky. Štyri nové miesta nestálych členov by získali štáty Afriky, Ázie, východoeurópskeho regiónu a Latinskej Ameriky. Požiadavka na zvýšenie autority BR OSN zapojením nových ekonomických a politických mocností by však znamenala porušenie princípu formálnej rovnosti členských štátov.

BR OSN	Nový stály člen	Nový nestály člen	spolu
Afrika	1	1	2
Ázia a Tichomorská oblasť	1	1	2
Japonsko	1	-	1
Východná Európa	0	1	1
Nemecko	1	-	1

Južná Amerika	1	1	2
Spolu	2	8	9

Podľa Novotného by navrhovaný model priniesol zložité situácie a nasledujúce problémy⁶⁰:

- a) rozšírenie o Japonsko a Nemecko by znamenalo ďalšie posilnenie pozície ekonomicky vyspelých štátov;
- b) rozšírenie o Nemecko by znamenalo už tri stále miesta Európy v BR OSN;
- c) rozšírenie o Japonsko, Nemecko a po jednom regionálnom zástupcovi pre Afriku, Áziu a Latinskú Ameriku (na základe rotácie členov) naráža na rivalitu vo väčšine týchto regiónov (Brazília – Argentína, India – Pakistan, Indonézia, Nigéria – Egypt a JAR);
- d) rozšírenie o päť nových stálych členov – Nemecko, Japonsko, Indiu, jeden latinsko-americký a jeden africký štát síce podporovala Veľká Británia, ale s podmienkou, aby nemali právo veta;
- e) návrh, aby štáty Európskej únie boli zastúpené len jedným stálym miestom sa stalo neprijateľné pre Veľkú Britániu a Francúzsko.

Podľa nášho názoru je Razaliho návrh síce podnetný, no len veľmi ťažko realizovateľný. Aj keď sa tento model reformy OSN venuje otázke rozšírenia počtu stálych členov BR OSN, obchádza riešenie práva veta. Pokladáme ho za takú koncepciu reformy, ktorá by situáciu okolo BR OSN veľmi nevyriešila, dokonca predpokladáme aj možnosť komplikácie a rozdúchanie vášni a to najmä z toho dôvodu, že si je ťažké predstaviť podľa akého kľúča by sa miesta stálych členov okrem Japonska a Nemecka pridelovali

60 Novotný, A.: Ref. 26.

konkrétnym rozvojovým štátom z Afrického kontinentu, Ázie a Latinskej Ameriky. Návrh preferuje politický aspekt pridelovania mandátov do BR OSN na úkor prispievania do rozpočtu OSN a plnenie si podobných záväzkov voči OSN.

Aj keď sa nám Razaliho model reformy OSN spočiatku javil ako životaschopný, polemizovali by sme s ním v názore, že politické režimy v niektorých členských štátoch OSN (v istých geopolitických regiónoch), ktoré sú nestabilné, nedemokratické a autoritatívne (v ktorých je relatívne častá uzurpácia moci úzkym počtom „vyvolených“), by brali zastúpenie jedného zo susedných štátov svojho regiónu (za takýto problematický geopolitický región sa dá považovať okrem pár výnimiek napr. aj africký kontinent) ako vítanú reprezentáciu svojho kontinentu. Vzhľadom k špecifikám ich politických systémov, predpokladáme skôr nekompromisne tvrdú konkurenciu, až vznik nových politických konfliktov medzi týmito štátmi kvôli boju o prestížne miesto v BR OSN. Problém je aj v tom, že tento model reformy BR OSN uprednostňuje politicky silné a v praxi veľké štáty.

V neposlednom rade si dovoľíme pochybovať aj o fungovaní BR OSN po úspešnej realizácii Razaliho návrhu, pretože si nedokážeme predstaviť rokovanie BR OSN, na ktorom sa ako člen zúčastňuje napr. Zimbabwe, či Severná Kórea a Irán. Týmto nechceme spochybniť formálnu rovnosť všetkých členov OSN, no politické režimy, ktoré porušujú ľudské práva alebo vyvíjajú snahy po výrobe jadrových zbraní by podľa nášho názoru mali byť dočasne vylúčené z možnosti uchádzať sa o mandáty tohto charakteru. Ak by to tak nebolo, predpokladáme, že aj keby tieto štáty nemali právo veta, bolo

by fungovanie BR OSN obmedzené, či z politicko-procedurálnych príčin priam nemožné.

4.7 Komplexná reforma OSN podľa Koffiho Annana

Keď do úradu generálneho tajomníka OSN nastúpil Koffi Annan z Ghany, snažil sa rovnako ako jeho predchodcovia zefektívniť činnosť a fungovanie organizácie. Reformu OSN považoval za proces a nie za udalosť. K. Annan naštartoval najväčší, najvýznamnejší a najkomplexnejší proces reformy OSN zo všetkých doterajších generálnych tajomníkov OSN. Okrem jeho návrhov, ako by mala vyzerat' reformovaná BR OSN, sa snažil reorganizovať aj štruktúru celej OSN, počnúc reformou vlastného úradu, končiac snahou zlepšiť komunikáciu a spoluprácu medzi orgánmi a agentúrami OSN. Annan chcel OSN transformovať na silnú, transparentnú a akcieschopnú organizáciu, ktorá by lepšie zodpovedala požiadavkám súčasného globalizovaného sveta. Niektoré jeho návrhy, aj keď menej dôležité sa úspešne realizovali. Pre značný prínos K. Annana v oblasti reformy OSN mu v tejto kapitole venujeme osobitnú pozornosť.

Jeho premiérou v oblasti reformného úsilia bol v roku 1997 predložený tzv. „Two-track reform plan“ (Dvojkoľajný plán)⁶¹, prvý ucelený program reformiem OSN. Jeho prvá časť bola predstavená v liste Riadiace a organizačné opatrenia a obsahovala požiadavky a kroky na reformu Generálneho

61 Dom, D.: Ref. 40, s. 55.

sekretariátu OSN, jeho zefektívnenie a racionalizáciu, ktoré boli v kompetencii samotného generálneho tajomníka. Výsledkom bola konsolidácia narastajúceho rozpočtu Generálneho sekretariátu OSN, zníženie duplicity aktivít, zjednodušenie a reorganizácia administratívneho členenia hospodárskych a sociálnych oddelení. Podarilo sa tiež zaviesť tzv. „Code of Conduct“, čiže zásady správania zamestnancov OSN.

Druhá časť tohto plánu bola o niečo obširnejšia a komplikovanejšia, pretože tieto opatrenia mali dlhodobý charakter a vyžadovali si prijatie zo strany členských štátov OSN. Kvôli obmedzeným právomociam generálneho tajomníka boli reformné opatrenia „druhej koľaje“ predstavené formou odporúčaní v správe: „Renewing the United Nations: A programme for Reform“ (Obnova Spojených národov: Program reforiem)⁶², ktorej reformné návrhy sa týkali Generálneho sekretariátu a manažmentu OSN a tiež širšieho spektra pôsobenia OSN ako je napr. dodržiavanie ľudských práv, riadenie a spravovanie OSN, transformácia VZ OSN a BR OSN, uskutočňovanie mierových a humanitárnych operácií, rozvojová pomoc, boj proti chudobe a pod. Dovtedy išlo o najpodstatnejšie a rozsahovo najširšie zmeny v OSN.

Správa bola teda zameraná na transformáciu funkčného výkonu vonkajších aktivít OSN. Medzi úspešné reformné aktivity tejto druhej koľaje reformného programu patrí vytvorenie funkcie zástupcu generálneho tajomníka OSN, prijatie kabinetného systému riadenia (to zoskupuje vrcholných funkcionárov zodpovedných za hlavné činnosti OSN), vytvorenie

62 Správa generálneho tajomníka A/51/950: Renewing the United Nations: A programme for reform, 14th July 1997. Dostupné na internete: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/189/79/IMG/N9718979.pdf?OpenElement> [07-12-2008].

vrcholnej riadiacej skupiny, strategicko-plánovacej skupiny a zavedenie na cieľ orientovaného zostavovania rozpočtu OSN. Najdôležitejšie z týchto odporúčaných reformných opatrení boli podporené rezolúciami VZ OSN a otázka reformy sa stala pevnou súčasťou agendy OSN.⁶³

Za pôsobenia K. Annana na poste generálneho tajomníka OSN sa uskutočnil aj Miléniový summit, kde bol VZ OSN slávnostne prijatý významovo dôležitý a obsahovo rozsiahly dokument s názvom „United Nations Millennium declaration“ (Miléniová deklarácia). V tejto deklarácii boli definované ciele a priority, ktoré chcú členské štáty OSN v budúcnosti dosiahnuť a ktoré mali okrem iného vytvoriť akúsi platformu pre budúce fungovanie a činnosť OSN, ako aj zefektívniť spoluprácu medzinárodného spoločenstva v boji proti najakútnejším problémom, ktoré sužujú svet. Správa pozostávala z ôsmich hlavných oblastí:

1. hodnoty a zásady
2. mier, bezpečnosť a odzbrojenie
3. podpora boja proti chudobe
4. ochrana životného prostredia
5. agenda ľudských práv a demokracia
6. ochrana mieru
7. zohľadňovanie špeciálnych potrieb afrického kontinentu
8. posilňovanie pozície OSN⁶⁴

63 Dom, D.: Ref. 40, s. 56.

64 Rezolúcia Valného zhromaždenia A/RES/55/2: Millennium declaration, 8th September 2000. Dostupné na internete: <http://www.un-documents.net/a55r2.htm> [07-12-2008].

V prijatej deklarácii členské štáty potvrdili oddanosť základným princípom OSN a odhodlanie aktívne sa podieľať na napĺňaní prijatých cieľov. Deklarácia tiež poukázala na snahu minimalizovať dopady sankcií BR OSN na civilné obyvateľstvo postihnutých regiónov a na potrebu účinnejšej koordinácie v boji proti medzinárodnému terorizmu. Dokument sa vo veľkej miere venuje rozvojovým štátom a opatreniam na odstránenie chudoby. Tejto deklarácii predchádzala správa s názvom: „The Role of the United Nations in 21th Century“ (na Slovensku známa skôr ako tzv. Miléniová správa), v ktorej generálny tajomník Kofi Annan sumarizoval odporúčania reforiem vládam členských štátov OSN. V tejto správe identifikoval najakútnejšie svetové problémy, ako aj možné scenáre vývoja OSN v 3. tisícročí.⁶⁵

Nové miléniové priority a ich implementácia si vyžiadali potrebu hlbších inštitucionálnych zmien v OSN. Ďalšia správa K. Annana, ktorej predmetom boli zmeny v OSN nesie názov: „Strengthening of the United Nations: an agenda for further change“ (Posilnenie OSN: Agenda pre ďalšiu zmenu) bola uverejnené v roku 2002. Jej obsah tvorili najmä konkrétne kroky, na základe ktorých sa mali realizovať ciele a zásady prijaté v Miléniovej deklarácii. Jej obsahom boli aj usmernenia pre zdokonalenie spolupráce medzi členskými štátmi a zefektívnenie koordinácie v rámci jednotlivých štruktúr vo vnútri OSN.⁶⁶ Táto koncepcia rovnako obsahovala aj návrhy na inštitucionálne posilnenie ľudských práv, pružnejšiu alokáciu zdrojov (skrátene rozpočtového obdobia zo štyroch na dva roky) a odporúčania efektívnejšej komunikácie so

65 Dom, D.: Ref. 40, s. 56.

66 Správa generálneho tajomníka A/57/387: Strengthening of the United Nations: An agenda for further change, 9th September 2002. Dostupné na internete: [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/e06a5300f90fa0238025668700518ca4/4b5d557cb16e82b6c1256c3e003933dd/\\$FILE/N0258326.pdf](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/e06a5300f90fa0238025668700518ca4/4b5d557cb16e82b6c1256c3e003933dd/$FILE/N0258326.pdf) [07-12-2008].

súkromným a mimovládny sektorom. Správa bola tiež zameraná na reformu personálnej politiky OSN. VZ OSN ju svojou rezolúciou podporila v decembri 2002.⁶⁷

V decembri 2004 bola zverejnená správa „Vysokého výboru pre hrozby, výzvy a zmeny“ (tiež tzv. Annanov výbor) s názvom Naša zdieľaná zodpovednosť: kolektívna bezpečnosť v 21. storočí.⁶⁸

Členovia expertnej skupiny Annanovho výboru pomenovali šesť kľúčových hrozieb⁶⁹:

1. vojna medzi štátmi
2. vnútroštátne konflikty (vrátane občianskych vojen a rozsiahlych porušovaní ľudských práv a genocídy)
3. chudoba, infekčné choroby a ničenie životného prostredia
4. jadrové, rádiologické, chemické a biologické zbrane
5. terorizmus
6. nadnárodný organizovaný zločin

Správa predstavuje analýzu vtedajšej politickej situácie na medzinárodnej scéne a predovšetkým obsahuje celý rad odporúčaní, vrátane návrhov reformy OSN. Cieľom týchto návrhov je zefektívniť fungovanie a autoritu BR OSN, predovšetkým však zvýšenia jej akcieschopnosti. Závery výboru tiež predpokladajú, že uvedené hrozby sú často vzájomne prepojené a preto bojovať proti nim je možné len na základe komplexnej medzinárodnej spolupráce. OSN predstavuje globálnu organizáciu kolektívnej bezpečnosti

67 Dom, D.: Ref. 40, s. 57.

68 Samson, I.; Najšlová, L.: Ref. 11, s. 8.

69 Samson, I.; Najšlová, L.: Ref. 11, s. 9.

a preto úspešne bojovať s týmito hrozbami má byť jej prioritným cieľom. Na to, aby sa to mohlo zrealizovať sú potrebné tieto inštitucionálne zmeny OSN:

1. vytvorenie systému troch rovnocenných, spolupracujúcich rád (BR OSN, Rada pre ľudské práva, Hospodárska a sociálna rada)
2. posilnenie a obnovenie VZ OSN
3. reforma manažmentu a pravidelné audity efektivity
4. posilnenie sekretariátu Generálneho tajomníka
5. vytvorenie tzv. Mierotvornej komisie.⁷⁰

Dokument, resp. Annanova správa „In larger freedom: towards development, security and human rights for all“ (Vo väčšej slobode smerom k rozvoju, bezpečnosti a ľudským právam pre všetkých) integruje dosiahnuté výsledky a návrhy vrcholných stretnutí lídrov členských štátov. Členským štátom OSN bola predstavená v marci 2005. Opierala sa jednak o zistenia Vysokého výboru významných osobností o hrozbách, výzvach a zmenách (Annanov výbor) a rovnako tiež o Miléniovú deklaráciu. Dokument In larger freedom (ďalej len správa Vo väčšej slobode) pozostáva zo štyroch hlavných častí a svojim vnútorným členením na nadväzuje na Miléniovú deklaráciu.

V prvej časti správy, ktorá nesie názov „Freedom from Want“ (Vytúžená sloboda) sa nachádza výzva pre chudobné a zadlžené rozvojové štáty, aby prijali národné rozvojové stratégie s dôrazom na demokratizáciu a posilnenie inštitútu kontroly vládnutia, vládu zákona, prijatie a implementáciu protikorupčných opatrení na ochranu investícií a majetku a na vytvorenie priaznivých podmienok pre rozvoj občianskej spoločnosti a súkromného

⁷⁰ Samson, I.; Najšlová, L.: Ref. 11, s. 9.

sektora. Výzva je adresovaná aj hospodársky vyspelým štátom, aby tieto stratégie podporili odpustením dlhov, a vyššími príspevkami na rozvojovú pomoc najchudobnejším štátom a regiónom sveta. V praxi to znamená zvýšenie ich podielu rozvojovej pomoci do roku 2015 na 0,7 % HNP (hrubého národného produktu). Ďalšou oblasťou je ochrana životného prostredia, kde sa apeluje na prijatie nového rámca environmentálnej ochrany, nakoľko dokument plniaci túto funkciu, Kjótsky protokol, končí platnosť po roku 2012.⁷¹

Druhá časť správy Vo väčšej slobode nesie názov: „Freedom from fear“ (Sloboda zo strachu). Táto časť predstavuje víziu novej kolektívnej bezpečnosti, ktorá je založená na teórii komplexnej vzájomnej závislosti. Táto vízia predpokladá, že len spoločným úsilím štátov medzinárodného spoločenstva je možné zabrániť sérii vzájomne prepojených hrozieb (vnútroštátny a medzištátny konflikt, medzinárodný terorizmus, šírenie a použitie zbraní hromadného ničenia, rovnako tiež hrozby chudoby, ničenia životného prostredia a pandémie). Tieto výzvy si vyžadujú silnejšiu OSN, aby mala charakter silnej a účinnej multilaterálnej inštitúcie, ktorá by bola schopná kolektívnym konaním a spoločným prioritám bojovať proti svetovým hrozbám a problémom. Osobitné miesto v druhej časti správy patrí terorizmu, kde je podľa generálneho tajomníka potrebné prijať všeobecný dohovor o terorizme, ktorý má pomôcť členským štátom OSN prijať efektívnu protiteroristickú stratégiu. Oblasť odzbrojenia nešírenia zbraní hromadného ničenia poukazuje na nevyhnutnú revitalizáciu multilaterálnych dohôd (Dohody o biologických zbraniach a Dohody o chemických zbraniach). Úplnou novinkou je zriadenie

71 Dom, D.: Ref. 40, s. 57.

Komisie pre budovanie mieru, ktorej úlohou bude post konfliktným štátom pomáhať na ceste k mieru (tá je tvorená členmi BR OSN a členmi Hospodárskej a sociálnej rady). Dokument sa dotýka aj otázky použitia sily BR OSN, kde Kofi Annan vyzval členské štáty na stanovenie základných princípov pre oprávnenosť vojenskej intervencie (mali by obsahovať náležité odôvodnenie zásahu z hľadiska závažnosti hrozby, primeranosti prostriedkov na jej zastavenie, či potlačenie, ubezpečenie o vyčerpaní všetkých ostatných nevojenských a diplomatických prostriedkov a pod.).⁷²

Tretia časť dokumentu nesie názov „Freedom to live in dignity“ (Žiť v slobode a dôstojnosti). Základom tejto časti je princíp zodpovednosti chrániť. Spočíva vo zvyšovaní zodpovednosti štátov, ktoré nedokážu chrániť vlastné obyvateľstvo a berie ich na zodpovednosť za porušovanie ľudských práv a slobôd. Vyzdvihuje sa tu výzva a úloha medzinárodného spoločenstva, aby použilo všetky príslušné diplomatické a humanitárne prostriedky na ochranu dotknutého obyvateľstva týchto štátov. V súvislosti s aktívnym prístupom k podpore ľudských práv a vlády zákona je v záujme OSN podporovať rozvoj demokracie v postkonfliktných štátoch. Na tento účel bol na základe Miléniovej deklarácie zriadený tzv. Fond demokracie.⁷³

Záver dokumentu Vo väčšej slobode sa venuje zefektívneniu hlavných telies OSN a venuje sa návrhom, ako riešiť najväčšie a najakútnejšie nedostatky v systéme fungovania tejto organizácie. Revitalizácia VZ OSN a odporúčania, ktoré sa jej týkajú sú orientované na zjednodušenie agendy,

72 Dom, D.: Ref. 40, s. 58.

73 Dom, D.: Ref. 40, s. 59.

systemu výborov, procesných pravidiel a pod. Reformné návrhy pre orgány (3 hlavné rady) OSN sledujú vyváženie ich kompetencií a zodpovednosti na čo najvyššiu úroveň. Ústrednou otázkou dokumentu *Vo väčšej slobode*, ako aj celej agendy OSN sú podpora a ochrana ľudských práv, ktoré dostali novú inštitucionálnu podobu v Rade pre ľudské práva. Nové úlohy pre Hospodársku a sociálnu radu OSN vyplývajú z ročného hodnotenia napĺňania miléniových rozvojových cieľov (MRC) na ministerskej úrovni a spočíva v posilňovaní koherencie aktivít a vzťahu medzi normatívnou a operatívnou činnosťou OSN. Efektívna zmena štruktúry Generálneho sekretariátu OSN spočíva v delegovaní právomocí v oblasti manažmentu a alokácie zdrojov na sekretariát OSN.⁷⁴

Správa s názvom „*In larger freedom*“ (*Vo väčšej slobode*) teda obsahuje také reformné opatrenia, v ktorých Kofi Annan navrhuje kroky na zefektívnenie činnosti OSN. Tá ako globálna platforma na riešenie globálnych problémov stále zaostáva za svojim poslaním. Podľa Annana, po šesťdesiatich rokoch svojej existencie, narazila OSN na hranicu svojich možností a potrebuje efektívnu reformu. V tejto správe Kofi Annan preto požadoval dôslednú transformáciu OSN, nielen čiastkové zmeny. Cieľom reformných opatrení obsiahnutých v správe bolo, aby OSN dokázala reagovať na súčasné výzvy a zvýšila svoju akcieschopnosť. Správa sa týkala najmä otázok bezpečnosti, ľudských práv a ďalšieho rozvoja OSN. V septembri 2005 na summite OSN svetoví lídri vyjadrili tejto správe podporu v správe s názvom „*Implementation report*“ (*Implementačná správa*), v ktorej jednou z

74 Dom, D.: Ref. 40, s. 59.

požiadaviek je aj zvýšenie transparentnosti, tzn. cieľa zlepšiť prístup k základným informáciám a dokumentom OSN. Práve v dokumente Vo väčšej slobode – smerom k rozvoju, bezpečnosti a ľudským právam pre všetkých, v ktorej sa nadväzuje na ciele v Miléniovej deklarácii (zníženie extrémnej chudoby a hladu, detskej úmrtnosti a zlepšenie stavu zdravotníctva a školstva v najchudobnejších štátoch). K. Annan okrem iného vyzval vyspelé štáty k zvýšeniu finančnej pomoci pre najchudobnejšie krajiny aspoň na úroveň 0,7 % HDP. Podľa neho by vyspelé štáty mali čím skôr otvoriť svoje trhy dovozom z rozvojových krajín a zrušiť na tieto dovozy clá a ostatné obmedzenia. Súbor navrhovaných opatrení v dokumente Vo väčšej slobode bolo podľa K. Annana potrebné prijať ako celok, a nie si z nich vyberať iba to, čo sa komu páči. „Takýto postup v tomto prípade nemôže fungovať,“ povedal pri predstavovaní návrhu zmien. Podľa neho sa dajú globálne problémy riešiť najlepšie, ak všetky štáty spolupracujú. „Tieto reformy sú na dosah,“ povedal K. Annan.⁷⁵

Svetoví lídri sa zaviazali k implementácii väčšiny Annanových reformných návrhov zhrnutých do spomínanej Implementačnej správy, v ktorej dostali tieto návrhy konkrétnu podobu. Správa sa zaoberá taktiež sledovaním už začatých reforiem.

Reformné kroky tejto správy je možné rozdeliť do piatich hlavných oblastí:

1. zabezpečenie riadenia na etických princípoch
2. posilnenie dozoru a zodpovednosti
3. aktualizácia OSN

⁷⁵ Slovák, K.: Ref. 46.

4. zlepšenie výkonnosti senior manažmentu
5. zvýšenie transparentnosti

1. Zabezpečenie riadenia na etických princípoch

- zavedenia tzv. „Etického úradu“ (politika finančných údajov, poradenstvo, sprostredkovateľská úloha - fondy a programy)
- prevencia sexuálneho obťažovania na pracovisku
- protikorupčná politika (model svetovej banky)
- nulová tolerancia voči sexuálnemu vykorisťovaniu a týraniu v misiách OSN

2. Posilnenie dozoru a zodpovednosti

- vytvorenie komisie generálneho tajomníka pre zefektívnenie dozoru nad personálnym aparátom OSN (úrad pre služby interného dozoru OIOS, audítorská rada, inšpekčná jednotka)
- posilnenie kapacít interného dozoru v oblasti auditu a vyšetrovania
- nezávislé externé posúdenie činností auditu a manažmentu OSN a špecializovaných agentúr
- nezávislá odborná poradná komisia (služby pre VZ OSN)

3. Aktualizácia OSN

- regulácia rozpočtových, finančných a ľudských zdrojov (vytvorenie pracovnej skupiny, ktorá má rozvíjať návrhy na riešenie aktuálnych

potrieb a požadovaných cieľov OSN. Návrhy prehodnotí generálny tajomník OSN, ktorý ich potom predloží VZ OSN.)

- prehodnotenie mandátov OSN starších ako 5 rokov
- vytvorenie technicko-organizačného rámca pre získavania nového personálu

4. Zlepšenie výkonnosti senior manažmentu

- rada pre kontrolu činností manažmentu (identifikácia slabých stránok, zavedenie moderných kvalitatívnych a kvantitatívnych ukazovateľov.)
- vytvorenie dvoch komisií pre politické a manažérske otázky, ktoré urýchlia rozhodovanie a zároveň lepšie definujú zodpovednosť za rozhodnutia manažmentu OSN
- výberový personálny systém pre pracovníkov senior manažmentu
- zaškolenie úradníkov seniorov (má zabezpečiť korektné oboznámenie so systémom a pravidlami v OSN)

5. Zvýšenie transparentnosti

- zlepšiť prístup k informáciám a dokumentom OSN
- externá revízia systému hospodárenia OSN⁷⁶

76 Reforma OSN. Dostupné na internete: www.viem.sk/uni/euba/fhi/mrit/subory/getfile.php?id=322 [10-12-2008].

4.7.1 Annanove modely reformy BR OSN a zhrnutie jeho reformných opatrení

Vo významnej správa K. Annana „In larger freedom“ (Vo Väčšej slobode)⁷⁷ sú tiež predložené dva modely reformy, ktoré sa týkajú najmä zmeny v štruktúre BR OSN a ktoré vychádzajú z princípu spravodlivého rozdelenia miest medzi štyri geopolitické regióny: Afriku, Áziu a oblasť Tichého oceánu, Európu a americký kontinent (Severná a Južná Amerika) a zvyšujú tak participáciu na rozhodovaní v BR OSN (pričom zohľadňuje aj príspevky do rozpočtu, ako aj podporu a účasť na humanitárnych a mierových misiách OSN), zvyšuje reprezentáciu rozvojových štátov a v konečnom dôsledku významne prispieva k demokratizačnému procesu v OSN.

Model A predpokladá 24 člennú BR OSN. Okrem piatich súčasných stálych členov navrhuje vytvorenie šesť nových miest stálych členov BR OSN (Európa by získala štyri, Severná a Južná Amerika dve, Ázia a Tichomorská oblasť tri a Afrika dve miesta), avšak bez akéhokoľvek doplňujúceho práva veta. Okrem desiatich miest nestálych členov BR OSN navrhuje tri nové miesta nestálych členov na dvojročné obdobie (počet nestálych členov by sa zvýšil na trinásť), ktoré budú rozdelené medzi regióny.

	Počet štátov	Stály člen	Nový stály člen	Nestály člen	spolu
Afrika	53	0	2	4	6
Ázia a Tichomorská oblasť	57	1	2	3	6
Európa	48	3	1	2	6

77 In Larger Freedom. V. Strengthening the United Nations. Dostupné na internete: <http://www.un.org/largerfreedom/chap5.htm> [08-12-2008].

Severná a Južná Amerika	35	1	1	4	6
Spolu	193	5	6	13	24

Zdroj: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-organizacie/osn/analyzy-studie/reforma-osn> [08-12-2008]

Model B: Podľa tohto modelu reformy BR OSN by BR OSN mala rovnako 24 členov. Okrem piatich súčasných stálych členov však nenavrhuje vytvoriť žiadne nové doplňujúce miesto stáleho člena, ale vytvorenie novej kategórie členov BR OSN v počte ôsmich miest (dva mandáty pre každý geopolitický región sveta) na štvorročné obnoviteľné obdobie (s možnosťou opätovnej kandidatúry) a jedenásť (vytvorilo by sa jedno miesto navyše) miest na dvojročné neobnoviteľné obdobie ako doteraz. Štyri kreslá by pripadli Afrike, tri by získala Ázia a Tichomorská oblasť, Severná a Južná Amerika tri kreslá a jedno kreslo by pripadlo Európe.

	Počet štátov	Stály člen	Nestály člen na 4 roky	Nestály člen na 2 roky	spolu
Afrika	53	0	2	4	6
Ázia a Tichomorská oblasť	57	1	2	3	6
Európa	48	3	2	1	6
Severná a Južná Amerika	35	1	2	3	6
Spolu	193	5	8	11	24

Zdroj: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-organizacie/osn/analyzy-studie/reforma-osn> [08-12-2008]

Podľa tohto modelu by vyberalo kandidátov na nových členov BR OSN na štvorročné obdobie malo VZ OSN na základe regionálnych konzultácií z troch štátov, ktoré sú najväčšími prispievateľmi do povinného rozpočtu OSN v odpovedajúcej regionálnej zóne, alebo z troch členských štátov, ktorí sú najväčšími prispievateľmi v oblasti dobrovoľných príspevkov, alebo z troch štátov najviac prispievajúcich svojimi jednotkami do mierových operácií OSN (členské štáty, ktoré najviac podporujú bezpečnosť). Aj keď je inštitút veta považovaný za anachronický a neodpovedajúci rovnoprávnym demokratickým podmienkam, ani jeden z týchto modelov nepredpokladá zmeny v existujúcich právomociach BR OSN, vrátane práva veta. Dokument „Vo väčšej slobode“ však navrhuje obmedziť využívanie práva veta len na otázky, v ktorých by sa existenčne dôležité, prioritné záujmy štátu ocitli pod skutočnou hrozbou a zdržať sa jeho použitia v prípade riešenia prípadov genocídy alebo veľkého porušovania ľudských práv. V tomto dokumente ďalej nájdeme návrh zaradiť systém tzv. indikatívneho hlasovania. V jeho rámci by členovia BR OSN mali možnosť verejne demonštrovať svoj negatívny postoj k danej otázke, avšak ich hlas „proti“ by nemal efekt veta a konečný súčet hlasov by nemal žiadnu právnu silu. Druhé oficiálne hlasovanie o akejkoľvek rezolúcii by už prebiehalo v súlade so súčasnou procedúrou BR OSN. Navrhované zmeny nie sú považované za trvalé a nemenné a v roku 2020 by sa malo uskutočniť zhodnotenie dopadu týchto zmien, vrátane zmien inštitútu stálych a nestálych členov z hľadiska efektívnosti BR OSN pri riešení starých a nových hrozieb medzinárodnému mieru a bezpečnosti.⁷⁸

78 Novotný, A.: Ref. 26.

Tieto modely reformy BR OSN majú podľa nás najvyšší potenciál. Realizácia jedného z týchto dvoch modelov reformy BR OSN je akceptovateľná pre svetových politických lídrov a má aj podporu mnohých členských štátov OSN. Obsahovo a kvalitatívne je podľa nášho názoru na najvyššej úrovni zo spomínaných a analyzovaných modelov. Zohľadňuje princípy, na ktorých má OSN stáť, relatívne najlepšie zohľadňuje napr. princíp formálnej rovnosti členov OSN, pretože miesta v BR OSN navrhuje rozdeliť spravodlivo, podľa konkrétneho regionálneho kľúča, ktorý okrem iného zohľadňuje geopolitické a vojensko-ekonomické otázky. To sú podľa nás relevantné faktory, ktoré by sa pri rozdeľovaní miest do BR OSN mali zohľadňovať. Je dôležité dodať, že tieto dva modely reformy OSN majú najvyššiu šancu na úspešnú realizáciu a perspektívu, keďže ich politická a odborná hodnota je aj vzhľadom na autorov rozhodne najvyššia.

Podľa Novotného by sa cieľ reformy OSN nemal obmedziť len na problém počtu miest stálych a nestálych členov BR OSN. Organizácia spojených národov stráca svoj vplyv aj preto, že je spoločenstvom národných štátov v čase, keď už štáty nie sú výhradnými arbitrami procesov odohrávajúcich sa na globálnej úrovni. Na vývoj globálnych politických procesov majú stále väčší vplyv nadnárodné spoločnosti, finančné trhy, mimovládne organizácie a obrodzujúce sa svetové náboženstvá. Svetová obchodná organizácia a Medzinárodný menový fond. Z hľadiska organizačného usporiadania medzinárodných vzťahov je možné síce hovoriť o formálnej dominancii OSN, ale v skutočnosti o neformálnom, omnoho efektívnejšom riadení prostredníctvom skupiny ekonomicky najsilnejších štátov sveta (skupina G 8). Pokusom riešiť tento problém je iniciatíva generálneho tajomníka K. Annana

s názvom „Global Compact“ (Globálna dohoda), ktorá otvára platformu OSN pre iniciatívy neštátnych činiteľov, predovšetkým veľkých nadnárodných spoločností a mimovládnych organizácií. Ide o medzinárodnú korporatívnu občiansku iniciatívu, ktorá za hlavnú tendenciu svojej činnosti považuje plnenie desiatich princípov v obchodných aktivitách na celom svete a podporu cieľov OSN.⁷⁹

Reformné opatrenia Kofiho Annana počas jeho pôsobenia na poste generálneho tajomníka OSN je možné zhrnúť do nasledujúcich bodov:

Rozvoj:

- Vyspelé štáty by mali do roku 2015 vyčleniť 0,7 percenta HDP na rozvojovú pomoc.
- Chudobné rozvojové štáty by mali prijať do roku 2006 plán, ako znížiť extrémnu chudobu na polovicu, zabezpečiť základné vzdelanie pre všetky deti.

Bezpečnosť:

- Schválenie protiteroristickej konvencie do septembra 2006.
- Prijatie globálneho dohovoru proti nukleárnemu terorizmu.

Ľudské práva:

⁷⁹ Novotný, A.: Ref. 17.

- Vytvorenie Rady pre ľudské práva.
- Všetky štáty musia akceptovať "zodpovednosť za ochranu" a potrebu kolektívneho postupu v prípadoch genocídy, etnických čistiek a zločinov proti ľudskosti.
- Vybudovanie fondu, ktorý by poskytol peniaze krajinám, ktoré sa usilujú o demokraciu, alebo sa ju snažia posilňovať.

Obnova OSN:

- Aktívnejšia a rozšírená BR OSN. Kofi Annan navrhol dva varianty riešenia: Prvý: K terajším 15 členom malo pribudnúť šesť nových stálych štátov bez práva veta (dva z Ázie, dva z Afriky a po jednom z Európy a z amerického kontinentu) plus traja noví členovia na dvojročný mandát, alebo by okrem súčasných piatich stálych členov BR OSN, vzniklo osem nových kresiel, ktoré by znamenali nový druh členstva - mandát by bol štvorročný a bol by obnoviteľný. Po dvoch kreslách týchto nových členov by získala Afrika, Ázia, Európa a americký kontinent. Počet 24 členov by doplnil jeden nový "klasický" nestály člen.
- Modernizácia orgánov OSN – Sekretariátu OSN, Hospodárskej a sociálnej rady OSN (Ecosoc) a VZ OSN.⁸⁰

⁸⁰ Annanova reforma OSN. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/1980409/Annanova-reforma-OSN.html> [04-03-2009].

Niektorým kritikom však prekážalo, že K. Annan nedokázal pevnejšie pripútať USA k OSN. Pri nástupe do funkcie generálneho tajomníka OSN ho označovali aj za „bábku americkej politiky“. Clintonova administratíva potrebovala po ére Boutrusa Boutrusa-Ghálího na čele OSN úradníka, ktorý by nemal vážnejšie výhrady voči jej politike „selektívneho multilateralizmu“. S jeho pôsobením sa častejšie spájajú menej slávne chvíle OSN než jej úspechy. Ako príklad sa dá uviesť korupčný škandál programu „Ropa za potraviny“, neschopnosť OSN účinne zasiahnuť v konfliktoch na Balkáne, v Rwande, Sudáne, neschopnosť zabrániť USA zaútočiť na Irak bez súhlasu OSN. Mnohé z výčitiek však smerujú na nesprávnu adresu, pretože v mnohých prípadoch bola jeho úloha skôr pozitívna.⁸¹

K. Annan dokázal to, čo sa doteraz nikomu inému nepodarilo. Podarilo sa mu pozdvihnúť diskusie o potrebách a možnostiach reformy OSN na najvyššiu úroveň. Otvoril tak cestu k realizácii nevyhnutných zmien, bez ktorých OSN nemôže byť viac efektívna a akcieschopná, ako to od nej v súčasnosti požaduje medzinárodné spoločenstvo. Podľa nášho názoru je práve K. Annan ten, ktorému sa podarilo naštartovať proces reformy OSN a poukázať na jej zásadný význam pre svet. Jeho reformné kroky slávili úspech najmä v posilnení agendy ľudských práv, rozvojovej pomoci, boju proti chudobe, bezpečnostných a mierových otázkach, ako aj v návrhoch transformácie a modernizácie orgánov OSN. Jeho prínos je pre OSN a medzinárodné spoločenstvo veľký aj preto, že ako jediný dokázal komplexnú reformu OSN realizovať v konkrétnych krokoch a opatreniach. Nepodarilo sa mu akurát presvedčiť členské štáty OSN, aby tejto organizácii

81 Geist, R.: Čo po sebe zanecháva Kofi Annan. Dostupné na internete: <http://www.britske-listy.cz/art/32159.html> [06-04-2009].

zverili viac kompetencií. Aj napriek tomu sme však presvedčený, že po jeho odchode si OSN vo viacerých oblastiach svoje postavenie vo svete posilnila.

4.8 Reforma OSN v ponímaní Ban Ki-Moona

Po odchode K. Annana a nástupe nového generálneho tajomníka OSN Ban Ki-Moona⁸² sa najväčšie vnútorné problémy OSN zďaleka vyriešiť nepodarilo, no o reforme OSN sa aspoň začalo otvorene diskutovať. Vlády členských štátov stále nie sú ochotné dať OSN väčšie právomoci a možnosti, či plne rešpektovať jej rozhodnutia. Ban Ki-Moon tak čelí podobným problémom ako jeho predchodca, či už ide o vnútornú reformu OSN alebo riešenie kríz. Súčasný generálny tajomník sa snaží pokračovať v Annanovej práci, no rozsiahlejšia reforma OSN je stále v nedohľadne.⁸³

Je pravdou, že súčasný generálny tajomník OSN nie je na tomto poste taký dlhý čas na to, aby sme mohli dostatočne zhodnotiť jeho postoj k problematike reforiem OSN. Aj keď v bilančnej správe po roku jeho pôsobenia na tomto poste uvádza reformu OSN ako prioritu číslo jeden, vyjadruje sa o nej veľmi nejasne, málo konkrétne, až to vyvoláva dojem, že reformu OSN do svojej agendy nový tajomník integruje už len z politicko-pragmatických dôvodov.

82 Meno súčasného generálneho tajomníka OSN v práci používame dvomi rôznymi spôsobmi. Jeho meno uvádzame v 2 podobách a to: Pan Ki-Mun a Ban Ki-Moon. Dôvodom je odlišné uvádzanie jeho mena v rôznych dokumentoch a v zdrojoch, ktoré sú uvedené v zozname použitej literatúry. Problém je už samotná transkripcia jeho mena do latinky, nakoľko je to meno kórejského pôvodu a preto domáci aj zahraniční jazykovedci vedú spory o správnosť transkripcie. Niektorí z odborníkov na orientálne jazyky však tvrdia, že v prípade oboch ekvivalentov mena ide o tzv. revidovanú romanizáciu kórejského jazyka a oba transkripcie jeho mena možno teda považovať za správne.

83 Geist, R.: Ref. 80.

V prvý deň úradu 2. januára 2007 sa v sídle organizácie Ban Ki-Moon stretol so zamestnancami Generálneho sekretariátu OSN. Zdôraznil, že jedným z jeho prioritných cieľov je pokračovať v reforme riadenia organizácie. Vyzval svojich spolupracovníkov, aby mu pomohli urobiť OSN mobilnejšou, profesionálnejšou a schopnou reagovať na očakávania medzinárodného spoločenstva. Generálny tajomník povedal, že sa bude usilovať o zmenu pri zachovávaní kontinuity. „Musíme ale jasne ukázať celému medzinárodnému spoločenstvu, že sme na takú zmenu pripravení a že ju naozaj chceme.“ Ban Ki-Moon ďalej zamestnancom organizácie povedal, že chce byť pragmatickým a flexibilným lídrom a za svoju prednosť označil odhodlanie a obetavosť.⁸⁴

Po hodnotení ročného pôsobenia nového generálneho tajomníka OSN vo funkcii koncom roku 2007 bolo možné konštatovať, že prvých 12 mesiacov strávil pán Ban Ki-Moon veľmi aktívne, keď 130 dní strávil na pracovných cestách, Celkovo absolvoval 57 oficiálnych návštev v 39 štátoch sveta a zúčastnil sa vyše 300 bilaterálnych rokovaní. Vo svojej bilančnej správe sa zamýšľala nad kľúčovými témami, ktoré považuje za prioritné. Tieto kľúčové témy je možné zaradiť do 4 základných okruhov:

1. reforma OSN
2. klimatické zmeny
3. rozvojové ciele tisícročia a ľudské práva
4. geopolitika a bezpečnosť

84 Ki-Moon, B.: Změna i kontinuita. Dostupné na internete: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1226> [19-11-2008].

K reforme OSN, ktorá nás zaujíma najviac Ban Ki-Moon vyzýva k väčšej mobilite a flexibilita a uplatňovaní najvyšších štandardov etiky, transparentnosti a zodpovednosti. Hneď po nástupe do funkcie zahájil reorganizáciu kľúčových odborov Sekretariátu OSN.⁸⁵

Zo správy nie je jasné, či má Ban Ki-Moon záujem o komplexnú reformu celej OSN alebo čiastočnú reformu napr. reformu BR OSN. Predpokladáme však, jeho snahy o reformu OSN budú smerovať k jeho vlastnému úradu a síce Sekretariátu OSN.

4.9 Model reformy BR OSN podľa našich predstáv

Za prijateľný model reformy možno považovať ten, ktorý zefektívni budovanie kolektívnej bezpečnosti a tým umožní, že OSN bude mať lepšie možnosti pri udržovaní mieru vo svete. Keďže úspešná komplexná reforma OSN sa zdá byť vďaka širokému spektru problémov ťažko uskutočniteľná, podľa nášho názoru je nevyhnutná aspoň zmena podoby BR OSN, či už je to záležitosť procedurálnych otázok, kompetencií, alebo aj otázka počtu jej členov (či už stálych alebo nestálych). V neposlednom rade vystupuje pri reforme BR OSN do popredia aj zhodnotenie problematiky práva veta. Otázka počtu členov BR OSN sa ukazuje ako citlivá téma, pretože pri diskusiách o jej budúcej podobe sa do úvahy musí brať otázka najväčších prispievateľov do

⁸⁵ Generální tajemník Ban Ki-moon hodnotí první rok v čele OSN. Dostupné na internete: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1357> [14-11-2008].

finančných zdrojov OSN (rozpočet a dobrovoľné príspevky, ktoré výrazne ovplyvňujú činnosť OSN), otázka bezpečnosti a podporovania svetového mieru (účasť na mierových a humanitárnych misiách a ich podpora), rovnako ako otázka formálnej rovnosti členských štátov. V tejto zložitej sieti medzinárodných vzťahov a záujmov (ktoré sa stretávajú na pôde OSN) dominujú hegemoni svetovej politiky a to najmä vojensko-politické a ekonomické veľmoci ako USA, Ruská Federácia, Čína, Veľká Británia, Francúzsko, Japonsko, Nemecko a pod. Najväčší prispievatelia majú právo požadovať (a aj požadujú) mandát stáleho zastúpenia v BR OSN. Náš model predpokladá rozšírenie BR OSN na 23 až 25 členov, z toho stálych členov by bolo 7 alebo 9. Mandátov nestálych členov by bolo podľa nášho modelu 16.

Čo sa týka mandátu stáleho členstva v BR OSN, podľa prvej alternatívy by sme k súčasným piatim stálym členom navrhli pridať Nemecko a Japonsko, ktoré sú dlhodobo v prvej trojke najväčších prispievateľov do rozpočtu OSN. Súčasným stálym členom BR OSN by sme tento mandát ponechali z titulu ich vojenskej sily, ako aj kvôli strategickým pozíciám vo svetovej politike a ekonomike, ktoré zastávajú. Vylúčenie jedného z nich by mohlo podľa nás spôsobiť ohrozenie stability vo svetovej politike.

Druhá alternatíva okrem podpory OSN berie do úvahy aj otázku reprezentatívnosti geopolitických regiónov sveta. Podľa nej by sme mandát stáleho člena okrem Nemecka a Japonska udelili aj Brazílii a Indii (avšak pri Indii máme obavy z reakcie Pakistanu). Tento model BR OSN však už neráta s právom veta, pretože práve to považujeme za kameň úrazu procedurálneho fungovania BR OSN. Mnohokrát práve kontroverzné právo veta zablokovalo celý proces prerokovania dôležitých otázok na pôde BR OSN. Okrem toho je

zdrojom nerovnosti členov BR OSN, nakoľko tí, ktorí ním disponujú, teda súčasný stáli členovia BR OSN, sú podľa nášho názoru vďaka nemu privilegovaní voči ostatným.

Posledný prípad, keď BR OSN nebola schopná prijať spoločné vyhlásenie nastalo 6. apríla 2009, keď BR OSN sa na svojom nedeľňajšom mimoriadnom zasadaní nezhodla na spoločnom postupe voči Severnej Kórey. Prijatie rozhodnutia znemožnila Čína, ktorá spolu s Ruskom presadzuje umiernenú a primeranú reakciu. USA a Japonsko presadzovali na rozdiel od Číny silnú kolektívnu reakciu.

Podľa mexického veľvyslanca pri OSN Claude Hellera sa členovia BR OSN na rokovaní dohodli iba na ďalších rokovaníach, ktorých výsledkom by mala byť patričná reakcia na vypustenie rakety dlhého doletu zo strany Pchjongjangu. Podľa Hellera by sa členovia rady mali z dôvodu urgentnosti celej záležitosti stretnúť v čo najkratšom čase. BR OSN sa v nedeľu večer zišla na základe žiadosti Japonska a USA. Severná Kórea vystrelila raketu s dlhým doletom v nedeľu 5. apríla 2009. Raketa pravdepodobne preletela ponad japonské územie a dostala sa do vzdušného priestoru nad Tichým oceánom. Severná Kórea už skôr informovala, že plánuje vyslať na obežnú dráhu Zeme telekomunikačný satelit, čo však západné štáty považovali iba za zámienku pre test rakety, ktorá by teoreticky mohla zasiahnuť aj územie USA.⁸⁶ Právo veta teda považujeme za brzdiaci mechanizmus pri procese prijímania rozhodnutia a reakcie BR OSN na aktuálnu situáciu vo svete.

86 Bezpečnostná rada OSN sa nezhodla na spoločnom postupe voči Severnej Kórei. Dostupné na internete: <http://www.orangeportal.sk/dnes/news/article.dwp?level1=43027&level2=43028&article=2304564> [06-04-2009].

Systém rozdeľovania miest nestálych členov BR OSN by sme transformovali tak, že by sme ho rozdelili na 2 typy, resp. spôsoby podľa ktorých by sa mal výber uskutočňovať. Oba spôsoby by fungovali súbežne. Systém rozdeľovania mandátov nestáleho členstva v BR OSN by vyzeral nasledovne:

Podľa prvého spôsobu by miesto nestáleho člena bolo pridelené na základe regionálnych rotácií s podobným systémom ako funguje rotujúce predsedníctvo v EÚ. Tak by mal každý členský štát možnosť stať sa členom BR OSN. Tento mandát by kvôli veľkému počtu členských štátov trval jeden rok. Zo skupiny členských štátov, ktoré by mohli byť zaradené v tomto systéme by sa dočasne vylúčili štáty nerešpektujúce medzinárodné právo, štáty, voči ktorým BR OSN uplatňuje sankcie a ostatné štáty, ktoré porušujú základné ľudské práva a slobody. Tento spôsob by vytvoril šesť nových nestálych miest v BR OSN.

Druhý spôsob by zachoval rovnaký spôsob pridelovania miest nestálych členov BR OSN. Rovnako by sa pridelovalo desať mandátov. Opodstatnenie ponechania existencie tohto typu pridelovania miest spočíva v skutočnosti existencie veľkého počtu členských štátov OSN. To znamená, že niektoré štáty by sa podľa 1. typu mohli obávať celkom reálnej situácie, že členom BR OSN by sa mohli stať až o mnoho desaťročí neskôr, čo znamená obrovskú neistotu. Pri súčasnej dynamike vývoja medzinárodno-politickej situácie by mohli kritici teoreticky pochybovať, či v budúcnosti bude ešte nejaká OSN existovať (a tak by existovali obavy, či nezanikne právo členského štátu byť súčasťou BR OSN so zánikom celej organizácie). Tento typ by tak riešil túto problematiku zachovaním možnosti kandidatúry na miesto nestáleho člena

BR OSN podľa svetových regiónov ako doteraz. Tento mandát by trval rovnako dlho ako v súčasnosti, čiže 2 roky.

Členský štát OSN, ktorý bol členom BR OSN podľa prvého alebo druhého spôsobu pridelovania miest nestálych členov, by nemal právo opätovne sa uchádzať o miesto v BR OSN minimálne pätnásť rokov.

Veľmi dôležitým aspektom nášho modelu je myšlienka vytvorenia stálej, profesionálnej, medzinárodnej ozbrojenej zložky, ktorá by spadala pod priame vedenie BR OSN a bola by personálno-organizačným základom pre udržovanie mieru vo svete (teda pre mierové a humanitárne operácie pod záštitou OSN). Veľkú výhodu takejto „armády“ OSN vidíme najmä v možnosti jej rýchleho nasadenia do miesta konfliktu alebo ohrozenia mieru. OSN by tak bola schopná pohotovej reakcie na novú problémovú alebo konfliktnú situáciu vo svete.

Uvedomujeme si, že predovšetkým myšlienka odobratia práva veta by iste narazila na tvrdý nesúhlas súčasných stálych členov BR OSN. Tým by prekážalo to, že po stratení tohto privilégia by sa značne oslabil ich vplyv na svetovú politiku. Zrušenie práva veta by prinieslo zlepšenie formálnej rovnosti členov OSN a spôsob pridelovania mandátu nestáleho člena BR OSN je spravodlivý, pretože okrem možnosti štátu kandidovať za člena BR OSN, náš model vytvára rotujúce členstvo podľa geopolitických regiónov. Tento model považujeme za teoretický koncept možnej podoby BR OSN ako si ho predstavujeme my. Rozšírenie BR OSN podľa nás zvýši jej reprezentatívnosť. K stálym členom by pribudli štáty, ktoré patria k najväčším prispievateľom do rozpočtu OSN a štáty, ktoré by vyrovnali nerovnomerné regionálne zastúpenie v BR OSN. Problém možnosti realizácie nášho návrhu reformy BR OSN

vidíme predovšetkým v neochote stálych členov BR OSN podporiť návrh, ktorý by oslabil ich zahranično-politický vplyv. Keďže reforma BR OSN vyžaduje zmeny v Charte OSN, na zablokovanie procesu reformy BR OSN postačí veto od jedného stáleho člena, ktorého použitie je podľa nás v tomto prípade viac ako pravdepodobné.

5 Najvýznamnejší úspech reformy OSN: Vznik nových orgánov OSN a posilnenie ľudských práv

5.1 Posilnenie Úradu vysokého komisára OSN pre ľudské práva

Reforma OSN sa dotkla aj Úradu vysokého komisára pre ľudské práva, ktorého postavenie sa posilnilo. V súčasnosti sa agenda vysokého komisára rozšírila najmä v oblasti riešenia kríz, prevencie konfliktov a budovania národných centier na ochranu ľudských práv. Úloha tohto úradu OSN je významná v tom, že poskytuje pomoc štátom (predovšetkým postihnutému civilnému obyvateľstvu), ktoré sa momentálne nachádzajú v konfliktnnej situácii, alebo tým, ktorý sa z konfliktu ešte len spamätávajú a situácia v oblasti ochrany ľudských práv sa v nich ešte len stabilizuje. Vysoký komisár OSN pre ľudské práva tak má možnosť vyšetrovať a overovať masové porušovanie ľudských práv.

Úrad Vysokého komisára pre ľudské práva organizačne pozostáva zo sídla v Ženeve, úradovne v New Yorku a siete miestnych a regionálnych zastúpení. Zamestnáva okolo 920 pracovníkov, z toho 53 percent zamestnancov pôsobí v jednotlivých miestnych zastúpeniach. Rovnako úrad

vykonáva expertízu v oblasti úrovne ľudských práv počas mierových a humanitárnych misí OSN.⁸⁷

5.2 Komisia pre budovanie mieru

Dôležitý posun priniesol až tzv. Samit Milénium + 5, ktorý sa uskutočnil v roku 2005. Počas neho sa zástupcom členských štátov podarilo zhodnúť na niektorých bodoch reformy. Súčasťou predloženého plánu reformy bola i Komisia pre budovanie mieru, ktorá predstavovala prvý reformný zámer realizovaný v praxi. Rovnako bola vytvorená Rada pre ľudské práva, ktorá nahradila Komisiu pre ľudské práva. Ustanovenie týchto dvoch inštitúcií symbolizovalo určitý prielom v dlhoročnej snahe po zmene a dôkaz toho, že ak majú členské štáty spoločný zámer, existuje veľká pravdepodobnosť, že sú schopné sa dohodnúť. Väčšina politikov i niektorí teoretici sa zhodujú v názore, že ustanovenie Komisie pre budovanie mieru i Rady pre ľudské práva predstavuje najvýznamnejšiu inštitucionálnu zmenu v doterajšom reformnom procese OSN. Táto zmena by mohla byť prvým krokom k rozsiahlejším zmenám a zároveň motívom naštartovania tohto procesu.⁸⁸

Komisia vznikla aj na odporúčanie Annanovho výboru (Vysoký výbor významných osobností o hrozbách, výzvach a zmenách) v snahe udržať záujem medzinárodného spoločenstva o vývoj a situáciu v krízových

87 Návrh na poskytovanie dobrovoľného príspevku na činnosť Úradu vysokého komisára OSN pre ľudské práva. 2. časť: Reforma OSN. Dostupné na internete: [http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/6D7EF4B83EDC3829C125742B00454FEE/\\$FILE/vlastnymat.rtf](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/6D7EF4B83EDC3829C125742B00454FEE/$FILE/vlastnymat.rtf) [04-03-2009].

88 Zavičáková, L.: Ref. 7.

regiónoch počas a po skončení vojenského konfliktu.⁸⁹ Odporúčania na vytvorenie Komisie pre budovanie mieru (ďalej len KpBM) sa stali aj súčasťou vyššie spomínanej Annanovej správy vo väčšej slobode. Kompetencie KpBM, ktorá má štatút poradného medzivládneho orgánu, majú postkonfliktný charakter a ich cieľom je zabrániť opakovaniu konfliktu prostredníctvom poskytovania rozvojových stratégií pre obnovu a vyčleniť prostriedky pre postkonfliktnú rekonštrukciu a budovanie základných inštitúcií. V KpBM existujú kategórie členstva a to podľa:

1. príspevku členského štátu do oblasti bezpečnosti
2. poskytovaniu finančných prostriedkov na činnosť OSN
3. na základe voľby VZ OSN

Komisia má 31 členov. Prostredníctvom KpBM došlo k inštitucionálnemu uchopeniu a koordinácii postkonfliktných aktivít medzinárodného spoločenstva pod hlavičkou OSN, čo v konečnom dôsledku môže prispieť k riešeniu a prevencii ozbrojených konfliktov. V tejto súvislosti treba spomenúť, že KpBM je nútená čeliť známym problematickým otázkam akou je napr. snaha nájsť politický konsenzus. Avšak nájsť konsenzus v riešení konfliktu, pri postkonfliktnom usporiadaní postihnutého regiónu (politické otázky, volebné a legislatívne záležitosti), pri modely fungovania a riadenia ekonomiky v danom štáte, či pri bezpečnostných otázkach, je mimoriadne zložitá. Kritici argumentujú tým, že možné obavy pramena z toho, že spôsob riešenia konfliktu bude sledovať záujmy súčasných stálych členov BR OSN, ktorý majú

⁸⁹ A nakoľko je to možné aj pred vypuknutím konfliktu so snahou predísť mu a stabilizovať mierovú situáciu v postihnutom regióne.

v komisii permanentné zastúpenie. Z tejto skutočnosti vyplýva, že úspešnosť KpBM istým spôsobom závisí od úspechu reformy BR OSN a teda aj od rovnomernosti zastúpenia členských štátov v nej. Z pohľadu trvalého riešenia konfliktných situácií je potencionálne značný, aj keď zrejme nie dokonalý, čo sa ukazuje pri štátoch, ktoré dlhodobo potrebujú komplexnú pomoc medzinárodného spoločenstva ako napr. Afganistan a Irak.⁹⁰

Ako je možné, že návrh na vytvorenie KpBM sa pomerne ľahko stal úspešným? Členské štáty OSN si náhle uvedomili náhlu potrebu zmeny a vážnosť situácie, alebo členovia OSN tento bod reformy odsúhlasili vďaka skutočnosti, že kompetencie KpBM ich nijako nemôžu obmedziť? Samozrejme, je potrebné brať do úvahy, že tieto inštitúcie nijako neobmedzujú právomoci a záujmy členských štátov. Napr. Komisia pre budovanie mieru nemá právomoc zasahovať do vnútorných záležitostí štátu, preto jej angažovanosť musí byť v konkrétnom prípade odsúhlasená daným štátom a jej činnosť ďalšími členskými štátmi. Záleží teda na tom, čo vláda daného štátu dovoľí Komisii plniť, v čom jej dovoľí angažovať sa a čo budú ostatné štáty ochotné podporiť. Mechanizmus jej rozhodovania okrem toho podmienený konsenzom všetkých členov, ktorý im zaručuje, že ak nebudú súhlasiť s dohodnutým záverom, môžu ho odmietnuť. Komisia tiež nezaväzuje členské štáty k pevne stanoveným pravidelným príspevkom. Ide o dôležitý orgán, ktorý však má len poradný štatút a nemá dostatok autority, výkonnú moc ani operačné mechanizmy. Jej ustanovenie je však aj napriek tomu chápaná ako „historická udalosť pre OSN“, pretože sa členské štáty po dlhej dobe dokázali dohodnúť a zriadiť orgán, ktorý formálne posilňuje úlohu OSN

90 Dom, D.: Ref. 40, s. 62-63.

pri zisťovaní medzinárodného mieru a bezpečnosti. Ide o znak dobrej vôle, ktorý môže viesť k širšej reforme OSN v budúcnosti. Komisia reflektuje potrebu reagovať na nové výzvy a jej ustanovenie rovnako dokazuje schopnosť OSN prispôbiť sa súčasným podmienkam. Bol to jednoznačný krok správnym smerom, krok k posilneniu OSN ako svetovej organizácie, ktorý ju vo väčšej miere zapája do medzinárodného diania⁹¹

5.3 Rada pre ľudské práva

Komisiu pre ľudské práva v roku 2006 nahradila dlho očakávaná Rada pre ľudské práva (ďalej len RpĽP). Členstvo v nej je univerzálne (podobne ako pri iných orgánoch OSN rada funguje podľa princípu regionálneho zastúpenia), ale snaží sa obmedziť len na tie členské štáty, ktoré dodržiajú najvyššie štandardy ľudských práv a v najviac prispievajú k ich podpore. Člena rady volí VZ OSN absolútnou väčšinou (96 hlasov) a ten sa zaväzuje s radou aktívne spolupracovať a podieľať sa na hodnotiacom mechanizme pre dodržiavanie ľudských práv. Ak člen RpĽP hrubo porušuje ľudské práva, VZ OSN mu je oprávnené toto privilegované členstvo 2/3 väčšinou hlasov pozastaviť. Medzi najväčších kritikov počtu hlasov potrebných na zvolenie za člena rady boli USA, ktoré sa obávali členstva štátov, ktoré sami dlhodobo a systematicky porušujú ľudské práva, pretože ich potencionálne členstvo v RpĽP by ich do istej miery rehabilitovalo a bránilo pred ďalšou kritikou.⁹²

91 Zavičáková, L.: Ref. 7.

92 USA kvôli tomu aj napriek obrovskej väčšine (170 hlasov za) nepodporili rezolúciu VZ OSN o zriadení RpĽP a rovnako do nej odmietli kandidovať.

Rada pre ľudské práva je na rozdiel od zaniknutej Komisie pre ľudské práva priamo podriadená VZ OSN a je tak umiestnené do centra systému OSN s potenciálom rastu na úroveň takých dôležitých orgánov ako sú BR OSN a HaSR OSN. Vznik RpLP predstavuje vyvrcholenie úsilia o zvýšenie zodpovednosti štátov za dodržiavanie, ochranu a podporu základných ľudských práv, čo je aj základnou podmienkou členstva v nej. Systém voľby člena RpLP síce nie je dokonalý, pretože zisk absolútnej väčšiny VZ OSN nemusí byť veľkou prekážkou členstva v nej, no na druhej strane tento systém znemožňuje regionálnej skupine presadiť z univerzálneho hľadiska nežiadúceho kandidáta. Pri hodnotení vytvorenia RpLP je relevantnou otázkou aj snaha zbaviť problematiku ľudských práv politického pozadia, čo závisí od mechanizmu kontroly a hodnotenia dodržiavania ľudských práv a od toho, ako budú štáty s rozvinutou demokraciou schopné blokovat' kandidátske úsilie štátov s nedostatočnou úrovňou ochrany a dodržiavania ľudských práv.⁹³

Slovenská republika plne podporovala zvýšenie dôležitosti agendy ľudských práv v rámci systému OSN. Reforma OSN priniesla viaceré zmeny fungovania predovšetkým v systéme ochrany a posilňovania ľudských práv. Zo smerovania reformného procesu bolo jasné, že jeho podstata jednoznačne smeruje k priznaniu prioritného postavenia ľudským právam, ktoré sú podporené vytvorením reálnych inštitúcií v rámci systému OSN, najmä RpLP.

93 Dom, D.: Ref. 40, s. 61-62.

6 Slovensko a OSN

Čo sa týka Slovenskej republiky a jej postavenia a vzťahov s Organizáciou spojených národov, SR sa 1. januára 2006 stala nestálym členom BR OSN. Slovensko zastávalo tento post po prvý raz vo svojej modernej histórii. Za nestáleho člena BR OSN bola SR zvolená na 60. Valnom zhromaždení OSN dňa 10. 10. 2005. Naše zvolenie za člena BR OSN jednoznačne potvrdzuje, že SR je vnímaná ako rešpektovaný a dôveryhodný člen medzinárodného spoločenstva, ktorý má nielen potenciál, ale aj záujem aktívne sa podieľať na riešení otázok svetového mieru a bezpečnosti. Slovensko sa tak do konca roka 2007 spolupodieľalo na aktívnej tvorbe svetovej politiky s globálnym dosahom. Spolu s ostatnými členmi BR OSN nieslo zodpovednosť za stabilitu, mier a bezpečnosť vo svete a zároveň malo jedinečnú príležitosť priamo ovplyvňovať vytváranie nového systému medzinárodných vzťahov, riešenie regionálnych kríz a formovanie postojov medzinárodného spoločenstva k aktuálnym bezpečnostným hrozbám.⁹⁴

Postoj SR voči agende OSN vyplýva jednak z transformačných procesov, ktorými v minulosti prechádzala a v súčasnosti prechádza, ako aj z reštrukturalizácie OSN a posilnenia jej vplyvu na svetové udalosti, ktoré vytvára taký model medzinárodných vzťahov, ktorého uplatňovanie by malo byť prvoradým záujmom tých štátov, ktoré sú závislé od dodržiavania noriem medzinárodného práva (a teda aj Slovenska). Slovensku počas mandátu

94 Slovensko v Bezpečnostnej rade OSN. Slovensko je od 1. 1. 2006 nestálym členom BR OSN. Dostupné na internete: [http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_A50D8FD8D00EC4D5C125705A00345844_SK&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_36AA3FA1D7DEDAC1C12570D8003BDE9D_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&HM=30-BROSN\[06-11-2008\]](http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_A50D8FD8D00EC4D5C125705A00345844_SK&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_36AA3FA1D7DEDAC1C12570D8003BDE9D_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&HM=30-BROSN[06-11-2008]).

nestáleho člena BR OSN, ako členovi EÚ, sťažovala v presadzovaní róznejších reformných opatrení smerujúcich k širšej reprezentatívности BR OSN predovšetkým politická nezhoda na úrovni EÚ, ako aj istá citlivosť otázok rozšírenia počtu členov BR OSN. Nové perspektívy pre SR v oblasti zahraničnej politiky a pôsobenia v OSN prinášajú novovzniknuté inštitúcie OSN ako napr. Komisia pre budovanie mieru, kde Slovensko môže prispieť skúsenosťami z pôsobenia v BR OSN, z reformy bezpečnostného sektora a z činnosti v mierových misiách. V otázke podporných aktivít má Slovensko ako jedno z mála členských štátov OSN vysoký kredit za vzorné plnenie finančných záväzkov, ktoré vyplývajú z členstva.⁹⁵

Keď koncom januára 2008 prezident SR prijal na oficiálnu návštevu generálneho tajomníka OSN Ban Ki-Moona, vyjadril sa, že SR ako zakladajúci člen OSN pripisuje kľúčový význam OSN v multilaterálnej diplomacii a oceňuje snahy Ban Ki-Moona o reformu OSN a jej prispôsobenie sa výzvam 21. storočia. Potom diskutovali o aktuálnych bezpečnostných otázkach a práci slovenských diplomatov v službách OSN, ktorú generálny tajomník hodnotil veľmi vysoko. Prezident preto prejavil záujem využiť pre SR dôveru získanú v BR OSN v ďalšom pôsobení v rámci organizácie, kde sme úspešne kandidovali do Rady pre ľudské práva na roky 2008-2011. V októbri 2009 SR kandiduje taktiež do Hospodárskej a sociálnej rady OSN na roky 2010-2012. Gašparovič s Ban Ki-Moonom hovoril aj o možnosti zapojenia našich

95 Dom, D.: Ref. 40, s. 63.

diplomatov do ostatných výborov a komisií, ako aj sekretariátu generálneho tajomníka OSN“.⁹⁶

Prezident okrem iného uviedol, že Slovensko kladie veľký význam najmä na reformu bezpečnostného sektora. S generálnym tajomníkom diskutoval aj o mierových misiách OSN a Ban Ki-Moon ocenil činnosť slovenských jednotiek UNICYP na Cypre a KFOR v Kosove.

Generálny tajomník vyjadril Slovensku rešpekt za to, že sme sa za relatívne krátky čas počas vývoja svojej nezávislosti posunuli z pozície príjemcu pomoci na jej poskytovateľa. „Dnes Slovensko podporuje množstvo projektov pre rozvoj a pomoc v Ázii a na africkom kontinente. Skúsenosť, ktorú Slovensko nadobudlo, je veľmi dôležitá a môže byť veľmi dobre zúročená práve v úsilí OSN o zrýchlenie implementácie miléniových rozvojových cieľov“. Ban Ki-Moon predniesol v Davose iniciatívu zvolať stretnutie na vysokej úrovni. Cieľom tohto stretnutia bolo získať politickú podporu pre túto veľmi dôležitú agendu OSN.⁹⁷

S generálnym tajomníkom Ban Ki-Moonom sa v New Yorku 12. mája 2008 stretol aj minister zahraničných vecí SR Ján Kubiš. Stredobodom rokovaní bola téma reformy bezpečnostného sektora, ktorej sa venovalo aj stretnutie najvyšších predstaviteľmi štátov, tzv. priateľov reformy OSN, teda zainteresovaných štátov a členov BR OSN, ktorí vysoko ocenili pokračujúcu angažovanosť SR v tejto oblasti.⁹⁸

96 Generálny tajomník OSN na oficiálnej návšteve Slovenskej republiky. Dostupné na internete: http://www.prezident.sk/?rok=2008&news_id=5880 [04-11-2008].

97 Generálny tajomník OSN na oficiálnej návšteve Slovenskej republiky, Ref. 95.

98 Minister J. Kubiš rokoval s Pan Ki-munom a jeho námestníkmi. Dostupné na internete: http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_60BFE0A6939BE901C12570840032B081_SK&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/Aktualit.nsf/vw_ByID/ID_72F8D402193A845FC125744800277633_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK [11-11-2008].

6.1 Postoj Slovenskej republiky k otázke reformy OSN

Čo sa týka postoja SR k reforme OSN, predseda vlády SR Róbert Fico v plenárnej diskusii 61. zasadania Valného zhromaždenia OSN v New Yorku vo svojom prejave predniesol, že „BR OSN sa musí stať reprezentatívnejšou, efektívnejšou a transparentnejšou“.⁹⁹ Rovnako sa vyslovil aj za rozšírenie a skvalitnenie pracovných metód BR OSN. Tie sú potrebné pre efektívne fungovanie a legitimitu budúceho pôsobenia tohto orgánu. Zastáva názor, že reforma BR OSN nie je dokončená a poukazuje najmä na to, aby bola primerane rozhodná a schopná konať preventívne, aby mala možnosť pohotovo reagovať na potencionálne konflikty. SR sa podľa neho bude konštruktívne angažovať dosiahnutie týchto cieľov. Reforma OSN má plnú podporu SR, no premiér si uvedomuje, že cesta k víťaznej verzii reformy bude náročná, pretože bude ťažké nájsť taký model reformy OSN, ktorý by vyhovoval všetkým členským štátom a cestu k efektívnej reforme vidí vo vzájomných ústupkoch a kompromisoch.¹⁰⁰

Slovensko má podľa prezidenta Ivana Gašparoviča jasný postoj k reforme BR OSN, ako aj ku komplexnej reforme OSN a uvedomuje si jej potrebu.

„Žiaľ, musím povedať, že zatiaľ sa o tejto reforme viac hovorí, ako sa hľadajú možnosti, ako túto reformu uskutočniť,“ povedal Gašparovič a dodal, že na pôde OSN bude rokovať aj o týchto otázkach. Na 62. Valnom zhromaždení OSN vystúpil prezident SR v rámci svojej päťdňovej pracovnej návštevy USA v septembri 2007. Dlho avizovaná reforma BR OSN by mala

99 BR OSN musí byť podľa premiéra transparentnejšia a účinnejšia. Dostupné na internete: <http://www.24hod.sk/clanok-19648-BR-OSN-musi-byt-podla-premiera-transparentnejšia-a-ucinnejsia.html> [30-10-2008].

100 BR OSN musí byť podľa premiéra transparentnejšia a účinnejšia, Ref.98.

byť podľa Gašparoviča jednou z kľúčových úloh vtedajšieho nového predsedu VZ OSN Srgjana Kerima. Macedónsky diplomat viedol plénum 192 členských štátov do septembra 2008 a VZ OSN malo v pláne závery o reforme BR OSN prijať ešte pred koncom roka 2007, čo sa nepodarilo naplniť. Po rokoch zápasov v politickom ringu sa členské štáty OSN snažia presadiť a urýchliť zmeškanú reformu BR OSN. Rezolúcia, ktorú prijalo VZ OSN v súvislosti s nástupom nového predsedu VZ OSN, vyzývala Srgjana Kerima, aby sa vo veci reformy postaral o „bezodkladné a cielečné rokovania medzi vládami“.¹⁰¹

Jednou z priorít OSN je už dlhodobo jej komplexná reforma. V tejto oblasti však 62. zasadnutie VZ OSN nezaznamenalo želateľné úspechy, hoci položilo dobrý základ pre ďalšie rokovania. Slovenská republika počas rokovaní podporovala komplexnú reformu OSN na zefektívnenie jej činnosti, aby mohla čeliť narastajúcim globálnym výzvam 21. storočia. V tomto smere sa SR obzvlášť zasadzovala za podporu návrhov zameraných na reštrukturalizáciu Sekretariátu OSN s dôrazom na posilnenie jeho politicko-bezpečnostnej dimenzie. Ide o posilnenie Sekretariátu OSN v oblasti preventívnej diplomacie, pri oživovaní agendy odzbrojenia a zefektívňovaní mierových operácií OSN. Ku kľúčovej otázke reformy BR OSN stály predstaviteľ SR pri OSN veľvyslanec P. Burian prezentoval v pléne VZ OSN prácu pracovnej skupiny BR OSN pre dokumentáciu a procedurálne otázky, ktorej bol predsedom. Viaceré štáty vysoko ocenili prácu pracovnej skupiny, ktorej predsedal a ktorej efektívna práca sa stala vzorom pre ostatné skupiny riešiace otázky reformy OSN.¹⁰²

101 O reforme OSN sa hovorí, no nehľadajú sa možnosti. Dostupné na internete: <http://dnes.atlas.sk/slovensko/127881/> [30-12-2008].

102 Informácia o priebehu a výsledkoch hlavnej časti 62. zasadnutia

6.2 SR a reforma Sekretariátu a manažmentu OSN

Počas 62. zasadnutia VZ OSN sa opäť diskutovalo aj o viacerých aspektoch reformy Sekretariátu OSN, pričom členské štáty zdôrazňovali:

1. potrebu efektívneho využívania personálnych i finančných zdrojov
2. potrebu zvýšenej transparentnosti, zodpovednosti a kontroly
3. potrebu zabezpečenia potrebných zdrojov pre implementáciu prijatých rozhodnutí a jednotlivých aktivít OSN, vrátane činnosti mierových operácií a tribunálov
4. potrebu reformy manažmentu personálnych zdrojov (postupná harmonizácia kontraktov pracovníkov OSN, uplatňovanie konceptu mobility atď.)

Generálny tajomník OSN Ban Ki-Moon okrem podčiarknutia celkovej potreby silnejšej a efektívnejšej OSN navrhol aj konkrétne posilnenie Odboru pre politické záležitosti v rámci Sekretariátu OSN, aby tak bolo možné prostredníctvom preventívnej diplomacie lepšie predchádzať konfliktom. Predpokladá sa, že posilnenie Odboru pre politické záležitosti by malo stáť približne 18 mil. USD. Slovenská republika preferuje modernizáciu systému riadenia Sekretariátu OSN s cieľom prispôsobiť organizáciu aktuálnym potrebám, ktoré súčasné výzvy prinášajú. Počas svojej viac ako šesťdesiatročnej existencie OSN výrazne zmenila svoje zameranie. V súčasnosti má OSN viac ako 150 úradov po celom svete a viac ako 100 tisíc kmeňových zamestnancov. OSN sa časom zmenila zo

Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov. Dostupné na internete: [http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/4A09A0909E8B547EC12573EF0030CDC8/\\$FILE/vlastnymat.rtf](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/4A09A0909E8B547EC12573EF0030CDC8/$FILE/vlastnymat.rtf) [07-01-2009].

statickej organizácie, ktorej hlavnou náplňou bola organizácia medzinárodných konferencií, na organizáciu, ktorá aktívne pôsobí v krízových oblastiach po celom svete: či už ide o udržanie mieru prostredníctvom „modrých prilieb“¹⁰³ alebo humanitárnu, či rozvojovú pomoc.¹⁰⁴

SR prezentovala na pôde VZ OSN kontinuitu svojich základných zahranično-politických priorít a hodnotového rámca. Po ukončení úspešného členstva v BR OSN sa bude Slovenská republika naďalej podieľať na efektívnom multilateralizme. SR plánuje naďalej aktívne pôsobiť v smere širšieho a adekvátnejšieho riešenia problematiky reformy bezpečnostného sektoru v podmienkach OSN a zlepšenia koordinácie jednotlivých zložiek systému OSN, ako aj koordinácie medzi OSN a inými medzinárodnými (prípadne mimovládny) organizáciami aktívnymi v tejto alebo príbuznej oblasti (NATO, EÚ, OBSE, OECD). Po predložení správy generálneho tajomníka OSN o prístupoch OSN k reforme bezpečnostného sektora, hodlá SR iniciovať diskusiu o tejto otázke i na pôde VZ OSN.¹⁰⁵

103 Modré prilby predstavujú známi pseudonym pre mierové operácie pod záštitou OSN, pretože jej účastníci a vojaci sú známi nosením modrých prilieb.

104 Informácia o priebehu a výsledkoch hlavnej časti 62. zasadnutia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, Ref. 101.

105 Informácia o priebehu a výsledkoch hlavnej časti 62. zasadnutia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, Ref. 101.

Záver

V tejto práci sme sa pokúsili priblížiť proces reformy OSN a zhodnotiť doterajšie reformné snahy. Snažili sme sa o analýzu a opísanie jednotlivých modelov reformy OSN, ako aj posúdiť stav, v ktorom sa súčasná OSN nachádza a priblížiť doterajšie zmeny v jej fungovaní, ako aj perspektívu reformy OSN. Zhromaždili, zhodnotili a sumarizovali sme reformné návrhy OSN niektorých generálnych tajomníkov, členských štátov OSN a postojov svetových politikov a odborníkov. V práci sme prišli k presvedčeniu, že základom celej reformy OSN je reforma BR OSN, pretože BR OSN je orgán s najvyššími právomocami a v najvyššej miere zodpovedá za mier vo svete. Preto by prípadné zmeny v jej zložení, či fungovaní predstavovali najpodstatnejší zásah do existujúceho systému fungovania OSN.

Štruktúra našej práce zodpovedá nášmu prístupu k problematike reformy OSN. Od Charty OSN, cez vznik tejto organizácie až po potrebu jej reformy sme sa snažili o vyvodenie všeobecných predpokladov reformy OSN. Snažili sme sa priblížiť význam financovania OSN pre jej činnosť a reformu. Jednotlivé modely reformy BR OSN a postoje k jej podobe sme zoradili podľa toho, či ich predkladá členský štát OSN, alebo diplomati a generálni tajomníci. Návrhy generálnych tajomníkov OSN sme zoradili podľa poradia, v akom tento post zastávali. V našej práci tiež prezentujeme vlastný model reformy OSN, ktorý sme vypracovali na základe našich poznatkov a vedomostí opierajúcich sa o analýzu ostatných modelov reformy OSN. Analýzou a porovnaním jednotlivých modelov reformy OSN sme poukázali aj na vzájomné rozdiely v prístupe k problematike reformy OSN, ako aj na rozdiely v rozsahu,

kvalite a možnosti realizácie konkrétnych reformných návrhov. Uviedli sme rôzne spôsoby vnímania reformy OSN, keď niektoré členské štáty preferujú komplexnú reformu OSN, iné zas presadzujú len miernu reorganizáciu alebo reformu len jedného orgánu OSN. Zhodnotili sme základné požiadavky medzinárodného spoločenstva na podobu reformy OSN, ako aj hlavné problémy, ktoré tejto reforme bránia. V záveršnej kapitole bolo našou snahou stručne zhodnotiť vzťah Slovenska s OSN a jeho postoj k otázkam reformy.

Medzinárodné spoločenstvo požaduje predovšetkým zvýšenú efektivitu a akcieschopnosť OSN a reprezentatívnejšiu BR OSN. Na druhej strane realizácii reformy OSN, ktorá môže napomôcť plneniu týchto požiadaviek, bráni neochota, resp. neschopnosť členských štátov prijať kompromis o jej podobe a strach z posilnenia právomocí OSN. Keď sme začínali písať túto prácu, predpokladali sme, že v závere budeme kritizovať OSN. Opak sa stal pravdou, pretože od kritiky OSN sme prešli k otvorenej kritike jej členskej základne, ktorá najviac zodpovedá za stav a fungovania tejto organizácie.

Proces úsilia o reformu OSN, ako aj snaha o zmeny v jej vnútornej štruktúre a fungovaní sa ukazuje ako niečo veľmi zložité a ťažko uskutočniteľné. Najväčší problém prijatia efektívnej reformy OSN spočíva predovšetkým v zložitej procedúre prijímania zmien v Charte OSN a vo veľkom počte členských štátov OSN. Kvôli odlišným zahranično-politickým, ekonomickým, kultúrnym, sociálnym a náboženským záujmom členských štátov OSN, je prijatie širokej medzinárodnej dohody o podobe reformy BR OSN (ktorá je kľúčovým bodom reformy OSN) zatiaľ v nedohľadne. Bez nej nie je OSN schopná naplniť očakávania a požiadavky medzinárodného

spoločenstva v optimálnej miere, pretože len reforma BR OSN môže naštartovať proces komplexnej reformy celej organizácie.

„V každom prípade nám musí byť jasné, že akákoľvek reforma môže byť za súčasného stavu len viac-menej prijateľným kompromisom, v žiadnom prípade však nie modelom zodpovedajúcim naliehavým potrebám budúcich globálnych výziev“.¹⁰⁶ Aj to je dôvod, prečo je situácia okolo možných zmien a reforiem v tejto najväčšej a najdôležitejšej organizácii strážiacej kolektívnu bezpečnosť a mierové spolužitie národov vnímaná trochu skepticky.

Medzinárodné spoločenstvo sa zhoduje v názore, že reforma OSN je viac ako potrebná. Nezhodne sa však v tom, ako by táto reforma mala vyzerieť. Členské štáty OSN majú odlišné predstavy o rozsahu, ako aj o obsahu reformy OSN. Komplexná reforma OSN môže nastať až po úspešnej reforme BR OSN. Práve prijatie zodpovedajúcej reformy BR OSN je „kameňom úrazu“ reformy OSN, pretože na jej zmenu je potrebné pozmeniť, resp. doplniť Chartu OSN a zásah do tohoto dokumentu si vyžaduje široký medzinárodný konsenzus, na ktorom sa musí dohodnúť podstatná väčšina členov OSN a všetci stáli členovia BR OSN. Takýto súhlas si podľa nášho názoru vyžiada ešte mnoho diskusií a rokovaní všetkých zúčastnených, a to najmä v dnešnej dobe.

V čase globálnej finančnej a hospodárskej krízy to pravdepodobne nebude možné, nakoľko členské štáty OSN uprednostňujú riešenie vlastných a akútnejších problémov súvisiacich so svetovou ekonomickou recesiou. Podstatné však je, že bol ukázaný smer, akým sa má reforma OSN uberať.

106 Chmelár, E.: Ref. 30.

Za doteraz najväčší úspech reformy OSN je možné považovať posilnenie agendy ľudských práv a vytvorenie dvoch nových orgánov, Rady pre ľudské práva a Komisie pre budovanie mieru. Na tomto úspechu má podľa nášho názoru najvyznamnejší podiel bývalý generálny tajomník OSN K. Annan. Jeho prínos pre reformu OSN považujeme za markantný.

Dospeli sme k názoru, že už nie je potrebné zamýšľať sa nad tým, akú podobu by mala reforma OSN (najmä reforma BR OSN) mať. Annanov výbor a jeho správa *Vo väčšej slobode* podľa nás priniesli dva modely reformy BR OSN, ktoré majú najširšiu podporu medzi členskými štátmi OSN a tak aj najvyššiu šancu na úspešnú realizáciu. Zohľadňujú najdôležitejšie požiadavky na reformu BR OSN, ako je napr. zvýšenie reprezentatívnosti BR OSN, formálna rovnosť jej členov, zohľadňovanie objemu finančných príspevkov do rozpočtu OSN a rovnomerného regionálneho zastúpenia, ako aj rešpektovanie súčasných geopolitických skutočností.

Osobitným aspektom reformy BR OSN je, v práci mnohokrát spomínané, kontroverzné právo veta. Keďže so zmenou Charty OSN musí súhlasiť každý stály člen BR OSN (aby mohlo dôjsť k jej reforme), Annanov model reformy BR OSN to vyriešil šalamúnsky, a síce, že právo veta bude pôvodným stálym členom BR OSN ponechané (ináč by návrh vetovali, čo nám naozaj pripomína začarovaný kruh), ale jeho použitie by malo byť ohraničené na situácie najvyššieho ohrozenia (v ktorých by sa životne dôležité záujmy štátu ocitli pod skutočnou hrozbou, použitie veta by bolo možné aj v prípade riešenia prípadov genocídy alebo veľkého porušovania ľudských práv).

Reforma OSN je podľa nás úplne nevyhnutná. V práci sa nám potvrdil predpoklad, že nevyhnutné východisko pre pokrok, efektívne fungovanie a optimálnu existenciu OSN je jednoznačne úspešná reforma štruktúry OSN, najmä však BR OSN. Tá má prostredníctvom právomocí, ktoré jej prislúchajú na základe Charty OSN, postavenie garanta a strážcu svetového mieru, ako i možnosť významne ovplyvňovať bezpečnostnú situáciu vo svete. Udržiavanie mieru vo svete prostredníctvom kompetencií BR OSN a mierových operácií pod záštitou OSN považujeme za základ celej mierovej agendy tejto organizácie. Aby bola OSN schopná vyrovnáť rozdiel medzi očakávaniami, ktoré sú na ňu kladené a jej reálnymi možnosťami, musia sa jej členské štáty snažiť o multilaterálnu spoluprácu vedúcu k prijatiu optimálneho modelu jej reformy.

Len vtedy, ak seberovné zvrchované národy a štáty budú konať spoločne ako Organizácia spojených národov, má jej existencia zmysel a víziu aj pre tretie tisícročie. OSN neslúži len jako garant a ochranca mieru. OSN má ambície bojovať proti najväčším globálnym problémom, ktoré sužujú svet a proti spoločným problémom je možné úspešne bojovať len spoločnými silami.

Podobný názor zastáva aj bývalý generálny tajomník K. Annan, ktorý pri svojom odchode z tohoto postu povedal, že „globálne problémy musíme riešiť mnohostrannou spoluprácou všetkých. Jedinou odpoveďou na hlavné výzvy súčasného sveta musí byť Organizácia spojených národov“.¹⁰⁷

107 U.N. bulletin no. 12/2006. Dostupné na internete:
http://www.osn.cz/zpravodajstvi/casopis/soubory/OSN_2006_12_k5.pdf [20-10-2008].

Budúca podoba a efektívnosť OSN je dôležitá tak pre bezpečnosť vo svete, poriadok v medzinárodných vzťahoch, ako aj pre transformáciu NATO. Legitímnosť založená na medzinárodnom práve, napríklad na mandáte BR OSN, je priam nevyhnutnou podmienkou väčšiny európskych členských štátov NATO pri zvažovaní použitia sily.¹⁰⁸

Reforma OSN je otázkou politickej vôle členských štátov a na samotnú organizáciu sa už nemožno vyhovárať. USA podľa Chmelára nemajú záujem o efektívnu svetovú organizáciu bez toho, že by OSN nerešpektovala ich výlučné postavenie. Ľudstvo však dnes potrebuje fungujúcu globálnu organizáciu neporovnateľne viac, ako globálnu supervelmoc. Je v spoločnom záujme členských štátov, aby OSN bola vyzbrojená potrebnými kompetenciami, ktoré ju posilnia a uchránia pred veľmocenským vydieraním. „Spojenými národmi už musíme byť my všetci“.¹⁰⁹

108 Pohľad na transformáciu NATO. Dostupné na internete:
<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue1/slovak/art2.html> [10-12-2008].
109 Chmelár, E.: Ref. 30.

Bibliografia

Annan, K.: In larger freedom. Towards to security, development and human rights for all. Dostupné na internete: <http://www.un.org/largerfreedom/contents.htm> [09-10-2008].

Annanova reforma OSN. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/1980409/Annanova-reforma-OSN.html> [04-03-2009].

Azud, J.: Třicet let OSN. Praha: Horizont, 1976.

Beigbeder, Y.: United Nations Organizations. The Long Quest for Reform. London: Houndmills, 1997.

Beránová, L.: Korupční aféra může stát Annana funkci. Dostupné na internete: http://ihned.cz/1--15288800-000000_print-4b [25-09-2008].

Bezpečnostnú radu chcú Francúzi reformovať. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/3891617/Bezpecnostnu-radu-OSN-chcu-Francuzi-reformovat.html> [06-01-2009].

Británia: Stálymi členmi BR OSN by sa mali stať ďalšie štyri krajiny. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/3505279/Britania-Stalymi-clenmi-BR-OSN-by-sa-mali-stat-dalsie-styri-krajiny.html> [25-03-2009].

Dodatky k Charte. Dostupné na internete: <http://www.osn.cz/system-osn/osn/?sub=179> [21-10-2008].

Dom, D.: Reforma OSN. In: Tarasovič V; et al.: Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2005-2006. Bratislava: Odbor bezpečnostnej a obrannej politiky MO SR, 2006. Dostupné na internete: <http://www.mod.gov.sk/data/files/98.pdf?PHPSESSID=ec6b6df77d363e9c24eb5659d899a5ee> [03-03-2009].

Fassbender, B.: U.N. Security Council Reform and the Right of Veto. A Constitutional Perspective. The Hague, 1998.

Geist, R.: Čo po sebe zanecháva Kofi Annan. Dostupné na internete: <http://www.britske-listy.cz/art/32159.html> [06-04-2009].

Generálny tajomník OSN Pan Ki-mun: Odkaz k 100 dňom pred príchodom Medzinárodného dňa mieru. UNIS/SGSM/050 13. júna 2008. Dostupné na internete:

<http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/pressrels/2008/unissgsm050.html>
[06-11-2008].

Gordenker, L.: The UN Secretary-General and Secretariat. London/New York, 2005.

Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora. Čl. 39-42. Dostupné na internetu: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojenych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf> [10-10-2008].

Chesterman, S.: Secretary or General: The UN Secretary-General in World Politics. Cambridge: Cambridge University, 2007.

Chmelár, E.: Začarovaný kruh reformy OSN. Dostupné na internetu: www.blisty.cz/art/23373.html [01-12-2008].

Informácia o priebehu a výsledkoch hlavnej časti 62. zasadnutia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov. Dostupné na internetu: [http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/4A09A0909E8B547EC12573EF0030CDC8/\\$FILE/vlastnymat.rtf](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/4A09A0909E8B547EC12573EF0030CDC8/$FILE/vlastnymat.rtf) [07-01-2009].

In Larger Freedom. V. Strengthening the United Nations. Dostupné na internetu: <http://www.un.org/largerfreedom/chap5.htm> [08-12-2008].

Kennedy, P.: The Parliament of Man.

The Past, Present, and Future of the United Nations. Toronto: HarperCollins Publishers Ltd, 2006.

Králik, J.: Letokruhy diplomacie. Bratislava: Iura Edition, 2003.

MacQueen, N.: Peacekeeping and the International System. New York: Routledge, 2006.

NATO a OSN: Dostupné na internete: <http://nato.infovek.sk/lekcie/lekcia06/osn.html> [21-10-2008].

Návrhy reforiem OSN podľa G. Busha. Dostupné na internete: www.bbc.co.uk/slovak/news/story/2005/09/050914_un_reformnew.shtml [28-11-2008].

Novotný, A.: Reforma OSN. Dostupné na internete: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-organizacie/osn/analyzy-studie/reforma-osn> [08-12-2008].

O OSN. Rozpočet OSN. Dostupné na internete: <http://www.osn.cz/system-osn/o-osn/?i=204> [08-01-2009].

O reforme OSN sa hovorí, no nehľadajú sa možnosti. Dostupné na internete: <http://dnes.atlas.sk/slovensko/127881/> [30-12-2008].

Organizácia spojených národov. Kritika OSN. Dostupné na internete: http://sk.wikipedia.org/wiki/Organiz%C3%A1cia_Spojen%C3%BDch_n%C3%A1rodov [15-11-2008].

Pohľad na transformáciu NATO. Dostupné na internete:
www.nato.int/docu/review/2005/issue1/slovak/art2.html [10-12-2008].

Reforma OSN. Dostupné na internete:
<http://www.vasaeuropa.sk/index.php?i=2556> [24-03-2009].

Reforma OSN. Dostupné na internete:
www.viem.sk/uni/euba/fhi/mrit/subory/getfile.php?id=322
[10-12-2008].

Rezolúcia Valného zhromaždenia A/RES/55/2: Millennium declaration, 8th
September, 2000. Dostupné na internete: [http://www.un-
documents.net/a55r2.htm](http://www.un-documents.net/a55r2.htm) [07-12-2008].

Rittberger, V. (Eds.): Global Governance and the United Nations System.
New York, 2000.

Ryan, S.: The United Nations And International Politics. London: Palgrave
Macmillan, 2000.

Samson, I.; Najšlová, L.: Členstvo SR v Bezpečnostnej rade OSN.
Východiská, agenda a návrh priorít. Bratislava: Výskumné centrum SFPA,
2005.

Shashi Tharoor - zástupca generálneho tajomníka OSN pre komunikáciu a informácie: Co Spojené národy potrebujú ? Dostupné na internete: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1178> [06-11-2008].

Schlesinger, S.C.: Act of Creation: The Founding of the United Nations. Boulder, 2003.

Slovák, K.: OSN čaká horúca jeseň. Dostupné na internete: <http://www.etrend.sk/ekonomika/svetova-ekonomika/osn-caka-horuca-jesen/47025.html> [19-11-2008].

Slovensko v Bezpečnostnej rade OSN. Slovensko je od 1.1.2006 nestálym členom BR OSN. Dostupné na internete: http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_A50D8FD8D00EC4D5C125705A00345844_SK&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_36AA3FA1D7DEDAC1C12570D8003BDE9D_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&HM=30-BROSN [06-11-2008].

Soros, G.: Ako sa dá dohovoriť na reforme OSN. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/2722469/Ako-sa-da-dohovorit-na-reforme-OSN.html> [22-10-2008].

Správa generálneho tajomníka A/47/277-S/24111: An Agenda for peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping, 17th June, 1992.

Dostupné na internete: <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>
[07-12-2008].

Správa generálneho tajomníka A/51/950: Renewing the United Nations: A programme for reform, 14th July, 1997. Dostupné na internete: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/189/79/IMG/N9718979.pdf?OpenElement> [07-12-2008].

Správa generálneho tajomníka A/57/387: Strengthening of the United Nations: An agenda for further change, 9th September, 2002. Dostupné na internete:

[http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/e06a5300f90fa0238025668700518ca4/4b5d557cb16e82b6c1256c3e003933dd/\\$FILE/N0258326.pdf](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/e06a5300f90fa0238025668700518ca4/4b5d557cb16e82b6c1256c3e003933dd/$FILE/N0258326.pdf)
[07-12-2008].

Thakur, R.: The United Nations, Peace and Security. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Thakur, R.; Cooper, A.F.; English, J. (Eds.): International Commissions and the Power of Ideas. Tokio/New York, 2005.

United Nations or not? Dostupné na internete: http://www.bbc.co.uk/radio4/news/un/transcripts/clare_short.shtml
[19-10-2008].

Unmesh, K.: Existuje lepší model pro OSN? Dostupné na internete:
<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1044>
[28-12-2008].

Veľvyslanectvo Japonska v SR: Reforma OSN. Dostupné na internete:
http://www.sk.emb-japan.go.jp/UN_Reform.html [03-03-2009].

Zavičáková, L.: Komisia OSN pre budovanie mieru - bola skutočne
krokom k reforme OSN? Dostupné na internete:
[http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-1-2008/clanky/komise-
osn-pro-budovani-miru-byla-skutecne-krokom-k-reforme-osn.html](http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-1-2008/clanky/komise-osn-pro-budovani-miru-byla-skutecne-krokom-k-reforme-osn.html)
[09-12-2008].

Žaloudek, K.: Encyklopedie politiky. Praha: Libri, 2004.

Prílohy

Príloha č. 1

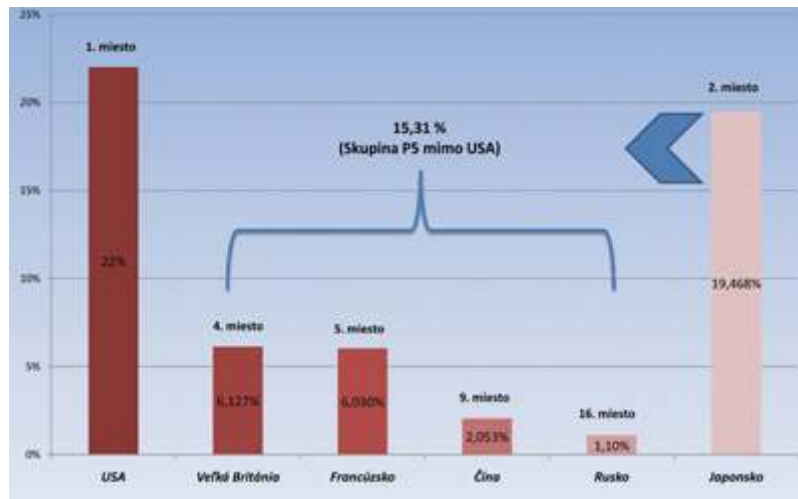
Základná štatistika organizácie

Sídlo	New York
Počet členských krajín	193
Počet zamestnancov (tis.)	9
Počet zamestnancov vrátane všetkých programov a špeciálnych organizácií (tis.)	49
Ročný rozpočet (mld. USD, bez mierových misií)	1,2
Maximálny príspevok (% celkového rozpočtu)	22,0
Minimálny príspevok (% celkového rozpočtu)	0,001

Zdroj: EDA (Švajčiarsky úrad pre zahraničné záležitosti, údaj aktuálny k aprílu 2005) Dostupné na internete: <http://www.etrend.sk/ekonomika/svetova-ekonomika/osn-caka-horuca-jesen/47025.html> [19-11-2008].

Príloha č. 2:

Objem príspevkov stálych členov BR OSN a Japonska v rokoch 2004 – 2006 v grafickom vyjadrení:

Zdroj: Veľvyslanectvo Japonska v Slovenskej Republike. Dostupné na internete: http://www.sk.emb-japan.go.jp/UN_Reform.html [03-03-2009].